



Bu proje Avrupa Birliđi tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.



yeniden

Adli Sisteme Giren Çocuklarla Çalışmalar Yeniden Projesi



ÖN
KAPAK
İÇİ



Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

Adli Sisteme Giren Çocuklarla Çalışmalar Yeniden Projesi

Eylül 2020



KÜNYE

Yazarlar	: Mustafa ERDOĞAN Tuğba ATA SOLMAZ
Proje Yürütücüsü	: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı
Proje Ortakları	: İtalya Milano Associazione Culture “Il Vergante”, Bulgristan Sofya Crime Prevention Fund
İştirakçiler	: Adalet Sistemi Uzmanları Derneği, Genç Liderler ve Girişimciler Derneği Kadıköy Şubesi
Proje Koordinatörü	: Sevim Kahraman
Proje Asistanı	: Salim Dursun
Proje Teknik Danışmanı	: Nevin Özgün
Proje Araştırma Ekibi	: Selmin Cansu Demir, Dilek Çelik, Duygu Kuru, Dudu Melike Küçüksütçü
Proje Eğitimcileri	: Tuğba Ata Solmaz, Mustafa Erdoğan
Proje Kapak Tasarımı	: Ali Karakaş
Redaksiyon	: Sibel Eslek
Basım Yılı	: Eylül 2020

Bu yayın, Avrupa Birliği'nin maddi desteği ile oluşturulmuştur. İçerik tamamıyla Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'nın sorumluluğu altındadır ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Koordinatörün Notu	11
1. Yeniden Projesi Hakkında	13
2. Adli Sistemle İlişkilenmiş Çocuklara İlişkin Uluslararası Literatür Taraması	18
3. Yeniden Projesi Araştırma Raporu	70
4. Politika Belgesi	135
5. Yeniden Projesi Ölçme Değerlendirme Raporu	154

ÖNSÖZ

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı,

Çocuk adalet sisteminin çocuklar yararına iyileştirilmesine ve bu yönde kalıcı politikalar oluşturulmasına katkı sağlamaya yönelik olarak birçok farklı projeler yürütmektedir.

Çocukların hapsedilmemesini hedefleyerek çocuk adalet sisteminin sorunlarıyla ilgili iyi örnekleri araştırmak ve model uygulama yaparak, ülkemizde de uygulanabilir olmasını talep ediyoruz.

Gerek kapalı kurumlarda kalan gerekse tahliye olan çocuklarla yapılan görüşmeler; uygulamada standardizasyonun sağlanamaması, rehabilitasyon süreçlerinin işlememesi gibi sorunların varlığını ortaya koymuştur. Kurum koşullarının çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bıraktığı ve uygulamaların yer yer “çocukların yüksek yararı” ilkesiyle çeliştiği görülmüştür. Dolayısıyla tahliye sonrası çocukların yeniden suça sürüklenerek geri döndüğü bilinen bir gerçektir.

Avrupa Konseyi tarafından yürütülen “Çocuklar İçin ve Çocuklarla Bir Avrupa İnşa Etmek” programı çerçevesinde Strasbourg’da düzenlenen “Çocuk Adalet Sistemi” konulu uluslararası konferans, konuya dikkat çeken önemli bir adım olmuştur. Konferans, çocuk hakları alanında sivil toplumun

izleme ve denetim mekanizmalarının işlerliğini değerlendirmek; çocukların bu mekanizmalara erişimi önündeki engelleri belirleyip kaldırılması için yapılacakları saptamak; çocuk dostu bir uluslararası adalet sisteminin prensiplerini tartışmak üzere toplanmıştır.

Vakfımız Türkiye’de uluslararası ilkelerle uyumlu bir çocuk adalet sistemi kurulması için çalışmalar yapmakta ve taleplerini dile getirmektedir.

“*YENİDEN PROJESİ*” bu amaçla yapılandırılmış ve uygulamaya konmuştur.

“*Türkiye ve AB’deki Sivil Toplum Kuruluşları (STK’lar) arasında yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde ikili değişim ve işbirliğini artırmak*” olan genel hedefine göre projemiz, tutukluluk deneyimi yaşayan gençler bakımından sosyal kaynaşma ve istihdam araçlarının geliştirilmesi için çocuk adalet sistemi konusunda STK’lar arasında yapılandırılmış bir diyalog oluşturularak bu hedefe katkıda bulunacaktır.

Proje kapsamında, tutukluluk deneyimi yaşamış olan veya yaşayan çocuklara ve gençlere sosyal ve adli destek verilmesi amaçlanmıştır. Birincil hedef, gençlerin istihdam edilmelerinin ve tekrar eğitim sistemine katılmalarının sağlanmaları için psikososyal açıdan rehberlik ve sosyal kaynaşma ve dayanışma olarak tanımlanabilir. Sosyal uyum sürecine katkı sağlayabilecek her türlü faaliyetin organize edilmesinde, gencin ihtiyacına

yönelik danışmanlık hizmeti sunmak sosyal çalışmacıların sorumluluklarında yer alır.

Projenin en önemli ayağı vakfımız adına çocuklarla faaliyetleri yürütecek olan mentorlerimizin eğitimi ile iyi örneklerin incelenmesi süreçleridir. Hapishane veya tutukluluk deneyimi yaşamış olan gençlerin, toplumun aktif bir bölümü olmaya yönlendirilmesi, eğitim alanına geri alınabilmeleri ve kendi kişisel gelişimlerine yatırım yapmalarının özendirilmesi ve teşvik edilmeleri amacıyla yirmi mentor ile çalışmalar yürütülmüştür.

Elinizdeki bu kitap, çocuk dostu mentorler için tüm süreçleri kavrayarak, yol gösterici olacaktır.

Projemize katkı sağlayan ortaklarımız ASUD ve JCI Yönetim Kurullarına, mentorlerimize, Bulgaristan ortağımız Crime Prevention Fund’a, İtalya ortağımız Milano Associazione Culture “Il Vergante”’a, Projeyi yürüten ekibimize, tüm süreçlerdeki katkıları ve kolaylaştırıcılıkları için teşekkür ederim.

Proje çıktılarımızın çocuk adalet sisteminde önemli bir model olacağını, sistemde politika değişikliğine yol açacağını umuyorum.

Sevgi ve saygılarımla.

Nevin ÖZGÜN

Yönetim Kurulu Başkanı

KOORDİNATÖRÜN NOTU

Toplumsal bir sosyal sorun olan çocuk suçluluğu Türkiye’de ve dünyada gün geçtikçe artmaktadır. Çocukların erken yaşta adli sistemle ilişkililmesi, onların hayat akışlarını değiştirmekte, topluma yeniden ve sağlıklı şekilde katılmalarını güçleştirmektedir.

Çocukların, hayatlarını yeniden yapılandırdıkları süreçte yaşadıkları zorlukların üstesinden gelmelerine destek olacak, yaşamlarını, hayalleri doğrultusunda yeniden şekillendirmeleri noktasında yol gösterici mekanizmaların azlığı, çocukların kendilerini yalnız hissetmelerine sebep olmaktadır.

Yeniden Projesi tam da bu amaçla adli sisteme dâhil olmuş çocuklara, ihtiyaç duydukları hukuki ve psiko-sosyal destek verilmesi üzerine temellendirilmiş, çocukların adli sistemle tekrar ilişkilene oranlarının azalmasına katkı sağlamayı hedeflemiştir. Kitap, projeye ilişkin tüm süreçleri detaylarıyla anlattığımız, alana katkı sağlayacağını düşündüğümüz multidisipliner bir içerikte oluşturulmuştur.

Umudumuz, çocukların yüksek yararının her zaman gözetilmesi, yasa ile itilafa düşmüş çocukların adli sisteme dâhil olmaksızın, onarıcı adalet programları ile ilişkilendirilmesidir.

Vakfımıza ve projeye inanan tüm çocuklara, bu süreçte bizleri yalnız bırakmayan mentorlarımıza yürekten teşekkürlerimizle...

Sevim Kahraman
Yeniden Projesi Koordinatörü

1. BÖLÜM

YENİDEN PROJESİ HAKKINDA

Yeniden Projesi, AB Sivil Toplum Diyalogu-V Hibe Programı tarafından desteklenen tahliye sonrası alana ilişkin Türkiye’de yapılan ilk projedir. Yürütücülüğünü Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı’nın yaptığı Yeniden Projesi, Bulgaristan’da Crime Prevention Fund, İtalya’da ise IL Vergante ortaklığı ile gerçekleştirilmiştir.

Projenin amaçları, adli sistem ile ilişkilenmiş çocukların sosyal hayata yeniden katılabilmeleri noktasında ihtiyaç duydukları hukuki ve psiko-sosyal desteğin verilmesi, çocukların suçla yeniden ilişkilenmelerinin önüne geçilmesidir. Proje kapsamında sağlanan sosyal destek, gençlerin istihdam edilmelerinin ve tekrar eğitim sistemine katılmalarına önayak olmak için psiko-sosyal açıdan rehberlik, sosyal kaynaşma ve dayanışma olarak tanımlanabilir.

Yeniden Projesi, adli sistemle ilişkilenmiş çocukları/gençleri desteklemeyi, onlara iş, istihdam, eğitim ve kişisel gelişim fırsatları sunmayı amaçladığından konuya ilişkin durum analizinin yapılması ve çocukların ihtiyaçlarının belirlenmesi önem arz etmiştir. Bu sebeple projenin ilk aşamasında adli sistemle ilişkilenmiş çocuklarla anket uygulamaları, sahada çalışan sivil toplum örgütü çalışanları, avukatlar, rehber öğretmenler ve okul müdürleri ile odak grup araştırmaları, arama konferansı yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına kitabın üçüncü bölümünde yer verilmiştir.

Projenin ikinci aşamasında, projede çocuklara destek sağlayacak, çocukların doğru bilgiye erişimini kolaylaştıracak, sosyalizasyon süreçlerinde onlara eşlik edecek, eğitim ve istihdam imkanlarıyla tanışmasına vesile olacak alanında uzman avukat, sosyal hizmet uzmanları, psikolog ve kariyer danışmanları yapılan açık çağrı ile belirlenmiş, 20 uzman projeye dâhil edilmiştir.

Çocukların adalet sistemiyle ilişkilenmesi konusunu uluslararası perspektifte konuşmak ve iyi örnek uygulamalarını

gözlemlemek amacıyla ilk çalışma ziyareti ağırlıklı olarak gençlerin suçla ilişkilennemelerini önlemek ve tutukluluk deneyimi yaşamış olan gençlerin toplumun aktif bir parçası haline gelmelerine, topluma sağlıklı şekilde dahil olmalarına yönelik çalışmalar yapan Bulgaristan'daki ortağımız Crime Prevention Fund'a yapılmış, ziyaret sonrasında oluşturulan çocuk adalet sistemine ilişkin literatür taraması raporuna kitabın ikinci bölümünde yer verilmiştir.

Proje kapsamında çocuklara mentorluk desteği sağlayacak alanında uzman mentorlar ile İstanbul'da 4 gün süresince mentorluk eğitimi yapılmış, eğitimin sonunda adli sisteme dâhil olmuş, dezavantajlı çocuklarla çalışırken yol gösterici olmasını hedeflediğimiz mentor el kitabı hazırlanmış, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı'nın web sitesinde (www.tcyov.org) paylaşılmıştır.

Mentorluk eğitiminin ardından yaygın eğitim teknikleri ve mentorluk uygulamaları alanında çalışan projenin İtalyan ortağı Il Vergante, İtalya'ya çalışma ziyareti yapılmış, söz

konusu ziyarette mentorların örnek vaka çalışmaları üzerinden mentorluk uygulamaları konusundaki yetkinliklerinin artırılması hedeflenmiştir.

Projenin mentorluk uygulamaları her bir çocukla yüz yüze ve bireysel olarak yapılmış, görüşmeler çocukların uygunluğu doğrultusundaki zaman aralığı üzerine yapılandırılmış, böylelikle görüşmelerin sürdürülebilir olması sağlanmıştır. Çocuklarla ilk görüşmeler avukat ve sosyal hizmet uzmanı mentorlar tarafından gerçekleştirilmiş, görüşmede çocuğun yakından tanınması hedeflenmiş, sonraki görüşmeler çocukların ihtiyaçları, hedefleri ve hayalleri doğrultusunda mentorların desteği ile çizilen yol haritası üzerinden ilerletilmiştir. Projenin etki değerlendirme raporuna kitabın beşinci bölümünde yer verilmiştir.

Proje kapsamındaki bir başka faaliyet çocuk adalet sistemine ilişkin sorunların belirlenmesi ve bunlara ilişkin çözüm önerilerinin geliştirildiği bir politika belgesinin oluşturulması olmuştur. Bu kapsamda sivil toplum çalışanları, avukatlar, akademisyenler, okul müdürleri ve rehber öğretmenlerin katılımıyla iki yuvarlak

masa toplantısı yapılmış, Çocuk ve Adalet Platformu kurulmuş, oluşturulan politika belgesi kitabın dördüncü bölümünde paylaşılmıştır.

Yeniden Projesi'nin bir diğer faaliyet de adli sistemle ilişkilendirilmiş çocukların istihdamı konusunda farkındalık yaratmak üzere işverenler ve insan kaynakları birimi çalışanları ile gerçekleştirilen kariyer zirvesidir. Bu kapsamda adli sistemle ilişkilendirilmiş çocukların ihtiyaçlarını aktarmak, işverenler nezdinde söz konusu çocukların istihdam edilmesinin önündeki çekincelerini konuşmak ve katılımcılar arasında bir işbirliği ağı oluşturulması amaçlanmıştır.

Proje 05/09/2020 tarihinde yapılan proje ortakları, paydaşları, kamu/sivil toplum çalışanları, akademisyenler ve avukatların katılımıyla gerçekleştirilen final konferansı ile tamamlanmıştır ancak projenin amaçları doğrultusunda çocuklarla yapılan mentorluk uygulamaları Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı bünyesinde devam ettirilecek, sürdürülebilir kılınacaktır.

2.BÖLÜM

ADLİ SİSTEMLE İLİŞKİLENMİŞ ÇOCUKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI LİTERATÜR TARAMASI

RAPOR

ÇOCUK ADALET SİSTEMLERİNİN BİR LİTERATÜR İNCELEMESİ

Giriş

Aşağıdaki literatür incelemesi, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı tarafından yürütülen “Yeniden” projesinin faaliyetlerinin bir parçasıdır. Raporun amacı, üç ortak ülke olan Türkiye, Bulgaristan ve İtalya’daki çocuk adalet sistemlerinin mevcut durumunu tartışmak ve araştırmacıları ve uygulayıcıları, belirli zorlukların yanı sıra yasayla ihtilaf halindeki çocuklarla ilgili mevzuat ve uygulamadaki olumlu gelişmelerin üzerine temellendirme olanakları hakkında bilgilendirmektir.

İnceleme, diğer Avrupa yargı alanlarından örneklerden yararlanırken, ağırlıklı olarak çocuk adalet sistemini ve ortak ülkelerin her birindeki işleyişini özetleyen yasal hükümlere odaklanmaktadır.

Yapısal düzenleme yöntemi olarak inceleme, Çocuk Hakları Sözleşmesi gibi çocuk adaleti alanındaki temel uluslararası standartların gerektirdiği temel ilkeleri izlemektedir. Raporun her bir temalı bölümü, ilgili çocuk adalet sistemlerine karşılaştırmalı bir genel bakış sağlar. Raporun her konu bölümü, ilgili çocuk adalet sistemlerine karşılaştırmalı bir genel bakış sağlamaktadır.

Andrey Momchilov
Suç Önleme Fonu- IGA

Uluslararası standartlar

Suçta sürüklenmiş çocukları korumaya yönelik bir dizi uluslararası standart tahsis edilmiştir. Özellikle aşağıdaki uluslararası belgeler, çocuk adaletini etkileyen ilkeleri veya tavsiyeleri içermektedir:

- Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) (CRC), 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı Genel Kurul kararı ile kabul edilmiştir,
- Genel Açıklama No. 10 (2007): Çocuk adaletinde çocuk hakları (GC No. 10), Çocuk Hakları Komitesi'nin 44. oturumunda kabul edilmiştir (CRC / C / GC / 10, 24 Nisan 2007),
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakkının Uygulaması için Standart Asgari Kurallar (1985) (Pekin Kuralları), 29 Kasım 1985 tarihli 40/33 sayılı Genel Kurul kararı ile kabul edilmiştir,
- Birleşmiş Milletler Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Kılavuz İlkeler (1990) (Riyad İlkeleri), 14 Aralık 1990 tarihli 45/112 sayılı Genel Kurul kararı ile kabul ve ilan edilmiştir,
- Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (1990) (Havana Kuralları), 14 Aralık 1990 tarihli 45/113 sayılı Genel Kurul kararı ile kabul edilmiştir.

Bu belgeler, ülkelerin çocuklarını suça sürüklenmiş saymaktan ve gözaltına almaktan kaçınan ve hapis cezasına ve suça yönelik diğer “klasik” veya “geleneksel” tepkilere alternatifler sunmaya çalışan özel, “çocuk dostu” çocuk adaleti sistemleri sağlamasını şart koşar.

Avrupa topraklarındaki ülkeler, - Avrupa’daki sistemlerin nispeten daha güçlü benzerlik derecesine bağlı olarak - BM Kurallarından çok daha somut ve kesin olabilen Avrupa Konseyi Tavsiyelerini de dikkate almalıdır:

- Bakanlar Komitesi tarafından 24 Eylül 2003 tarihinde (CM / Rec (2003) 20) kabul edilen Avrupa Konseyi’nin “Çocuk suçlarıyla muamelenin yeni yolları ve çocuk adaletinin rolü” ile ilgili Rec (2003) 20 Tavsiye Kararı Bakanlar Komitesi tarafından 5 Kasım 2008 (CM / Rec (2008) 11 - ERJOSSM) tarihinde kabul edilen “yaptırımlara veya tedbirlere tabi olan suça sürüklenmiş çocuklara yönelik Avrupa kuralları” ile ilgili Avrupa Konseyi’nin Rec (2008) 11 Tavsiyesi. Özellikle “yaptırımlara veya tedbirlere tabi olan suça sürüklenmiş çocuklara yönelik Avrupa kuralları”, suça sürüklenmiş çocuklara (ve genç yetişkinlere) yönelik muameleyle ilişkin kapsamlı ayrıntılı talimatlar içermektedir (142 kural).

Yukarıda belirtilen standartlar üzerinde yapılan bir çalışma, aşağıdaki hususların, Avrupa açısından uluslararası çocuk adaleti standartlarının ana ilkeleri olarak görülebileceğini ortaya koymaktadır:

- Özel bir çocuk adalet sisteminin varlığı
- Suça sürüklenmiş çocuklar için usul (yargılama yöntemi) güvencelerinin varlığı.
- Yönlendirmenin tanıtımı ve kullanımı
- Alternatif yaptırımların ve tedbirlerin tanıtılması ve kullanılması
- Son çare olarak özgürlükten yoksun bırakma, belirsiz hapis cezasının olmaması
- İnsani ve çocuk dostu “hapishane” sistemi

Bu hususlar sonraki sayfalarda tartışılmaktadır. Bu ilkelerin her biri ile ilgili mevzuatın incelenmesinde, Yeniden Projesi’ndeki üç ortak - Türkiye, Bulgaristan ve İtalya - yargı alanına odaklanılırken, Avrupa Konseyi çerçevesindeki diğer ülkelerle ilgili bazı gözlemlere de değinilmektedir.

Özel bir çocuk adalet sisteminin varlığı

Uluslararası standartlar, yetişkin ceza adaletinden ayrı işleyen bağımsız bir çocuk adalet sisteminin kurulmasını gerektirir. Standartlar, bağımsız yasal düzenlemeler gerektirmemektedir, ancak yine de böylesine özel bir sistemin oluşturulması için önlem alındığının önemli bir göstergesidir. Bu prosedürün taraflarının mesleki uzmanlaşması, suça sürüklenen çocuklarla ilgilenen bağımsız bir sistemin sağlandığının bir başka göstergesidir. Ceza adaletinin geleneksel hedefleri (baskı ve intikam gibi) yerine, “sosyal entegrasyon” ve “yeniden suç işlemenin önlenmesi” çocuk adaletinin en önemli hedefleri olmalıdır.

Uluslararası standartlar, çocuk adalet sistemlerinin kapsadığı yaş gruplarına ilişkin hükümler içerir. Bunlar, ilgili hükümlere göre “çok düşük” olmaması gereken asgari bir cezai sorumluluk yaşına (MCAR) duyulan ihtiyacı ayrıntılarıyla açıklıyorlar.

Çocuklarla ilgili sistemin Türkiye’deki genel ceza hukuku sisteminden ayrılması, hükümetin, esas olarak usul meselelerini

ele alan Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri ve Yargılama Usulleri Hakkında 2253 Sayılı Kanun’unu yasallaştırdığı 1979 yılına dayanmaktadır. Bunun üzerine Adalet Bakanlığı, Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları ve Birleşmiş Milletler Çocuk Adaletinin Uygulanmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları ve diğer uluslararası belgeler çerçevesinde çocuklarla ilgili ayrı bir mevzuat çıkarmak için çalıştı. Ayrıca, yargı sistemini takip etmek için bir dizi yasa çıkarıldı. Örneğin, 16 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4675 Sayılı “İnfaz ve Ceza Uygulama Hâkimliği Kanunu, kurumlardaki hizmet ve uygulamalara ilişkin itiraz ve şikayetlerin bağımsız bir yargı organı tarafından denetlenmesini sağlamaktadır. 21 Haziran 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Hakkında Kanun, kurumların düzenli aralıklarla kurul üyeleri tarafından incelenmesini ve bu incelemeleri takiben hazırlanan raporların Türkiye Büyük Millet Meclisine ve gerekli adımları atmak üzere Bakanlıklar ve Genel Müdürlükler gibi çeşitli yürütme organlarına teslim edilmesini gerektirmektedir.

Bu yeni yasalar, çocuk adalet sistemini daha çocuk dostu hale getirmek amacıyla yeniden yapılandırılmıştır. Uluslararası belgelerle uyumlu olarak, çocuk suçluluğu ve çocuk koruma arasında net bir ayırım yapılmıştır 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Madde 3 (1) (a):

1. Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,
2. Suça sürüklenen çocuk: Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma kararı verilmiş çocuk.

Yeni 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 31 (1) maddesi uyarınca, “on iki yaşını doldurmamış çocukların ceza sorumluluğu yoktur”. Bu, günümüzde 13 ila 15 yaş arasında bir ceza eşiği öngören çoğu yasal sistemle uyumludur. Böylece, 13-18 yaşları arasında çocuğun sorumluluğu kişinin zihinsel gelişimine göre değişir. Bazı Avrupa ülkelerinde (Almanya gibi), 18-20 yaş gruplarına atıfta bulunularak, genç yetişkinlere bazı çocuk hukuku hükümleri uygulanmaktadır, ancak Türkiye’de durum böyle değildir.

Bulgaristan'daki çocuk adalet sistemi (The juvenile justice system:JJS), Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Cezaların İnfazı Yasası gibi ortak ceza adalet sistemi içinde yürütülen, resmi adalet veya açık bir yasal prosedüre dayalı adalet denileni düzenleyen çok sayıda kanun tarafından yönetilmektedir. Özellikle çocuklar için tasarlanmış diğer bir mevzuat bölümü: Çocuk Suçluluğu Yasası (Juvenile Delinquency Act :JDA) ve Çocuk Koruma Yasasıdır.

Ceza Kanunu (1968) yetişkinler için olanlardan farklı olarak özel düzenlemeler sağlar, örneğin:

- Çocukların cezai sorumluluk yaşları;
- Çocuklar için azaltılmış ceza sistemi;
- Resmi ceza adaletinden sapma ve onarıcı adalet için tedbirleri.

Cezai sorumluluk yaşı 14 olarak belirlenmiştir (çocuğun zihinsel gelişimine bağlı olarak azaltılmış sorumluluk). Bir çocuk 18 yaşını doldurduğunda, yetişkinler için geçerli olan kurallar uygulanır.

Ceza Kanunu, Çocuklar İçin Özel Kurallar başlıklı ayrı bir bölümde, reşit olmayan kişilere cezaların, özellikle onları yeniden eğitmek ve sosyal açıdan yararlı işlere hazırlamak amacıyla verilmesi kuralını ortaya koymaktadır. Çocuklara uygulanabilecek cezalar şunlardır: özgürlükten yoksun bırakma, şartlı serbestlik, kamu kınaması ve belirli bir mesleği veya faaliyeti uygulama hakkından mahrum bırakma şeklindedir. Çocuklara verilen cezalar değiştirilebilir veya uzunluk ve ciddiyet açısından azaltılabilir.

Sistemin bir dezavantajı, ayrı çocuk mahkemelerinin ve hâkimlerin olmamasıdır. Mümkün olduğu durumlarda, sulh hâkimleri için uygun eğitim sağlanır, ancak yapılandırılmış uzmanlık bulunmamaktadır.

Çocuklar cezadan sorumlu olmadıklarında veya savcı tarafından yönlendirildiklerinde, doğası gereği idare olan “alternatif” bir sisteme girerler. Çocuk Suçluluğu Yasası şunları belirler:

- 1) “küçüklerin ve reşit olmayanların anti-sosyal eylemleriyle mücadele” için ayrı bir idari sistemi,

- 2) Ceza Kanunu kapsamında suç işleyen ancak cezai sorumluluk taşımayan çocuklar için cezalandırma-ıslah tedbirleri ile statü suçları işleyen çocuklara yönelik tepkiler ve cezalandırma tedbirlerine ilişkin hükümleri ve
- 3) Çocuk suçluluğunun önlenmesi için bazı sorumlulukları. 1958’de kabul edilen Kanun bugün adalet sisteminde çocuk haklarının daha iyi sağlanması için gerekli yasal, kurumsal ve işlevsel ön koşulları yaratmamaktadır.

İtalyan çocuk ceza sistemi, suçlanabilirlik kavramına dayanmaktadır. Bir küçüğe karşı yasal işlem başlatabilmek için, küçüğün bir suçtan suçlu bulunma ve dolayısıyla cezaya tabi olma kabiliyetinin bir değerlendirmesi yapılmış olmalıdır. Bu sisteme göre on dört yaşından küçükler hiçbir zaman hesaba çekilemez (Madde 97 ceza kanunu). Ceza kanunun 98. Maddesi, gerçekten de “- bir suç işledikleri sırada - 14 yaşın üzerinde olan ve henüz 18 yaşını doldurmamış olanların zihinsel kapasiteleri varsa suçlanacaklarını” belirtir. Yetişkinler için zihinsel kapasite varsayılırken, 14 ila 18 yaş arasındaki küçükler için işlenen suça göre defalarca kanıtlanmalıdır. “Küçüklerin suçlandığı

ceza davalarına ilişkin tasarrufların onaylanması” başlıklı 1988 tarihli Başkanlık Kararnamesi DPR448 (Decree of the President of Republic), içerdığı tasarrufların reşit olmayanların suçlandığı davalarda kullanılacağını belirtir ve bunlardan bahsedilmeyenler için Kanun’da yer alan hükümlerin ceza usulünün kullanılması gerektiğini bildirir (madde 1). Ceza muhakemesi yasasının amacı, küçüğün hayatında taşıdığı önem nedeniyle, çocuk ceza davasının hassas doğasının farkında olan bir usul sistemini güvence altına almaktır.

Dolayısıyla, bu, evrimsel bir aşamada bir kişiliğin ihtiyaçlarına uygun hale getirilmelidir: bu, olağan bir ceza davasının teminatlarını muhafaza etmekle birlikte, kriminal devre ile temas eden ilgili taraf üzerinde zorunlu olarak belirlenen zarar verici etkileri mümkün olduğunca azaltan bir davanın düzenine yol açar. D.P.R. açıkça reşit olmayanların menfaati, eğitim ihtiyaçları ve korunmasına atıfta bulunur. Dahası, yeni ceza muhakemeleri usulü yasası, çocuk adaleti sistemi tarafından yürütülen çalışmayı takip eden ve yasanın kendisinin yorumladığı ve tanımladığı bazı ilkeleri (uygunluk ilkesi, küçük saldırganlık ilkesi, damgalanmama

ilkesi; alıkonmanın kalıcılığı ilkesi ve ceza davasının kendi seçiciliği ilkesi) uygulama eğilimindedir.

Çocuk adalet sisteminin yapısal ayrımı, bir yandan hâkimlerin uzmanlaşmasına ve çocukların ihtiyaçlarına göre belirli hizmetlerin başlatılmasına ve sürdürülmesine dayanmaktadır. Çocuk Adaleti Dairesi, hem ulusal hem de yerel düzeyde, çocuk adli makamı tarafından kararlaştırılan cezai tedbirlerinin uygulanmasını sağlar, böylece cezanın kesinliğini, ilgili olanların haklarının korunmasını ve devam etmekte olan ergen evrimsel süreçlerinin desteklenmesini garanti eder. Ceza devresine giren reşit olmayanların sosyal ve çalışma hayatına yeniden dâhil edilmesi amaçlanmaktadır. Bu çocukların ve genç yetişkinlerin dış toplumla gerçek anlamda bütünleşmesini sağlamak için cezai tedbirlere tabi olan küçükler ve 14-21 yaş arası genç yetişkinlerin, önleyici, eğitimsel ve sosyal yeniden entegrasyon müdahaleler yoluyla haklarının korunması ve eğitici alıştırma ve boş zaman programlarının uygulanmasıyla ilgilenilmektedir. Öğrenim, mesleki eğitim ve çalışma, hem içsel değerleri hem de bireysel kapasiteleri ve potansiyelleri ifade etme ve gerçekleştirme aracı olarak tedavide temel araçlardır.

Çocuk Adalet Merkezleri (The Juvenile Justice Centres:CGM), Çocuk Adalet Departmanına bağlıdır ve 28 Temmuz 1989 tarihli Kanun Hükmünde Kararnamenin 7. maddesi, n.272 “D.P.R. 448/88’in Uygulanması Ve Koordinasyonuna İlişkin Yönetmelikler” ile kurulan idari ademi merkeziyet organlarını oluşturur ki yetkileri birkaç bölgenin topraklarını kapsayabilir ve bu durumda birkaç Temyiz Mahkemesine atıfta bulunurlar. 12 Merkezin her biri bölge üzerinde Çocuk Adalet Hizmeti (28 Temmuz 1989, n.272 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 8. maddesi ile belirlendiği şekilde) aracılığıyla faaliyet göstermektedir. Görevleri şunlardır: Teknik ve finansal planlama, Gençlik Sosyal Hizmetleri Ofisleri (U.S.S.M.), Çocuk Gözaltı Merkezleri (I.P.M.), Çocuk Sınıflandırma Evleri (C.P.A.) ve Toplulukları gibi çocuk adalet hizmetlerinin takibi ve denetimi. Bu Çocuk Adalet Hizmetleri (JJS), yetkileri bölgesel veya bölgeler arası olan Çocuk Adalet Merkezleri tarafından operasyonel olarak koordine edilmektedir.

Daha geniş bir Avrupa bağlamında, birçok Avrupa Devleti, özel, ayrı bir çocuk adalet sistemi oluşturmak için hükümler yapıldığının

önemli bir göstergesi olarak görülebilecek bağımsız yasal düzenlemeler getirmiştir. Bazı ülkelerde suça sürüklenen gençlere yönelik muamele, yetişkin ceza adalet sisteminden açık bir ayrılığın işareti olarak görülebilecek tamamen bağımsız yasalara (örneğin, Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Almanya, Kosova, Portekiz, Sırbistan veya İspanya) tabidir. Diğerleri, (cezai) prosedürü değiştiren özel düzenlemeler ve hükümler getirmiş ve bu prosedürün taraflarının mesleki uzmanlığını uygulamıştır (Almanya, İskoçya). Çoğu sistem, suça sürüklenmiş çocuklara sadece daha dar anlamda, yani ceza yasalarını çiğnemiş kişilerle ilgilenirken, diğerleri de “başı dertte” veya “bakıma muhtaç” gençleri de kapsayan daha geniş bir uygulama alanına sahiptir (örneğin Belçika, Bulgaristan, Fransa veya Polonya). Bazı çocuk adalet sistemleri, ceza hukukunu ihlal etmeyen, ancak yine de düzenli ve sistemli bir arada yaşama kurallarına aykırı olan davranış biçimleriyle ilgilenir (örneğin, Bulgaristan veya İngiltere’de “anti-sosyal davranış”). Bu yaklaşımın önemli bir yönü, statü suçları olarak adlandırılan - yalnızca çocuklar ve gençler tarafından sergilenebilen davranış biçimleridir (okuldan kaçma, serserilik, kaçaklar gibi, örneğin Bulgaristan, İngiltere

ve Galler, Estonya, Finlandiya veya Polonya) ve sadece çocuklar tarafından “işlendiğinde” “suç” olarak tanımlanır.

Tüm Avrupa Devletleri, önemli ölçüde değişen asgari bir cezai sorumluluk yaşı getirmiştir - İngiltere ve Galler’de cezai sorumluluk 10 yaşında ve Belçika’da 18 yaşında başlar. Daha da önemlisi, konunun usul tarafı ve sistem içinde çocuğun karşılaştığı sonuçlardır - yani İngiltere ve Galler’de gözaltı uygulaması 15 yaşın altındaki çocuklar için kullanılmazken, Belçika’da 18 yaşın altındaki suça sürüklenmiş çocuklar için zorlayıcı tedbirlere başvurmak için birçok olasılık vardır.

Suça sürüklenmiş çocuklar için usul güvencelerinin varlığı

Uluslararası standartlar, suça sürüklenmiş çocuklara yetişkinlere tanınan aynı usul güvencelerinin tanınması gerektiğini öngörür. Bu tür temel haklar arasında sessiz kalma hakkı ile polis, savcı ve yargıç tarafından dinlenilme hakkı bulunmaktadır. Ayrıca, çocuğa prosedürün tüm aşamalarında görüşlerini özgürce ifade

etme fırsatı verilmelidir. Kısa süreler ve zaman sınırları, gereksiz gecikmeleri önlemek ve çocuk suçlarına hızlı ve gecikmesiz yanıt vermeyi sağlamak için çocuk ceza yargılamasında özellikle önemlidir. Tüm prosedür boyunca, sanık çocuklar yasal veya başka uygun yardım alma hakkına sahip olmalıdır. Çocukların bu haktan etkin bir şekilde yararlanabilmeleri için bu tür bir yardımın ücretsiz olması gerekir. Çocuklar, daha yüksek yetkili, bağımsız ve tarafsız bir makam veya yargı organına başvurma, suçlu bulundukları veya yanıltıcı (oyalayıcı) tedbirlerin çıkarılmasıyla sonuçlanan kararlara itiraz etme hakkına sahip olmalıdır. Bu hak, daha ciddi suçlar ve / veya hapis cezaları ile sınırlı olmamalıdır.

Türkiye’de çocuklar cezai suçlu muamelesi görmektedir, ancak yetişkinlerden farklı, bazen azaltılmış yaptırımlara tabi tutulmaktadırlar. Çocuk Koruma Kanunu, suça sürüklenmiş çocuklara ilişkin prosedürleri düzenlemektedir.

Çocuk mahkemeleri, tüm çocuk suçluluğu vakalarını yargılama amacıyla kurulmuştur (uygulamada sistem, sınırlı kaynaklar ve aşırı iş yükü nedeniyle bu amaca ulaşmayı her zaman başaramamaktadır).

Benzer şekilde, Savcılık Bürosu'nun bir parçası olarak aşağıdaki amaçlarla bir Çocuk Bürosu kurulmuştur:

- (i) Suça sürüklenen çocuklarla ilgili soruşturma işlemlerinin yapılması,
- (ii) Çocuklar ile ilgili tedbirlerin alınmasını gerektiren hallerde gecikmeksizin gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamak ve
- (iii) Yardım, eğitim, istihdam veya barınma ihtiyacı olan çocuklara gerekli destek hizmetlerinin sağlanması amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde çalışmak ve bu ve benzeri durumları yetkili kurum ve kuruluşlara bildirmek.

Küçüklerle ilgili bir ön soruşturma kapsamında yürütülen tüm faaliyet ve işlemlerde savcı hazır bulunmalıdır. Çocukla ilgili sorgulama ve diğer işlemler sırasında, çocuğa bir sosyal çalışma görevlisi eşlik edebilir. Gerekirse Cumhuriyet Savcısı, çocukla ilgili koruyucu ve destekleyici tedbirin alınması için çocuk hakimine talepte bulunabilir.

Çocuk dostu duruşma usulleriyle ilgili olarak, çocuk, ebeveyni, velisi, mahkeme tarafından görevlendirilen sosyal hizmet uzmanı, çocuğun bakımını üstlenen aile veya çocuğa Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK, ulusal kurum) bakıyorsa, kurumun temsilcisi duruşmada hazır bulunabilir. Duruşmada bulunan çocuk, menfaati gerektirdiği takdirde mahkeme salonunun dışına çıkarılabilir. Ek olarak, sorgusu tamamlanmış bir çocuk duruşmaya katılması istenmeyebilir.

Bir çocuğa yönelik herhangi bir prosedürde avukat tutma hakkı sınırlandırılmadan belirtilir ve zorunludur. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 150(2) maddesine göre, bir çocuğun, talep edip etmediğine bakılmaksızın, hazırlık işlemlerinin başlangıcından itibaren bir savunma avukatı olmalıdır. Avukatın yokluğunda polise yapılan açıklamaların delil niteliği yoktur.

Ayrıca baroların kurduğu çocuk hakları merkezleri bulunmaktadır ve tüm çocuklar ücretsiz ve gönüllü olarak çalışan bu merkezlere erişebilir..

. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 185. maddesine göre, bir gencin yargılaması kamuya açık olmayıp, karar kapalı oturumda ilan edilir.

Bulgaristan'da Çocuk Haklarına dair Sözleşme'nin kabulü ve *topluluk müktesebatı* ile senkronizasyon, en son olarak - çocukla ilgili tüm prosedürlerde bir avukat bulundurma hakkı ile

- uluslararası standartlara uygun hale getirmek için mevzuatta bir dizi değişikliğe yol açmıştır.

Yine de, Sözleşme dâhil olmak üzere, uluslararası normlara tam uyum konusunda sorunlar vardır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve BM Asgari Standart ve Normlarının gereklerinin aksine, polis ve savcıların çocukları ceza adaleti sisteminden, rahatsız edici davranışları ele alan ve çocukla ve ailesi ile birlikte çalışan toplum temelli programlara yönlendirme yetkisi yoktur. İlk kez suç işleyenler ve tekrar eden suça sürüklenenler için bu tür planların oluşturulması, çocukların küçük suçlar nedeniyle mahkemeye götürülmemesini ve kovuşturmanın neden olduğu tüm dezavantajlara maruz kalmamasını sağlayacaktır. Çocukların aileleri ile kalmalarını, eğitim ve destek almalarını sağlayacaktır.

BMÇHS, Bulgaristan Hükümeti'nin ilk (1997) ve ikinci ve üçüncü periyodik raporlarını (2008) takip eden sonuç gözlemlerinde iki kez ısrar etmiş ve komite öncelikli olarak “Taraf Devletin, Komite tarafından önceki sonuç gözlemlerinde tavsiye edildiği üzere, mevcut yerleşim yerlerinde uzmanlaşmış çocuk mahkemeleri veya odaları kurmadığı” konusunda endişeli duyduğunu belirtmiştir. Mantıksal bir sonuç olarak ve Gözlemlerin 69. paragrafı d)’de belirtilen özel çocuk mahkemelerinin / odalarının kurulmasının pratik gerekçesinin açık bir ifadesi olarak, Komite Bulgaristan’a doğrudan “Ülke genelinde çocuklar için uzmanlaşmış hakimlerle birlikte çocuk mahkemeleri de dahil olmak üzere yeterli bir çocuk adaleti sistemi kurun” tavsiyesinde bulunmuştur..

Bu uzmanlığa, -tutuklanma anından çocuklarla ilgili olarak aleyhlerine alınan idari veya adli kararların uygulanmasına kadar hâkimlere ve çocuklarla temasa geçen tüm kolluk personeline eğitim vermek-şeklinde Komite'nin başka bir tavsiyesinde de işaret edilmiştir.

Dinlenme hakkı, yargılamada ebeveyn veya veli bulundurma

hakkı ve mahremiyet hakkı gibi diğer güvenceler, ÇHS gerekliliklerine uygun olarak mevzuat yapılmıştır.

Çocuk dostu duruşma prosedürleri başlatılmış ve bu tür duruşmalar için özel olarak tasarlanmış tesisler (“mavi odalar” olarak adlandırılır) kurulmuştur.

İtalya’da çocuk haklarının güvencesi, sistemin felsefesi üzerine inşa edilen temel ilkelere dayanılarak getirilmiştir.

1) Uygunluk ilkesi

Çocuk ceza davası, reşit olmayanların topluma yeniden entegrasyonunu hedeflemesi gerektiğinden, küçüklerin kişiliğine ve eğitim ihtiyaçlarına uygun -hem genel anlayışında hem de somut uygulamasında- olmalıdır.

2) Küçük saldırganlık ilkesi

Bu ilke genel olarak, küçüklerin ceza sistemiyle temaslarının, kişiliklerinin uyumlu gelişimi için riskler yaratabileceğini, dolayısıyla dışlanmalarına neden olma riskiyle sosyal imajlarını

bile tehlikeye atabileceğini akılda tutma ihtiyacına işaret eder. Bu, yargıçların ve uygulayıcıların, karar verirken, reşit olmayanların devam eden eğitim süreçlerini kesintiye uğratmamaya ve dolayısıyla ceza devresine girmelerinden mümkün olduğunca kaçınmaya çalışmaları gerektiği anlamına gelir.

3) Damgalanmama ilkesi

Küçüklerin, bir ceza davasıyla temaslarını takiben ortaya çıkabilecek imajlarının tehlikeye atılmasını önlemek amacıyla, düzenlemeler, mahremiyetin korunmasını ve dış topluma karşı anonimliği garanti etme eğilimindedir. Bu, özellikle kitle iletişim araçlarının küçüklerin kimliğiyle ilgili görüntü ve bilgileri yayma yasağı, ceza yargılamalarının genel ilkesine bir istisna olarak davanın dinleyici olmadan yürütülmesi (kapalı kapılar ardında dava diye adlandırılan) ve küçükler on sekiz yaşına geldiğinde adli sicil dairesinden adli sicil kayıtlarını iptal etme imkânı gibi çeşitli sistemlerle sağlanabilir.

4) Tutuklu kalma süresi ilkesi

Bu ilkeye göre, düzenlemeler, hapis cezasının seçilecek son ve

geride kalan tedbir olması için yeterli araçlar sağlar (son araçlar).

5) Ceza davasında seçicilik ilkesi

Bu ilke, reşit olmayanların eğitim deneyimlerini ceza davasının kovuşturulması üzerine üstünlüğünü garanti etmeyi amaçlamaktadır ki bu da bir şekilde “kendi kendini sınırlandırmaktadır”. Küçüğün kişiliği, ailesi ve yaşam çevresi ile beraber suçla ilgili olarak toplanan bilgiler zemininde dava, “olgunun (veya unsurun) ilişkisizliği” ibaresi ile sonuçlandırılabilir. Aynı görüşe göre, reşit olmayanların kişiliğine ilişkin bilgileri artırmak, değişme ve rehabilite olma kapasitelerini test etmek amacıyla, yargılama usulünü bir deneme programı anlamına gelen denetimli serbestlikle değiştirerek operatif bir yol başlatmak için dava askıya alınabilir.

Bu yaklaşım, uluslararası standartları çocuk adalet sisteminin felsefesini oluşturan bir ilkeler ve uygulamalar sistemine dönüştürmeyi sağlayan İtalyan devletinin çok daha uzun deneyimini ortaya koymaktadır.

ÇHS'nin rolü söz konusu olduğunda, tüm Avrupa çocuk adalet sistemleri sessiz kalma hakkı veya polis, savcı ve yargıç tarafından dinlenilme hakkı gibi usule ilişkin güvenceler getirmiştir. Ebeveynlerin veya yasal vasilerin katılımı her ülkede bir rol oynar. Çocukların ebeveynleri usulün çok erken bir aşamasında bilgilendirilir ve birçok ülkede çocuklarının dâhil olduğu herhangi bir duruşmaya aktif olarak katılma fırsatı verilir. İstisnasız, bir ceza savunma avukatına danışmak mümkündür. Yine de yasal savunmanın ne zaman zorunlu hale geldiği konusunda Avrupa ülkeleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bazı ülkelerde gençlik adaleti işlemlerinin tamamı için zorunlu yasal savunma sağlanırken (örn. Estonya, Letonya ve Litvanya), diğer ülkelerde savunma avukatları belirli özel durumlarda veya “gerekli” görüldüğünde mahkemeler tarafından atanır (örn. Avusturya veya Almanya).

Yönlendirmenin tanıtımı ve kullanımı

Uluslararası standartlara göre, yönlendirme çocuk adaletinde önemli ve özel bir rol oynamalıdır. Uygun olduğu ve istendiğinde

sistemler, adli işlemlere başvurmadan (yönlendirme) suça sürüklenen çocuklara yönelik tedbirleri teşvik eder. Yasal güvencelere tam saygı gösterilmeli, bu da diğerlerinin yanı sıra, yönlendirme yalnızca “çocuğun iddia edilen suçu işlediğine, sorumluluğu özgürce ve gönüllü olarak kabul ettiğine ve bu kabulü almak için herhangi bir sindirme veya baskı yapılmadığına” (Bkz. GC No. 10, 27) dair ikna edici kanıtlar olduğunda kullanılacaktır anlamına gelmektedir.

Uluslararası standartlar, suça sürüklenen çocuklar için çok çeşitli mahkeme öncesi alternatif (yönlendirici) tedbirlere duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Yönlendirme kararlarına ne kadar farklı makamlar (örneğin, hâkimler, savcılar ve polis) katılırsa ve suç ve suça sürüklenen ne kadar az uygulama kapsamı dışında bırakılırsa, yönlendirmenin prosedürün farklı aşamalarında geniş bir şekilde kullanılması o kadar muhtemel hale gelir. Standartlara göre, yönlendirici tedbirlere tam uyum, davanın tam olarak kapatılmasına neden olacak ve alınan tedbirler, suçlunun sabıka kaydının bir parçası haline getirilmeyecektir (GC No. 10 (2007), 27.). Yönlendirici tedbirler, orantılılık ilkesiyle

sınırlandırılmalıdır (yani suçluluk dereceleri ve suçun ciddiyeti). Bu ilke, yalnızca “eğitim ihtiyaçları” temelinde özellikle yoğun ve uzun süreli yaptırımların uygulanmasını engeller (bkz. GC No. 10 (2007), 71.).

Türkiye’de sınırlı koşullarda geçerli olan uzlaştırma ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi hükümleri, çocukları yargı dışında tutmak için kullanılmaktadır.

Bulgaristan’da yönlendirme tedbirleri, çocuğu ceza yargılamasından uzaklaştırmak veya idari organlara ve eğitim tedbirlerine, failin eğitici tedbirleri Çocuk Suçluluğu Kanunu (Ceza Kanunu’nun 61. Maddesi) uyarınca başarıyla uygulanabilmesi şartıyla, havale ederek davayı iptal etmek için savcıya (duruşma öncesi aşamada) veya hâkime verilen bir tür takdir yetkisi şeklinde belirlenir. Savcı, duruşma öncesi işlemleri başlatmayabilir veya başlatılmış yargılamayı sona erdirebilir. Böyle bir durumda savcı, eğitime yönelik bir tedbirin uygulanması için davayı Çocuk Suçları Yerel Komisyonu’na (LCJD) havale eder. Mahkeme davayı kapatmaya karar verebilir, ya eğitici

bir tedbir koyarak, bunu LCJD'yi bilgilendirir ya da böyle bir tedbirin verilmesi için mahkeme dosyasını söz konusu organa gönderir. Tespit edilen cezanın bir yıldan az süreyle özgürlükten yoksun bırakılma olduğu ve cezanın durdurulmadığı hallerde, reşit olmayan hükümlü cezadan muaf tutulur ve mahkeme onu yatılı bir ıslahevi okulunda barındırır veya JDA tarafından sağlanan başka bir ıslah edici eğitim tedbiriyle cezalandırır.

Bu kural sadece aşağıdaki durumlarda uygulanmaz:

- a) Hüküm giymiş reşit olmayan kişinin, “özgürlükten yoksun bırakma” cezasının çekilmesi sırasında suç işlemiş olması ve
- b) Tam yaşını doldurduktan sonra mahkûm edildiği halde.

İkinci mahkûmiyet davalarında, mahkemenin failin düzeltilmesi ve yeniden eğitilmesi için özgürlükten yoksun bırakma cezasının çekilmesi gerektiğine karar verişe ve:

- a) Sürenin altı aydan az olmaması veya
- b) Fail zaten özgürlükten yoksun bırakılarak bir cezayı çekmesi hallerinde.

Kanunun sağladığı bir başka olasılık da, savcının veya ilgili Yerel Komisyon JD'nin önerisi üzerine, mahkeme, cezanın açıklanmasının ardından, yatılı bir ıslah okuldaki konaklamayı başka bir düzeltici eğitim tedbiri ile ikame edebilmesidir. Çocuklar için özel kurallar (Madde 64 PC) ayrıca, en fazla bir yıllık hapis cezasının, düzeltici eğitim için bir yatılı okula yerleştirilerek otomatik olarak değiştirilmesini sağlar.

İtalya'da, Çocuk Ceza Yasasının yargıca cezayı suça sürüklenmiş çocuğun kişiliğine göre uyarlaması için verdiği birçok enstrüman vardır, temel felsefe cezalandırma yönlendirme ve esnekliğinden esinlenmiştir. Yetişkin suçlulardan farklı olarak, İtalyan ceza ve usul hukuku, çocuklar için genel bir ultima ratio (yani son şans) kriterinden esinlenmiştir. Bu anlamda tutukluluk, suça sürüklenen çocuk için geriye kalan bir olasılık olarak görülmektedir. Sosyal Hizmetlerin (yerel ve hükümet düzeyinde) ve ailelerin önemli bir rol oynadığı mahkumiyet biçimine (örneğin, göz hapsi gibi) özel önem verilmektedir. Ceza yolunun bu nedenle eğitici ve sorumluluk sahibi yapma hedefleri olmalıdır. Aslında davanın anlamını, içeriğini ve hatta kararların arkasındaki etik-sosyal nedenleri açıklamak hâkimin görevidir (D.P.R. 448/88 Madde 1).

Aslında, tüm Avrupa Devletleri, suça sürüklenen çocukları “normal” ceza yargılamasından uzaklaştırmanın yollarını ortaya koymuştur. Yine de, yönlendirme kavramları Avrupa’daki farklı Avrupa çocuk adalet sistemleri arasında farklılık göstermektedir.

Tamamen müdahaleci olmayabilir, koşullu (davanın reddi, tazminatın teslimi veya yeniden suç işlemekten kaçınma gibi belirli koşullar yerine getirilene kadar geçicidir) olabilir veya özel eğitici yönlendirme tedbirleriyle birleştirilmiş veya genel olarak Sosyal Hizmetlere (ya da Bulgaristan veya Estonya’daki “yerel komisyonlar” veya İskoçya’daki Çocuk Duruşmaları Sistemi gibi özel idari makamlar / organlar) havale edilmiş olabilir. Davanın reddine karar vermek için farklı makamlar yetkili olabilir (örneğin, polis, savcı veya hâkim).

Alternatif yaptırımların ve tedbirlerin tanıtılması ve kullanılması

Uluslararası standartlar, resmi yargılamalarda hâkim veya mahkeme tarafından mahkûm edilen suça sürüklenmiş çocuklara

geniş bir uygun alternatif yaptırımlar yelpazesi sunulduğunu ifade etmektedir. Sağlanan tedbirler, belirli nitelikte olacak ve gerekli asgari süre için uygulanacaktır. Onların dayatılması sadece meşru bir amaca dayanacaktır. Orantılılık ilkesi, suçluluk derecelerinin ve suçun ciddiyetinin, belirli bir durumda geçerli olan devlet tepkilerini sınırlandırmasını gerektirir. Avrupa Konseyi'nin Tavsiyelerine göre, daha ciddi suç vakalarında toplum yaptırımları da mahkemelere sunulmalıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 31. Maddesi, Türk çocuk adalet sisteminin karma bir sistem olduğunu göstermektedir. 13 yaşın altındaki suça sürüklenmiş çocuk için bir refah modeli yürürlükte. Ceza Muhakemesi Kanunu tarafından bir dizi koruyucu ve destekleyici önlem düzenlenmiştir. Bunlar, suça sürüklenen ve cezai sorumluluğu bulunmayan çocukları hedefleyen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olup, Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde sıralanmış ve eğitim, bakım, sağlık ve barınağı içermektedir. Esnek olan bu tedbirlerin süreleri kanunla değil yargıç tarafından belirlenir. Mahkeme, bunların uygulanmasını izlemelidir ve uygunsuz görülmesi halinde bunları değiştirebilir.

13 ile 16 yaşları arasındaki suça sürüklenmiş çocuk için, bir refah ve adalet modeli hakimdir ve 16 ile 18 yaşları arasında olanlar için adalet modeli geçerlidir. Onarıcı adalet modelinin bazı unsurları da uzlaştırma yoluyla mevcuttur.

Yargılama usullerinden sonra belirlenen cezanın iki yıl veya daha az süreli hapis veya para cezası olması ve çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûmiyetinin olmaması halinde mahkeme, hükmün açıklanmasının ertelenmesine karar verebilir. Cezanın açıklanmasının ertelenmesine karar verilmesi halinde, çocuk üç yıl süreyle denetime tabi tutulur.

Bulgaristan’da, hem Ceza Kanununda hem de Çocuk Suçluluğu Kanununda alternatif yaptırımlar ve tedbirler bulunabilir; ikincisi, kanunla ihtilafa düşen çocuklarla ilgilenmek için eksiksiz (eski de olsa) bir alternatif sistem sağlar.

Ceza kanununda, Denetimli Serbestlik Servisi tarafından uygulanan ve denetlenen denetimli serbestliği ana alternatif yaptırım olarak görüyoruz. JDA, katı bir hiyerarşi oluşturan ve

kınama / uyarıdan sadece “gözaltı” tedbirine - bir Yatılı Islah Okuluna yerleştirmeye – kadar değişen 13 tedbirden oluşan bir dizi tedbir içermektedir. Bu tedbirlerden bazıları onarıcı uygulamaların, yani “mağdurdan özür dileme yükümlülüğü” ve “zararları kendi işiyle tamir etme yükümlülüğü” getirilmesine imkân vermektedir.

İtalya’da aşağıdakiler gibi bir dizi alternatif tedbirler görüyoruz:

- Adli Af (D.P.R. 448/88 madde 32): Çocuğun başka suç işlemeyeceği farz edildiğinde. Bu tür bir suç olmaktan çıkarma şekli yalnızca bir kez uygulanabilir. Bu durumda, suçun ciddiyetini ve bireysel cezai ehliyetini değerlendirdikten sonra, sulh hakimleri, reşit olmayanın başka bir suç işlemeyeceğini varsaydığında, af uygulanır. Bu tedbir, 21 yaşına gelene kadar reşit olmayanın sabıka kaydında kalır.
- Olgunun (Gerçeğin) ilişkisizliğinden dolayı takipsizlik kararı (D.P.R. 448/88 madde 27): suç hafif olduğunda, ara sıra gerçekleştiğinde ve daha sonraki herhangi bir işlem, reşit olmayanın eğitim ihtiyaçlarını tehlikeye atacaksa uygulanır.

Hakim, Kamu Savcısının talebi üzerine güvenlik tedbiri uygulayabilir.

- Yönergeler (veya Reçeteler) (D.P.R. 448/88 madde 20): hâkim, reşit olmayanın eğitimi için yararlı olan öğrenme, çalışma veya diğer faaliyetlerle ilgili davranış kuralları verebilir, aynı zamanda reşit olmayanı Adalet İdaresinin çocuk Hizmetlerinin kontrolü ve yardımına emanet eder.
- Evde kalma (D.P.R. 448/88 m. 21): Hakim, gözaltına alınmayı içermeyen bir ihtiyati tedbir olarak reşit olmayanın evde kalmasını emredebilir. Bu, reşit olmayanın öğrenim veya çalışma ihtiyaçları veya eğitimine katkıda bulunan diğer faaliyetlerle ilgili hakim geniş bir takdir yetkisine sahip olarak, aile evinde veya özel ikamet ettiği başka bir yerde, bir ebeveyne veya reşit olmayan kişinin evinde kaldığı kişilere emanet edilen gözetim görevleriyle birlikte, kalma yükümlülüğünü ifade eder.
- Topluluğa Yerleştirme (D.P.R. 448/88 Madde 22). Hâkim, reşit olmayanın bir topluluğa yerleştirilmesi emrini verebilir; bu,

yerel yönetimler ve özel sosyal kurumlar tarafından harekete geçirilen yeniden sosyalleşme ve topluma yeniden dâhil etme girişimleri olarak büyük önem verilen, evde kalma ile tutuklanma arasındaki orta düzeyde bir ihtiyati tedbirdir.

Cezanın infaz aşamasında hapis cezasının en önemli alternatifleri arasında “Sosyal Hizmetlere emanet”, “ev hapsi”, “kısmi tutukluluk” (kısmi özgürlük) ve “erken tahliye” yer almaktadır, yani yürürlükteki İtalyan ceza kanununa göre yetişkinlere uygulanan tedbirler küçükler için uyarlanmıştır.

- Sosyal Hizmetlere Emanet etme (Madde 47 Cezaevi yönetmeliği), cezanın 3 yılı geçmemesi ve tedbirin yeniden suç işleme riskini azaltarak gençlerin rehabilitasyonu için yararlı olabileceği durumlarda hakim tarafından verilebilir. Suça sürüklenmiş gençlere gelince, onlar da aynı yasaya tabidir, ancak onlar için günlük çok işlevli hizmetlerde alternatiflerin uygulanmasını Madde 12 belirler.

- Ev hapsi (Cezaevi Yönetmeliğinin 47. maddesi) daha uzun bir cezanın geri kalanını oluştursa bile, üç yılı geçmemek üzere (hamile kadınlar, altmış yaş üstü kişiler, yirmi yaş altı reşit olmayanlar gibi bazı kategoriler için dört yıla çıkarılmıştır) hapis cezası çekmesi gereken kişilere uygulanabilir. Bu tedbir, kişinin sosyal hizmetlere devredilmesinin mümkün olmadığı durumlarda uygulanır.
- Kısmi tutukluluk (Madde 48 Cezaevi yönetmeliği), suça sürüklenenin rehabilitasyonu için yararlı olan eğitim, iş veya sosyal diğer faaliyetlere katılmak için günün bir kısmını cezaevi dışında geçirme imkânı vermekten ibarettir. Bu alternatif tedbir sadece cezanın en az yarısını çekmiş olanlara verilir.
- Erken tahliye (Madde 54 Cezaevi Yönetmeliği), alternatif bir tedbir olmayıp bir ceza indirimi olmasına rağmen, cezaevi yönetmeliğinin CAPO VI içinde bulunmasından “Tutuklamaya alternatif tedbir” kapsamında yer almaktadır. Her altı aylık gözaltı süresi için 45 günlük bir kesintiden ibaret olup, yeniden eğitim sürecine katılan suça sürüklenmiş çocuklara

verilir. Bu indirim, şartlı salıverilme hakkına sahip olabilmek için gereken yirmi yıllık zaman sınırı dikkate alınarak ömür boyu hapis cezasına çarptırılan mahpuslara da uygulanabilir. Dolayısıyla, ancak yirmi bir yıl hapis cezasından sonra serbest bırakılabilirler. Avrupa genelinde, suça sürüklenmiş çocuklara uygulanabilecek çok çeşitli yaptırımlar ve tedbirler bulunmaktadır. En az müdahaleci yaptırımlar uyarılar veya kınamalardır, ardından bir yandan eğitimsel etkiyi iyileştirmek ve diğer yandan risk faktörlerinin etkisini azaltmak amacıyla eğitimsel (ör. Avusturya, Almanya, Fransa veya Litvanya'daki eğitimsel yönergeler gibi) tedbirler gelir.

Tüm Avrupa ülkeleri çocuklara para cezası uygulamaz (örneğin, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Polonya veya Sırbistan para cezası uygulamaz), ancak çoğu ülke mahkeme öncesi veya mahkeme düzeyinde tasarruf olarak mağdur-suçlu arabuluculuğunu sunar. Pek çok ülke, suça sürüklenenin “ücretsiz iş yoluyla topluma geri ödeme” sunabileceği toplum hizmeti sağlar. Gözaltına almaktan kaçınmak için, tüm Avrupa ülkeleri, suça sürüklenen çocuklar için ya denetimli serbestlik ya da ertelenmiş cezalar getirmiştir.

Son çare olarak özgürlükten yoksun bırakma, belirsiz hapis cezasının olmaması

Özgürlükten yoksun bırakma, hangi biçimde olursa olsun, en ağır adalet enstrümanını oluşturur ve en olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilir (çünkü Avrupa’da ölüm cezası etkili bir şekilde kaldırılmıştır).

Özgürlükten mahrum bırakan yaptırımların olumsuz etkileri ve riskleri, yetişkinlere göre daha savunmasız olan ve değer sistemleri, dünya algıları ve toplumdaki rolleri henüz tam olarak gelişmemiş (ki zaten çarpıtılmış veya zarar görmüştür) çocuklar için daha da ciddidir. Bu nedenle, uluslararası belgeler, özgürlükten mahrum bırakan yaptırımların yalnızca son çare olarak ve uygun olan en kısa süre için emredilmesi gerektiğini varsaymaktadır.

Özgürlükten mahrum bırakan yaptırımlar ve bu anlamda alınan tedbirler sadece bir mahkeme yargılamasından sonra mahkemece uygulananlar değil, aynı zamanda polis ve duruşma öncesi

gözetimin yanı sıra her türlü gözetim ve hapisane, mesken veya ıslah okulları veya akıl sağlığı kurumları olarak adlandırılan kapalı kurumlara yerleştirmeyi de içerir.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, hukuki ve diğer uygun yardıma derhal erişim hakkına ve ayrıca bir mahkeme (veya başka bir yetkili, bağımsız ve tarafsız makam) nezdinde özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasallığına itiraz etme hakkına sahiptir. Uluslararası standartlar, sürecin her aşamasında her tür kapalı kurum için alternatifler talep etmektedir (özellikle mahkeme öncesi tutukluluğa alternatifler).

Türkiye’de suçun işlendiği tarihte 12 yaşı doldurmamış çocuklar herhangi bir suçtan tutuklanamaz. Kimlikleri tespit edilir edilmez, bu küçükler serbest bırakılacaktır. Küçüğün kimliği ve suçu derhal savcılık bürosuna bildirilir. Küçükler, herhangi bir nedenle bir suçun niteliğinin belirlenmesinde kullanılmayacaktır. 13 ile 18 yaşları arasındaki çocuklar bir suçtan tutuklanabilir. Çocukların yakınları ve avukatları yakalanmalarından haberdar edilir ve derhal kamu savcısı önüne çıkarılırlar.

Suçta itilen çocuklarla ilgili soruşturma veya kovuşturma aşamalarında mahkeme, aşağıda sıralanan tedbirlerden birinin veya birkaçının alınmasına karar verebilir:

- Belirtilen çevre sınırlarının dışına çıkmamak.
- Yalnızca belirli yerlere girmek veya belirli yerlere girmemek.
- Belirtilen kişi ve kuruluşlarla temas etmemek.

Cezaya ilişkin olarak, reşit olmayanın fiilin hukuki anlamını ve sonucunu kavrayabilme ve bu husustaki davranışını kontrol etme ehliyetine sahip olması hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet cezasını gerektiren suçlar için 12 ila 15 yıl hapis cezası verilir, müebbet hapis cezasını gerektiren suçlarda dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezası verilir. Aksi takdirde verilecek ceza, her fiil için bu ceza yedi yılı geçmemek kaydıyla yarı oranında indirilir.

Bir küçüğün suçun işlendiği tarihte 15 yaşından büyük ancak 18 yaşından küçük olması halinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektiren suçlar için 18 ila 24 yıl hapis cezası verilir ve müebbet hapis cezası gerektiren suçlar için 12 yıldan 15 yıla

kadar hapis cezası verilir. Aksi takdirde verilecek ceza, her fiil için verilecek ceza 12 yılı geçmemek kaydıyla üçte bir oranında indirilir. Ceza İnfaz ve Güvenlik Tedbirleri Kanunu'nun 107 (5) maddesine göre, suça sürüklenmiş çocuğun cezaevinde geçirdiği bir gün iki gün sayılır.

İstatistikler son çare olarak gözaltı kullanımı açısından uygun bir göstergedir. Verilere göre 2017 yılında 120.786 çocuğun yasayla çatıştığı tespit edildi; 100.000 çocuk nüfusu başına suça itilen çocuk sayısı 1.608'dir. 2017 yılında Çocuk ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri tarafından 11.264 çocuğa hüküm verildi, buda iş yükünün / toplam mahkumiyet sayısının %31,1'ine tekabül etmektedir. Hapis cezalarının oranı Bulgaristan ve İtalya'dan daha yüksek olup, 12 ile 17 yaşları arasında 1003 yargılama öncesi tutuklu ve 1.825 çocuk hapis cezası almış 2.828 çocuk 02.10.2017 itibarıyla özgürlüklerinden yoksun bırakılmıştır.

Bulgaristan'da çocuklarla ilgili olarak alınabilecek hapsedme / kefalet tedbirleri çocuğun yaşına ve ihtiyaçlarına göre ayarlanmaktadır. Bunlar azaltılmış türden tedbirlerdir ve

gözaltında tutulması son çare olarak görülmektedir. Tedbirler şunlardır:

1. Soruşturma makamları veya savcı veya mahkeme tarafından uygulanabilecek denetim tedbirleri: ebeveyn veya vasi tarafından veya çocuğun yerleştirildiği eğitim kurumunun idaresi tarafından veya Çocuk Sorunları Bürosundaki müfettiş veya Çocuk Suçluluğu Yerel Komisyonu’nun bir üyesi tarafından.
2. Gözaltında tutukluluk, bu tedbir son çare olarak istisnai şekilde kullanılmıştır. Yalnızca mahkeme tarafından (yetişkinlerde olduğu gibi) savcının önerisine göre alınır ve temyiz konusudur. Denetim tedbirine çevrilmesi için kefalet her zaman talep edilebilir.

“Gözaltında tutulma”, yetişkinlerden ayrı olarak uygun bir mekânda yapılırken, tutuklu okul öğrencisi olduğunda, veliler veya vasiler eğitim kurumu müdürü ile birlikte gecikmeksizin bilgilendirilir.

Hüküm vermeye gelince, hapis cezaları büyük oranda azınlıktadır. 2019’da çocuklar tarafından işlenen yaklaşık 7000 suçtan sadece 1000’i ceza mahkemesinde yargılandı ve bunların 60’ından azı hapis cezasına çarptırıldı.

Mahkemenin reşit olmayan birinin cezasını uygulaması ve azaltması konusunda tam takdir yetkisine sahip olduğu ve cinayet gibi ağır suçların bile alternatif yaptırımla cezalandırıldığı davalar olduğu unutulmamalıdır.

İtalya’da kanunla ihtilafa düşen çocukların büyük bir kısmı Çocuk Sosyal Hizmet Bürolarına emanet edilmekte (gösterge sayı her yıl 20.000’dir) ve alternatif tedbirlere maruz kalmaktadır. Tutuklama gerçekten de son çare olarak görülmekte, alternatif yollara alan açmakta ve suça sürüklenen bir karakteri korumaya yanıt vermektedir.

Son yıllarda, eğitim ve kontrol ihtiyaçlarını karşılama kabiliyeti nedeniyle, hem gözetim tedbiri hem de diğer adli hükümler olarak toplum içinde yerleştirme kullanımı çok artmıştır. Hapis cezasına

alternatif olarak denetimli serbestlik uygulaması da sürekli artmaktadır ve kanunla ihtilafa düşen tüm çocukların altıda biri bundan yararlanmaktadır. Gözaltına alternatif tedbir olarak toplum içinde yerleştirmenin daha geniş bir kullanımı vardır ve çocukların yaklaşık% 10'unun bu tedbire maruz kalmaktadır. Sonunda, kanunla ihtilafa düşen tüm çocukların yalnızca %2,5'i bir çocuk ceza infaz kurumuna düşmektedir.

Görünüşe göre tüm ülkeler, suça sürüklenen çocuklara yönelik yaptırım hiyerarşisinde gençlerin hapsedilmesinin *başvurulacak son yer* olmasını sağlamak için düzenlemeler getirmiştir. Yine de hiçbir Avrupa ülkesi, çocuklar için hapsedilmekten veya tutuklanmaktan tamamen kaçınmayı başaramamıştır.

Avrupa'da gençlik hapishaneleri, gözaltı merkezleri, kapalı eğitim hizmetleri veya “özel ihtiyaçları olan çocuklar için” okullar gibi pek çok farklı özgürlükten yoksun bırakma biçimi bulunabilir:

Ancak çoğu ülkede bir gençlik hapis cezası vermenin başlıca gerekçesi suçun ağırlığı iken, diğer “merkezlerde” veya

“okullarda” özgürlükten yoksun bırakma, suça sürüklenenin eğitim tedavisine “ihtiyacı” gibi gerekçelere de dayandırılabilir.

Müebbet hapis cezası teorik olarak yalnızca İngiltere / Galler, Hollanda veya İskoçya’daki çocuklar için geçerlidir. Diğer ülkeler (Portekiz ve İsviçre) en ciddi vakalarda bile üç veya dört yıldan daha uzun hapis cezalarına izin vermez ve çoğu ülke maksimum gençlik hapis cezasını 10 yıl olarak sabitler.

İnsani ve çocuk dostu “hapishane” sistemi

Özgürlükten yoksun bırakma önlenemiyorsa, uluslararası standartlar özgürlüklerinden yoksun bırakılan çocuklara yönelik muamele ve bu çocukların koşullarıyla ilgili çok sayıda hüküm içermektedir. Çocuklar yetişkinlerden ayrılır. Çocuğun kendi çıkarına uygunsa, 18. doğum gününden sonra gençlere yönelik tesiste kalması mümkün olmalıdır. Özgürlükten yoksun bırakan yaptırımlar ve tedbirler, çocukları rehabilite etmeyi hedefler ve tahliyelerini hazırlar. Çocuklara, yerleştirilmelerinin rehabilite edici amaçlarına uygun bir fiziksel ortam ve barınma sağlar.

Kurumlar anlamlı faaliyetler sağlar ve tutuklu bulunan çocuklar ülkelerinin eğitim ve mesleki alıştırma sistemine entegre edilir. Personel tarafından güç kullanımı mutlak suretle *başvurulacak son şeydir* ve disiplin prosedürleri son çare mekanizmalarıdır. Her türlü insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele yasaklanır. Bu aynı zamanda yaşam ve hijyen koşullarının insani bir yerleşimi mümkün kılan bir durumda olması gerektiği anlamına gelmektedir. Özgürlükten mahrum bırakan yaptırım veya tedbirin tüm aşamalarında çocuk mahkemeye erişim hakkına sahiptir.

Türkiye’de tutuklu çocuklar, kolluk kuvvetlerinin çocuk biriminde tutulur. Tesisin çocuk biriminin olmadığı durumlarda çocuklar, tutuklu yetişkinlerden ayrı tutulacaktır. Çocuklarda zincir, kelepçe ve benzeri aletler kullanılmamalıdır. Bununla birlikte, gerektiğinde polis, çocuğun kaçmasını, kendinin veya başkalarının hayatını veya fiziksel bütünlüğünü tehlikeye atmasını önlemek için gerekli önlemleri alabilir. Çocuk, cezasını çekmeye başladığında 18 yaşın altındaysa, özgürlükten yoksun bırakma cezası bir eğitimevinde, çocuk tutuklu ise de çocuk kapalı ceza infaz kurumunda yerine getirilir. Çocuklara özgü

kurum olmaması halinde tutuklu çocuklar yetişkin ceza infaz kurumlarının özel bir bölümünde tutulurlar.

Eğitimevindeki çocuklar farklı eğitim ve öğretim faaliyetlerinden yararlanabilir, ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarına gidebilir, kendi okullarında gerçekleşen sosyal ve sportif faaliyetlere katılabilirler.

Bulgaristan’da “özgürlükten yoksun bırakma” cezasının infazının amacı, esas olarak yeniden eğitim ve sosyal açıdan yararlı işler için hazırlıktır. Ceza Kanunu, çocuklar için hapis cezalarının çekildiği yerleri belirler, bunlar, biri erkekler için diğeri kızlar için olmak üzere çocuk gözaltı tesisleridir. Çocuklar için hapis cezasının infazında hukuka uygunluk denetimi kamu savcısına verilmiştir.

Bir ıslah kurumuna kabul edildikten sonra çocuklar, bir eğitimci, doktor ve psikoloğun gözetiminde 14 günden az ve bir aydan fazla olmamak üzere bir kabul biriminde barındırılır. Islah kurumuna ilk kez kabul edilenler, diğerlerinden ayrı olarak yerleştirilir.

Çocukların kabulünden itibaren üç gün içinde, ıslah kurumunun idaresi, velilerine veya velayet hakkını kullanan kişilere bunu bildiri, ikamet yerinin savcılığına, askerlik kayıt bürosuna, belediye meclisine, denetim kuruluna ve polis danışma merkezine ve bunlarla ilgili yetkili Yerel çocuk suçları komisyonuna bildirimde bulunur.

Çocukların genel eğitim ve mesleki eğitimleri için çocuk tutukevlerinde, çocuk tutukevinde kalıştan fayda sağlamaya ve suça sürüklenen çocukların sosyal entegrasyonuna yardımcı olacak koşullar sağlanmaktadır. Onların katılımcı nitelikleri, cezanın süresinde bir indirim elde etme fırsatı ile garanti altına alınmıştır (eğitim faaliyetlerinde geçirilen günler çalışma günleri olarak, iki iş günü ise üç gün hapis cezası olarak sayılır). Çocuk tutukevlerinde genel orta öğretim okulları ve meslek okulları bulunmaktadır.

Yasa, ceza sisteminin yeniden değerlendirilmesi (cezanın iki ayından az olmamak üzere çekildiğinde) yoluyla verilen cezanın resmi olarak gözden geçirilmesini ve erken tahliye edilmesini

(Verilen cezanın en az üçte biri çekildiğinde) öngörüyor. Çocuğun yapacağı girişim için herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Yetişkinlerin aksine, gençlerin erken salıverilmesi şartlı değildir.

İtalya’da çocuklara yönelik hapis cezaları Küçükler için Ceza İnfaz Kurumlarında verilmektedir. Mevzuatta, düzen, güç kullanma, şikâyet hakkı, ziyaretler ve ceza infaz kurumu dışından kişi ve kuruluşlarla görüşme hakkına ilişkin Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin teşvik ettiği tüm güvenceler yerine getirilmiştir. Ceza infaz kurumu bağlamında, suça sürüklenen gence eğitimsel, fiziksel ve psikolojik gelişimini aksatmama hakkı tanınmıştır. Kişisel sorumluluk süreçlerini ve olgunluğa erişmelerini teşvik etmek için, suça sürüklenen gençlere okul, iş eğitimi, kültürel, sportif, eğlence ve tiyatro etkinlikleri sağlanır.

İnsani ve çocuk dostu bir “hapishane” sistemi talep eden standartların Avrupa çapında uygulanmasına bakarsak, bunların suça sürüklenen çocuklar için özgürlükten yoksun bırakmanın tüm çeşitlerinde uygulanması gerektiğinden bahsetmek gerekir. Sadece birkaç durumda, ıslah okullarında veya

benzeri uzmanlaşmış kurumlarda özgürlükten yoksun bırakma yaptırımlarının uygulanmasını düzenleyen özel kanunlar mevcuttur.

Gençlik hapisaneleri genellikle çeşitli farklı eğitim programları sunar ve suça sürüklenenler çoğu zaman öğrenime veya mesleki eğitime katılmakla yükümlüdürler. Tahliye hazırlığı ile ilgili olarak, birçok ülke sistematik olarak denetimli serbestlik veya tahliye sonrası yardım hizmetlerini dâhil etmiştir ve Bulgaristan bu tür hükümlerden eksik olan birkaç ülkeden biridir. Çoğu ülkede adli yardıma erişim veya hükümetler ve bağımsız organlar tarafından düzenli denetimler yoluyla suça sürüklenen gencin hakları için güvenceler mevcuttur.

Sonuç notları

Türkiye, Avrupa Birliği'ne katılma çabalarında, çocuk adalet sisteminde, esas olarak Ceza Muhakemesi Kanunun yürürlüğe girmesi ve bazı kanunlarının değiştirilmesiyle ÇHS ile uyumlu hale getirilerek dikkate değer iyileştirmeler yapmıştır.

Mahkemeler ve çocuk polisi şubeleri gibi ihtisaslaşmış kurumlar oluşturulmuş, denetimli serbestlik gibi tedbirler uygulamaya konulmuştur. Bununla birlikte, uygulamada bir takım sorunlar devam etmektedir. Sınırlı kaynaklar Çocuk Koruma kurumlarının çabalarını engellemektedir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu, çocuk mahkemelerinin çocukları ilgilendiren davalara bakmasını düzenlemiş olsa da, bunların sayısı olarak yetersiz olduğu ve bazı davaların hala sıradan mahkemelerde görülmeye devam ettiği not edilmelidir. Bu mahkemelerdeki personel çocuğa özgü sorunlarla ilgilenmek için özel olarak eğitilmediğinden bu durum endişelere yol açmaktadır. Yargılamaların uzun zaman sürmesi BMÇHS'nin 40. maddesine doğrudan aykırıdır.

Bulgaristan'da en büyük sorun, tamamen ayrı bir çocuk adalet sisteminin olmamasıdır. Sorumluluklar, Adalet Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Politika Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler arasında paylaşılmıştır. Uygun koordinasyon eksikliği, parçalı yasal hükümlerden kaynaklanan sorunlardan yalnızca biridir. Uygulamada, yasayla ihtilafa düşen çocuk ve gençlerin özel ihtiyaçlarını tanımak için zorunlu olarak

eğitilmemiş ceza adaleti uzmanları ve suç işlemeyle ilgili özel risk ve kriminojenik (suça itici) faktörleri değerlendirme ve başa çıkma kapasitesi olmayan sosyal / çocuk koruma görevlileri tarafından ele alınmaktadır. Durumu iyileştirmek için yakında yeni bir yasa tasarısının eski yasanın yerini alacağı umulmaktadır. İtalya’da bulunan tek sorun, bölgesel ve toplumsal düzeyde sosyal politikaların yüksek düzeydeki ademi merkezileştirilmesiyle ilgilidir. Bu, değerlendirilmesi ve skalasının yükseltilmesi zor olan suça sürüklenen gençleri destekleyen geniş bir proje ve program çeşitliliğine yol açar. Bu projelerin çoğunun sınırlı zaman çerçevesi, en iyi uygulamaların bile sürdürülebilirliği ile ilgili bir sorun yaratmaktadır. Yine de, genellikle Kilise tarafından yönetilen çok sayıda STK ve diğer toplum kuruluşları, İtalyan toplumlarının çoğunda hukukla ihtilafa düşen çocuklara özel hizmetler sunmayı başarmaktadır.

3. BÖLÜM

YENİDEN PROJESİ ARAŞTIRMA RAPORU

Yöntem

Proje kapsamında İstanbul’da yapılan araştırmada yöntem olarak niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 39). Araştırma deseninin nitel seçilmesinin nedeni, araştırma konusunun derinlemesine araştırılmasına olanak sağlamasıdır. Nitel araştırmaların bir özelliği de keşfedici olmalarıdır. Keşfedici özelliğe sahip araştırmalar, üzerinde az çalışılmış konuları aydınlatmada oldukça kullanışlı ve yararlıdır (Neumann, 2012). Türkiye’de özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların tahliye sonrasındaki durumları yeterince tartışılmadığından konuya özgü kavramların ve öne çıkan alanların

bütüncül ve kapsamlı bir bakış açısıyla keşfedilebilmesi ve ileride yapılacak niceliksel analizlerin buna göre şekillendirilebilmesi için bu yöntem tercih edilmiştir.

Araştırmanın ara rapor sürecine kadar adli sistem içerisindeki çocuklar ile çalışma deneyimine sahip kişiler ile 3 ayrı odak grup toplantısı yapılarak, veri analizi süreçleri tamamlanmıştır. Odak grup toplantılarından ilki avukatlarla gerçekleştirilmiştir, bu toplantıya çocuk alanında çalışan 8 avukat katılmıştır. İkinci odak grup toplantısı çocuk alanında çalışan 19 sivil toplum örgütü temsilcisi ile yapılmıştır. Üçüncü toplantı ise eğitim kuruluşlarında çalışan 12 psikolojik rehber ve danışmanlarla yapılmıştır. Meslek elemanları, disiplinler arası bir yaklaşımı koruyabilmek için geniş tutulmuştur. Katılımcılar kartopu yöntemi uygulanarak seçilmiştir. Katılımcılarla derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak yapılan görüşmelerde araştırılan ana temalar şu şekildedir:

Adli sistemde suça sürüklenen çocuk olma durumunu nasıl değerlendirirsiniz

Çocuk adalet sistemine ilişkin mevzuatı nasıl değerlendirirsiniz?

Çocuk infaz sistemine ilişkin mevzuatı nasıl değerlendirirsiniz?

Çocukları adli sürece iten risk faktörleri nelerdir?

Çocuklar adli süreçte ve sonrasında ne gibi önyargılar ile karşılaşmaktadırlar?

Çocukları tahliye sonrasında sizce neler bekliyor olabilir?

Adli ve infaz sisteminde çocuk temelli reformlar için önerileriniz nelerdir?

Ses kaydı alınarak elde edilen veriler deşifre edilerek yazılı veri haline getirilmiştir. Deşifre edilmiş görüşmeler daha sonrasında gömülü teori yaklaşımı kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde kategori ve özelliklerin belirlenmesi için sırayla aşağıdaki işlemlerin gerçekleştirilmiştir.

- 1.Başlangıç açık kodlama aşamasında metin kısımlarına kod atamak,
- 2.Bu kodları paylaşılan/ ortak anlamlarına göre kümeler

halinde sıralamak,

3. Her bir kümenin anlamını bir kategoriye dönüştürmek,

4. Yeni bir kategori ortaya çıkmayana kadar kodlama sıralamasına devam etmek.

Bulgular

Yapılan analizler sonucunda beliren temel temalar, risk faktörleri, çocuk adalet sistemi, ceza infaz kurumları, etiketlenme-dışlanma-önyargı, çocuğa bakış açısı ve sosyal politikalar, ve tahliye olarak belirlenmiştir.

1. Risk faktörleri

Çocuk suçluluğunun nedenleri, bireysel, ailesel ve çevresel olarak üç ana grupta değerlendirilmektedir¹. Kalıtsal ve psikolojik etkenler gibi bireysel özelliklerin yanı sıra aile bağları, ailenin eğitim ve gelir durumu, ailede suç işleyen bireyin olup olmaması, madde kullanımı, göç, okul ve arkadaş çevresi gibi faktörler ve yetişkinler tarafından suçun işlenmesi sırasında kullanılmak

çocukların suçla ilişkilenmesine zemin oluşturmaktadır². Yapılan görüşmelerde en sık karşılaşılan temalardan biri çocukların suç ile ilişki kurmasındaki risk faktörleri olmuştur. Görüşme yapılan katılımcılar başlıca risk faktörlerini çocuğun içinde bulunduğu aile, mahalle, arkadaş çevresi ve ekonomik durum olarak değerlendirmiştir.

Katılımcılar, çocukların ailelerinin çocuklara bakış açısı ile birlikte aile bireylerinin hapisane veya adli süreç geçmişi olmasının, çocuğun suç ile kurduğu ilişkiyi normalleştirdiğini aktarmıştır.

“Çocukların ailelerinin de bir kısmı içerde olduğu için ya da o suçla ilişkilenmesindeki etken aslında aile olduğu suçun normalleştirildiği kısımlarla da karşılaşıyoruz.” S1

“Mesela anneyle görüştüğümde “Baba nerede?” diyorum. “İçerde.” diyor. “Biz satıcıyız, kullanıcı değiliz.” diyor böyle gururla, yarı gururla. İşte böyle acayip şeylerle karşılaşabiliyorum.” P5

¹ Zafer Tunceroğlu, Suça Sürüklenen Çocuklarda Mükerrerliğin İrdelenmesi, İstanbul Üniversitesi Adli Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul 2015, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s.11

² Erdoğan, Çocuk Ceza Hukuku, s. 30-67

“sağlıklı bir bebeğin gelişmesi ve sağlıklı bir insan olabilmesi için sosyalleşmesi gerekiyor. Yani burada suçlu olan kişilerin elindeki en büyük engel onların izole olması, bir şekilde sosyalleşememesi veya sosyalleşme ortamının da sadece yine suç işlenen ortamlarda olması ve bunun normalleşmesi. Yani hani bizim için suç olan bir şey ya da görülen genel kabul edilen bir şey, onlar için suç olmayabiliyor yani onu bir yaşam şekli olarak görebiliyor.” S4

“Biz bir çocuk hakları eğitimi verdik. İki üç hafta geçtikten sonra çocuklarda farklılık hissettik. Çünkü haklarını öğreniyorlar. Daha sonra ailesiyle çatışma içine giriyor. Ailesi çocukların haklarını bilmiyor dolayısıyla engellemeye çalışıyor. Sonra gelip bize söylediler. Biz dedik çocuk doğru söylüyor haklarını gasp ediyorsunuz. Ondan sonra işte hocam ebeveynlere de eğitim vermiş. Bu noktada ebeveynlere de eğitim verilmesi

gerektiğini düşünüyorum. Çünkü çocukların değişiminde en baştaki anahtar. Onları değiştirirsek çocuklara çok büyük katkısı olacağını düşünüyorum.” S13

“Mesela orda o hayat içerisinde çocuğun sabıkası olması heyecan verici bir şey oluyor, hapisyedeki çocuklar için tutuklanmış filan olması başka bir şey ifade ediyor bence. Ya da böyle bir özentisi, böyle bir heves dışında çocuk diyor ki benim amcam şurada şuradaki hapisyede, abimle babam aynı hapisyede kalıyor işte annem dışarda ama ben doğarken annem içerdeymiş, ben hapisyede doğdum filan gibi bir anı anlatıyor. Sistem içerisinde artık o çarkın bir dışı haline gelmiş çocuk için sabıkalı olmak çok da enteresan bir şey değilmiş gibi geliyor.” A1

“Bir çocuk suç işlemez aslında. Şahsi görüşüm şu yönde hiçbir çocuk anne karnında doğduğu anda şeytani doğmaz. Sahip olduğu genetik özelliklerin suçu tetiklediği, sosyopatlığın ve psikopatlığın genine dair çalışmaların bulguları henüz kesinleşmiş değil. Aslında toplumsal ve gelişimsel olarak

maruz kalmış olduğu şeylerle beraber ihmal ve istismara maruz kalması sonucunda psikolojik iyilik halinin zedelenmesi davranışta gördüğümüz örüntüdür. Zihin gelişimi tamamlanana kadar sosyal açıdan maruz kaldığı her şeyden bihaber çocuğun çok net bilinçli ve hakkaniyetli bir şekilde bir yetişkin gibi tasarlayarak suç işleme ehlinde olduğuna inanmıyorum.”S10

“Ben ilkokula yönetici olarak atandığımda ciddi oranda bir rahatsızlık vardı. Ben tek tek ev ziyaretlerinde bulundum. Ben bir yetişkin olarak ve daha önce mesleğimde olumsuzluk görmüş biri olarak uzun süre etkisinden çıkamadım. Bu çocukların yaşadığı hayatlar: Anne gitmiş, baba evlenmiş, çocuğu okula göndermiyor, kardeşine bak diyor... yani korkunç şeyler. Kesinlikle yargılamak anlamında söylemiyorum. Bunu görmek bile bende bir travmaya sebep oldu. Bu şartlardaki çocukların olağan tepki vermesini beklemek biraz lüks gibi duruyor. Okula bağlılık, ilkokuldan bahsediyorum, mesela veliye soruyorum “Çocuk her gün geç geliyor, kaçta yatıyorsun.” diyorum. İki, diyor. Saat iki. Ev en fazla bir oda bir salon çocuk da onlarla birlikte. O çocuk nasıl uyanıp da

okula gelsin. Kahvaltısız geliyor, anne sorumsuz. Burada kesinlikle çocuğun kendisinden kaynaklı hiçbir problem yok, tamamen çocuğun yaşadığı çevreyle ilgili bir şey.” P1

Katılımcılar, ekonomik koşullar ile yaşanan mahallenin çocuğun suç ile ilişki kurmasında belirleyici risk faktörleri olduğunu belirtmiştir.

“Genel olarak aileleri nasıl süreçlerden geçiyor bu belirleyici. Bunlar göç mü, kültür mü, yoksulluk mu, nasıl şeyler? Ben biraz buraya odaklanabileceğimizi düşünüyorum.”S3

“suça sürüklenen çocukların haritasına baktığımızda sorunu ayakta tutan dinamiklerin nerede olduğunu ve neden kaynaklandığını görebiliyoruz. 2014 yılının Şehir ve Bölge Planlamacılar Odasının bir raporu var, İstanbul düzeyinde hazırladıkları bir rapor bu. Bu raporda İstanbul’da suça sürüklenen çocukların ilk üç yeri; Bağcılar, Esenyurt ve Küçükçekmece olduğu belirtiliyor. Buranın yapısına baktığımız zaman, 80’lerde ve 90’larda evi yakılmış ve göç ettirilmiş

aileler de yaşıyor oralarda. Buradaki insanların ötekileştirme ve savaş mağduru olduğunu görüyoruz yani. Bunu ayakta tutan çocuk işçiliğinin gene yoğun olarak görüldüğü bir yer ve kayıt dışı olduğu yerler aslında bu alanlar ve diğer haritalara baktığımızda da çocuk işçiliğinin daha yoğun görüldüğü yerler ülkenin doğusu. Yani ve bu ihmal alanlarından daha çok suça sürüklenen çocukları görüyoruz yani bu noktada dinamikleri nasıl değerlendirmeliyiz? Şimdi çocuk cinayetleri ve çocuk işçiliğinin yaşandığı ve de yoğun olarak rastlanıldığı yerlerden bahsediyorum. ekonomik de bir sorun, ötekileştirme ile ilgili de bir sorun.”S6

“Ben Balat’ta çalışıyorum. On yıldır orda yaşıyorum. O yüzden bu çevreyi çok iyi biliyorum, Orada yaşayan çocuklar otomatik olarak risk altında olan çocuklar. Çünkü suç oranı oldukça yüksek olduğu bir bölge. Sosyoekonomik açıdan düşük bir toplumun üyeleri. çocukların. otomatik olarak dezavantajlılar. Çevrelerinde sça karışmış çok kişi var.çoğunun ebeveyni suça karışmış bir şekilde. Ya adam yaralama ya da özellikle madde satımı özellikle uyuşturucu madde atımı ile ilgili. Çocukları

böyle bir ortamda biz mümkün mertebe korumaya çalışıyoruz ama ne kadar başarılıyız bilmiyorum. Ben orada lisede değil de sadece ilkokulda görev yaptım fakat ben okuduğum risk haritasını oluştururken elde ettiğim sonuçlara baktığımda ailesinde ciddi şekilde madde kullanımı olan en az dört tane çocuğa rastlıyorum burada. Sigaradan bahsetmiyorum bile veya alkolden bahsetmiyorum. Ebeveyni hapisten olan çok çocuk var. Sokakta çalıştırılan çok çocuğumuz var. Yani bu çocuğun kendi elinde olmayan birtakım olumsuz koşulları var.” P1

“o bölgenin öğrencileri de genellikle dezavantajlı öğrencilerdi. Okulda suça sürüklenen çocuk sayısı vardı ve genellikle içinde bulundukları durumun çok farkında değillerdi. Bir de aslında şöyle suçlanmıyorlar fakat madde taşıyıcılığı için çocukları kullanabiliyorlar. Bu mahalle abiliği diye bir kavram var mahallelerde. Bu çocuklarında en yakınlarında bu mahalle abileri var. Durum böyle olunca tabi bu insanlar lise ortaokulu okumamış insanlar çevresinde görebileceği rol model bu kişi. Böyle durumlar okula bağlılık iyice zayıflıyor.

Hani karşında bu kişiyi rol alıyor kendi mahallesinde, çok da sözü geçen biri, hapse girmiş çıkmış hani onun dünyasında o şekilde. Çocuk okumak istemiyor. Okula bağlılığı azaldıkça bu çevreye itilmesi çok daha kolay oluyor. Böylece madde işlerine de karışabiliyor ve yaralama işleri de var.” P3

“okula bağlılık düzeyi az ve en önemlisi de bu çocukların sürekli suçlarını doğrulayacak ortamda bulunuyorlar. Kendi mahallelerinde bulunuyorlar sürekli. Bu yüzden öğrenciyle ne kadar konuşursak konuşalım ne kadar yönlendirme yaparsak yapalım çocuğun ağzından en sonunda şu çıkıyor ‘ hocam ya kendimi koruyacağım ya öleceğim yani yapacak bir şeyim yok benim. Siz öyle diyorsunuz bende öyle olsun isterim ama durum bu.’ Diyebiliyor. Bizimde elimiz ayağımız bağlanabiliyor. Yani ne yapabiliriz. Çevreden tutup alamam çocuğu. Çoğu zaman veli de bunun farkında hocam çok taşınmayı istiyorum ama mümkün değil maddi imkanım el vermiyor” diyor.” P4

“bir çok şehirde gezdim. Antalya’da gözlemlerim oldu en çok. Çok fazla suça karışan çocuk oluyor ya da karışmak zorunda

oluyor diyebilirim. Ve belli mahallelerde toplanmış oluyorlar. Ya birbirlerini anladıkları için ya da ekonomik olarak uygun olan bazı mahalleler var oraya yerleşmiş oluyorlar.” P5

PDR öğretmeni olan katılımcılar, çocukların içinde bulunduğu risk faktörlerine karşı müdahalede bulunmaları halinde bunun genellikle maddi destek hizmetleri ile sınırlı kaldığını, çocuğun korunma ihtiyacına yönelik olarak ise ilgili birimlere ihbarda bulunduklarını belirtmiştir.

“İlçe Sosyal hizmetlere yönlendiriyoruz genellikle. Ev ziyaretleri ile konu çözülmeye çalışılıyor. Aynı Nakdi yardım yapılıyor. 3 ayda bir az bir miktar maddi imkan sağlanabiliyor. Tutanak tutuluyor bunun için de hakim kararı gerekiyor.” P1

“Bizlerde kaymakamlık ve belediyelere yönlendiriyoruz onlar genellikle eşinden ayrılmış kişilere kıyafet erzak ve maddi yardımda bulunuyorlar. Sosyal hizmetlerle çocuğun yuvaya verilmesi konusunda bir bildirimim olmuştu. Maddi yardım olduğunu bilmiyordum burada öğrendim şimdi.” P9

“Bir 7.sınıf öğrencimiz vardı, anne baba boşanmış ikisi de çocuğu istemiyor ikinci evliliklerini düşünerek. Babaanne çocuğa bakıyor ancak bir gün o da sokağa atıyor. Çocuğu çocuk şubeye götürdük oradan yuva öncesindeki son aşama olan bir kuruma götürdük. Çocuk orada birkaç gün kalacak ve sonra yuvaya götürülecekti. Sabah polis okula geldi, müdür yardımcısı benimle karakola gelmek istemedi, olay hakkında tutanağa zorla imzaladı. Müdür de Müdür Yardımcısı da benimle gelmedi Fen Bilgisi öğretmeni ile birlikte gittik, geç saatlere kadar bekledik çocuğu polislere teslim etmek de istemedik çünkü bir kız için çok rahatsız edici bir yerd. Umudumuz öğrencimizin yuvaya gönderilmesiydi. Kızı geçici yuvaya verdiler ancak 10 gün sonra evine geri yolladılar.” P6

PDR öğretmeni olan katılımcılar, çocukların içinde bulunduğu risk faktörlerine değinirken okul ortamındaki akran zorbalığı ve suç teşkil eden eylemleri de özel olarak vurgulamışlardır. Ancak bu eylemler karşısında çocuğa olumlu bir müdahalede bulunulmadığını, çocuğun genellikle okuldan nakil edildiğini aktararak bu durumun da çocuğun suç ile daha yoğun bir ilişki

kurmasına neden olacağını dile getirmişlerdir. Öğretmenler bu hususta hem kişisel hem de sistemden kaynaklanan nedenlerle kendilerini yetersiz hissettiklerini vurgulamışlardır.

“öğrencinin en güvenli, en sorunsuz, en böyle topluma yararlı olabileceği yer okul – öğrenci suçlu da olsa. Çünkü o an dışarıdaki olumsuz şeylere maruz kalmıyor. Onu bir nebze de olsa suçtan koruyabiliyoruz. Fakat işte ne yazık ki okulların ve müdürlerin tavırları böyle değil. Bu şekilde bir çocuk gördüm. Sene başında bizim böyle bir öğrencimiz vardı. Arkadaşlarını bildiğiniz cinsel anlamda rahatsız ediyordu -hem erkek hem kız öğrencileri - direkt okuldan atıldı. 6. sınıf öğrencisiydi. Bizim üstümüzde de bir baskı var “Bununla ilgili bir görüş belirtin, bunu hemen gönderelim.” diye.”P6

“Bizim okul çok hani akran şiddeti, zorbalık olan bir okul. Bunun yanı sıra özellikle baş edemediğimiz birkaç tane öğrencimiz vardı. Yani tacize kadar sürüklenen ve bir taciz vakasından kurtulmuşken diğerinde de daha ağır bir şekilde kendimizi bulduk. Çocuk polisi de tabii ki de geldi.” P9

“Çocuk suçu deyince genellikle madde kullanımı falan akla geliyor ancak artık bilişsel suçlar da var. Okulda bir kız arkadaşının çıplak fotoğrafını parayla satmaya kalkan bir çocuk vardı o da uzaklaştırıldı. Ancak bunlar pek adliyeye bildirilmiyor. 15 yaş altı olunca genellikle aile ve okul sayesinde örtbas ediliyor. Kendi arasında sorunlu çocukları değiştiren okullar da var. Bazı okullar bu öğrenci gönderme olayına çok sık başvuruyor buradaki rehber öğretmenler bu sorunların çözümü için hiç çaba sarf etmiyorlar.” P6

“Benim okulumdaki çocuk, arkadaşlarını o kadar rahatsız etmişti ki artık erkekler bana gelip hocam ben kız mıyım diye soruyordu. Bir yere kadar vicdan azabı çekiyorum çocuğu nakil ettiğimiz için ancak bu çocukları da düşününce doğrusu bu gibi geliyor. Öğrenci ve aileyle defalarca konuştum, her seferinde söz verdi ancak sürekli tekrarlardı bu durum. Ben şuna karar verdim ben ve benim gördüğüm eğitim de yeterli değil.” P2

2. Çocuk adalet sistemi

Çocuk adalet sisteminin asıl amacı, çocuğu cezalandırmak değil, çocuğun neden ve nasıl suç ile ilişkilendiğini saptayarak, uygun destek mekanizmalarını hayata geçirip bir daha suça karışmasını önlemektir. Katılımcılar, çocuk adalet sistemine ilişkin durum tespiti, eleştiri ve önerilerini sunmuşlardır. Bu tespitler öncelikle çocuk adalet sisteminin çocukları suçtan korumaya yetmediği, önleyici çalışmaların yetersiz kaldığı, genel kanunlardaki düzenlemelerin çocukları da kapsamamasının adaletsiz olduğuna yöneliktir.

“Çocuğun tekrar suça sürüklenmesinin engellenmesi ile ilgili Avrupa’daki düzenlemelere bakıldığında, Türkiye’deki mevzuatın tamamen adalet sistemine bir noktada değen çocuklara ilişkin olduğu dikkatimi çekti. Örneğin Avrupa ülkelerinde çocuk koruma kanunu var. Bizim ülkemizde de var ancak Avrupa ülkelerindeki çocuk koruma kanunlarının içeriği onun suça sürüklenmesine neden olabilecek bahis oyunları, alkol, uyuşturucu madde, tüketimi belli müstehcen içeriklere

ulaşım gibi aslında bizim ülkemizde de dağınık şekilde olan mevzuat içeriklerini barındıran kanunlar. Çocukları suça sürüklenmelerine sebebiyet verebilecek alanlardan uzak tutmaya ve onları o alana çeken yetişkin bireylere ceza vermeye yönelikler. bizim çocuk koruma kanunumuz ise adalet sistemine giren çocuğa nasıl davranılacağıyla ilgili. Bu da yetişkinler için olan bakış açısı sürdürülerek çocuğa nasıl uyarlayalım gibi bir zihniyetle üretilmiş bir kanun olduğundan.” A6

“Çocuk Muhakeme kanunu yok Türkiye’de. Bir çocuğun nasıl yargılanması gerektiğini ve çocuk koruma kanunundaki yönlendirmelerle CMK ve TCK’ya dönüp bakıyoruz. Ya da zaten CMK’daki genel hükümleri uyguluyoruz. Hem mağdur hem suça sürüklenen çocuğun adli sistemdeki yansımalarının olduğu çocuk muhakeme kanunu olması gerekiyor. çocuk koruma kanunu bu anlamda gerçekten tedbirler dışında sadece çocukları nasıl cezalandıracağımıza ve yargılama sistemine odaklanıyor. Ve bu da çok genel kanunlara atıf yaparak odaklanıyor.” A7

Avukat katılımcılar, mevzuattaki düzenlemelerin yetersizliğinden ziyade bu kuralların uygulamaya yansıyamadığını aktarmışlar ve uygulayıcıdan kaynaklanan sorunlara değinmişlerdir.

“çocuğa yönelik ister duygusal ister fiziksel isterseniz cinsel istismar ne olursa olsun en büyük istismar adalet sistemi içinde gerçekleşiyor. O yüzden çocuk hâkimleri çocuk savcıları ve çocuk kolluğuna ilişkin çok daha özel düzenlemeler gerektiğini düşünüyorum. Örneğin çocuk hâkimin mutlaka tıpkı okullarda öğretmenlikte olduğu gibi bir sene zorunlu pedagoji eğitime tabi olması gerekir. Burada sosyal inceleme uzmanı var pedagog zaten geliyor diye suni bir şekilde bu açığı gidermeye çalışıyorlar ama çocukla her aşamada muhatap olan kişi ve çocuğa ilişkin hükmü verecek kişi o hâkim.”A2

“Çocuk koruma kanununu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesine oldukça paralel düzenlenmiş olumlu doğru bir mevzuat olarak değerlendirmiştim. Ama bizde maalesef işte muhtelif bakış açılarından kaynaklı ve objektif standart bir

bakış açısının olmamasından kaynaklı uygulamada sıkıntı olduğunu düşünüyorum”A4

Katılımcılar, çocuk adalet sistemine ilişkin mevzuatın güçlü yanlarını; çocuk yargılamasının kapalı yapılması, 15 yaş altındaki çocuklara yönelik bazı suçlar bakımından getirilen tutuklama yasağı ve eğitim evleri olarak belirtmişlerdir.

“Yargılamadaki kapalılık ilkesinin önemli bir yanı olduğunu düşünüyorum.”A2

“15 yaş altı için 5 yıllık üst sınır altına tutuklama yasağı getirilmiş olmasını olumlu görüyorum ama tutuklama yasağını genişletilmesi ya da tamamen tutuklama yasağı getirilmesinden yanayım.”A6

“Kanunda ilk düzenlenen kurumun eğitim evi olması ve sistemin bu esas üzerinden kurulması çok önemli. Hükümlü çocuğun eğitim evine gidebiliyor olması aslında çok güçlü bir yan. Fakat uygulamaya geldiğimizde orada bir adım ileriye gidemiyoruz. Sorun tutuklamaların çok yoğun olması.”A8

Katılımcılar problemin büyük kısmının çocuklar hakkında verilen tutuklama kararları olduğunu belirterek, çocukların tutuklanmasına ilişkin verilen kararlara ve yasal düzenlemelere yoğun eleştiriler getirmişlerdir.

“Deneyimimiz tabii ki de çocuk hapisanelerinin olumlu bir katkı sunamayacağı yönünde ve kapatılması temelinde fakat bu amaç çok uzun vadeli ve belki de politik olarak gerçekleştirilmesi mümkün olmayacak bir amaç olabilir. O yüzden o zamana kadar en azından çocukların daha iyi şartlarda tutulması gerektiğiyle ilgili çalışmalar yapıyoruz. Çocuk hapisaneleri zaten çok sınırlı sayıda ve kalabalık zaten. Türkiye’deki çocukların yarısı çocuk hapisanelerinde değil yetişkin hapisanelerinde kalıyorlar. Bunu içerdeki çocuklar için bir problem olarak görüyoruz, tutukluluk oranı çok fazla. Tutuklamak yerine alternatif tedbirlerle bir araya gelmelerini savunuyoruz” S1

“Ben infaz yasasının çok fazla eril yetişkin olduğunu düşünüyorum. O yüzden düzenlemeleri de sadece çocuklar

değil belki erkek yetişkinler dışında kalan herkes için sınırlı. Tabiki de çocuklara özgü düzenlemeler var. 12-18 yaş arasındaki kişilerin çocuk ve gençlik ceza infaz kurumlarında tutulmasıyla ilgili fakat bunun dışındaki istisnaları ya da her yerde uygulanamayacak kurallara ilişkin düzenlemelerin olmadığını görüyorum. Örneğin evet 12-18 yaş arasındaki kişiler çocuk hapisanelerinde tutulur fakat olmadığı yerde yetişkin hapisanelerinin çocuk koğuşunda tutulur ama bu her zaman böyle değildir. Nüfusa göre sadece bir çocuk varsa ona ait koğuş açmazlar yetişkin koğuşunda tutulur. Bununla ilgili hiçbir düzenleme olmayıp böyle olunca da uygulamada ya da ne bileyim akademik anlamda çalışırken bunun yetersizliğini görüyoruz.” A1

“Son stratejik raporu hazırlandığında çocuklara konuttan ayrılmama gibi bir tedbir fikri ortaya atılmıştı. Bunun üstüne gidilerek yapılabilir çocukların tutuklanması yerine. Elektronik kelepçe yerine belki çocukların kaçması engellenecek şekilde olabilir.” A4

“ben yine de her şeye rağmen tutuklamada çocuğu bir kere içeri soktuktan sonra yani ceza evine soktuktan sonra zaten potansiyel olarak otomatikman yeni bir suçlu yarattığı düşüncesinde olduğum için 18 yaş altına her koşulda tutuklama yasağı getirilmesi gerektiği taraftarıyım. Buna alternatif olarak bildiğimiz gibi ceza mahkemesi gibi ceza hukukunun gerekleri ve ilkeleri açısından adli kontrol olabileceği düşüncesindeyim. Mesela bu adli kontrolde çocuğun evinde ve ailesinin yanında olmamalı. Çünkü birçok çocuktaki gözlemim suça iten sebepler ya bizzat aile ya da aile içindeki faktörler olduğu için böyle düşünüyorum.” A2

Katılımcılar, çocuk adalet sistemine ilişkin düzenleme önerilerini sunmuşlardır.

“TCK 31’deki indirimli cezalar, yaş aralığına göre indiriliyor fakat dosyalar o kadar kabarıyor ki bir anda indirimli olmasına rağmen çocuğun kırk yıl hapis cezası çıkıyor. Fakat burada ne var süreli hapis cezalarında cezaların toplamı yatarı 28 yılı geçemez eğer çocuğun çocukluktan dolayı idrak

isnat kabiliyeti ile ilgili cezasına indirim uyguluyorsanız ne için yılı hem yetişkin hem çocuklara uyguluyorsunuz. Demek ki 28 yılı da düşünmeniz gerekiyor. Çünkü mesela 17 yaşında içeri giren bir kişi 28 yıl sonra dışarı çıktığında ondan ne bekleyebiliyoruz. Toplantıda bir öğrenci “sosyal ölümü gerçekleşiyor o zaman bu arkadaşın” gibi bir açıklama yapmıştı. Evet bir yerden düzeltilmeye çalışılan ya da güzel diyebileceğimiz mevzuat uygulamaları var. Ama bunların çok yetersiz olduğunu düşünüyorum.” A1

“akranlar arası rızaya dayalı cinsel ilişkide, yasada böyle bir düzenleme olmadığı için suça sürüklenen çocukla mağdur arasında bir ayrım yapılamıyor. Ve genelde suça bir cinsiyet yükleniyor ve akran aynı yaş iki çocukta rızaya dayalı bir cinsel ilişkide tekrar altını çizerek rızaya dayalı diyorum erkekler burada doğrudan suça sürüklenmiş kabul edilip ceza alıyor. Bunu yasada esasen önüne geçebilecek TCK 30/4 hükmü var. Ama 30/4 hükmü bir hakim takdiri ve değerlendirmesine bağlı bir hüküm. Cinsel suçların cezaları çok ağır ve 15 yaş altı çocuklar ergenlik gelişimini ve

cinselliğin yeni oluştuğu bedenini tanıma ve arayış içerisinde olduğu bir dönemde olduğu için yasadaki çok net bir biçimde ergen yaş grubunun akranlar arası rızaya dayanan ilişkisinin düzenlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu sebeple çok ciddi derecede içerde hükümlü çocuk var. Benim bizzat müvekkillerim var çok sayıda. Bunun çok büyük bir eksiklik olduğunu düşünüyorum.” A2

“Cezaevlerinde yani gerek çocukların gerek yetişkinlerin psikiyatristten yana psikologda yana faydalanma imkânları var. Çok cezaevlerinde olmadığı gibi göstermelik olduğu birçok cezaevinde bir kişi var sadece. Çocuklara ilişkin özellikle mümkünse her beş çocuğa bir tane düşecek şekilde bir düzenleme yapılması gerektiğini ve her hafta görüşme yapılması gerektiğini hastalık görüşme raporlarının da aile sosyal politikalar bakanlığına gönderilip kamuya açıklanması gerektiğini düşünenlerdenim.”

“Çocuk yargılamalarıyla ilgili usulü düzenlerken aklıma geliyor mesela çocuklar çocuk mahkemelerinde yargılanır evet

ama yetişkinlerle bir suçla ilişkilendiriliyorsa bunun ayrılması mümkün değil de çocuk yetişkin mahkemesine gider ve orada yargılanır düzenlemesinin de yetersiz olduğunu düşünüyorum. Bence aynı eylemden dolayı iki farklı mahkemede devam etmesi sakıncalıdır muhtemelen hem süreci uzatacaktır ve çocuğun daha fazla yargı sürecine girmesine neden olacaktır hem de belki farklı kararlarla adaleti zedeleyecek bir şey olabilir ama belki yetişkin çocuk mahkemesine geçmesi gibi bir çocukla ilişkilenen uzman bir hâkim olarak kalması sağlanabilir”

“kesinlikle çocuklar için ayrı sulh ceza hâkimlikleri olmasından yanayım.”

“bence mutlaka çocuk sisteme girdiği anda sosyal inceleme raporunu mecbur tutmalıyız. Mahkeme aşamasında değil karakola girdiği anda ne zaman alınması gerekiyor bu sosyal inceleme raporu diye konuşmaya başlamamız gerekiyor. Kimlik tespitine girse dahi sadece.”A1

3. Ceza İnfaz Kurumları

Katılımcılar, ceza infaz kurumlarına ilişkin tespitlerini paylaşmışlardır. Çocukların bu kurumlarda suç ile daha yakın bir ilişki kurduğuna ve eğitim hakkından faydalanamadığına ilişkin görüşler yoğunluktadır.

“Mesela ohal döneminde şöyle bir düzenleme getirildi; belirli suç işlemiş kişiler, sınavlara giremezler. Yaş grubu koymadıkları için siyasi sebeplerden içeride tutulan çocuklar da sınavlara giremediği için okula ara vermek zorunda kaldılar ve olağanüstü hal kararname düzenlenmesi olduğu için başvurulacak kanun yolu da yoktu, başvuruldu reddedildi ya da. Sonrasında bu kaldırıldı ve ben “Bak kaldırıldı biliyorsun değil mi, artık açığa kaydolabilirsin.” dedim. “Ben artık okuldan soğudum devam etmek istemiyorum.” cevabını aldım ve buna yapacak bir şeyin olmuyor , söyleyecek bir şeyin olmuyor.” S1

“eğitime devam edebilirsiniz ama kapalı hapishanede açıktan okumak zorundasınız ve çocuklar diyor ki mesela –bence çok makul bir gerekçeyle- “ben burada okumak istemiyorum, gidip dışarıda arkadaşlarımla okumak istiyorum. Ailesi kaydını lisede tuttuğu için açığa da kaydolamıyor ama tahliye olacağım ve okuluma gideceğim diyor. Neticesinde bir buçuk senedir tahliye olmadığı için eğitimine bu şekilde ara vermiş bulunuyordu. 19 yaşındaki bir kişinin liseye geri dönmesi ve kendinden 5 yaş küçüklerle okuması da onun için güzel bir şey olmuyor bu sefer okuldan daha çok kopuyor.”S1

“Hapishanede suçlular sanki üniversiteye, yüksek lisansa girer gibi, mesela birinci seferde ön lisans gibi düşününün, ikinci seferde tam lisans, ondan sonra işte mastera kadar yükselen bir şeyden bahsediyoruz. Çünkü içeride aslında suça özendiren bir yapıdalar. Aynı zamanda bir yerde teşvik de ediyor.”S2

“Yurtdışından tanıdığım bir çocuk vardı. Çocuk şiddet olaylarına karışmış daha çok arkadaş çevresi kötü olduğundan

dolayı, yetiştiğin mahalle kötü olunca sen de kötü oluyorsun ister istemez, kavga sonucu hapishaneye düşmüş bir iki ay hapiste kalmış. Daha sonra oradaki hapishane sürecinde sosyal etkinliklere yönelik, yüzme olsun hobilerine yönelik şeylere itelemişler çocuğu. Daha sonra baktım onda bayağı bir değişim oldu. Hapishane yani onun için çok büyük değişim oldu...Fransa'da. Çocuk daha çok şiddete yönelikken şimdi daha çok hedef hayaller kurmaya yönelik bir duruma dönuştü. Bu hapishanenin nasıl olduđu çok önemli. Hapishane eğitim alma alanı olarak kullanılmalı, bizim hapishaneleri değiştirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Bizim hapishaneleri kara bir zindan gibi değil de gidince değişimin bir parçası olabilecek yer olmasını düşünüyorum. Bir ağacı kesmek kolay ama onu yeşertmek çok zor.” S13

Katılımcılar, infaz kurumlarına dair önerilerini paylaşmışlardır.

“İnfaz yasasında bir eksiklik olduğunu düşünüyorum. Çocukların cezasının infazında eğer içeriye alacaksak ve suça sürüklendiğini kabul ediyorsak ceza tanımına ve bu tanım

içerisinde amacımız o çocuğu suça sürükleyen ortamdan çıkarıp almak rehabilite ve ıslah etmekse ceza evlerinden ziyade açık cezaevlerinde olduğu gibi eğitimin sürekli olarak verilebileceği büyük kampüslerde olması gerektiğini düşünüyorum. Bununla ilgili olarak Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bu tarz kampüsler kurulması gerektiğini ve suça iten aile değilse düzenli olarak ailenin devlet tarafından çocuğa ulaşımının sağlanması gerektiğini düşünüyorum.” A2

“Mesela eğitim evleri Türkiye’de dört tane olmasına rağmen çocukların örgün eğitime devam etmesini sağlayan bir kuruluş. Fakat çok sınırlı olduğu için en azından kız çocukları hüküm aldığı anda sadece İzmir’e gönderilebiliyor. Türkiye’nin gençliğini düşündüğünüzde çok zorlayıcı bir şey bu. Belki büyükşehir belediyesi ya da normal belediyede gönderilebilecekleri gidebilecekleri eğitim kurumları olabilir. Onun dışında kalma yerleri ev olabilir ya da okula gitmeye zorunlu tutulur o kişinin yoklaması zorunlu tutulur oradan çıktıktan sonra su saate kadar belediyedeki bir kurumda başka bir kursa katılması gerekir.” A3

“Psikologlar hapisane disiplin kurulundaydı, bu çok saçma bir şey yani. Gerçekten çok saçma bir şey, PDR’cilerin okullarda disiplin kuruluna koyulması gibi bir şey, tam tersi olmalı aslında” S2

4. Çocuğa yönelik bakış açısı ve sosyal politika

Katılımcılar, adli sistemden ve infaz kurumlarından kaynaklanan olumsuzlukların yanı sıra, çocuğa bakış açısının önemli olduğunu; çocuk hakları ile ilgili olarak kapsayıcı, bütünlüklü, hak temelli sosyal politikaların hayata geçmesi gerektiğini vurgulamışlardır.

“dünya olarak kabul edilen Çocuk Hakları Beyannamesi var ve bu beyannamenin en temel söylemek istediği şey “Çocuklar, çocuk olarak görülmeli.” çocukların yetişkin bireylerden farklı gelişimsel süreçleri olduğunu kabul ediyorsak kanun önünde de onları değerlendirirken , onlarla ilgili işlemler yaparken onlara has olan kanunların olması gerektiği inancındayız. yine aynı şekilde suça sürüklenmiş çocuğa da yapılacak

muamelenin de o çocuğu çocuk olarak kabul ettikten sonra işleme alınması gerekiyor. Bence sıkıntı burada. Biz çocukları çocuk olarak görmediğimiz için.

“bir ülkedeki hapishanelerin gelişmesi ya da oranın insanileşmesinin birazcık ülkenin makro düzeyiyle ilgili bir boyut olduğunu görüyoruz yani genel anlamda bir ülke çok kötüyse sadece çocuk cezaevlerine uygulanabilecek bir proje ya da buna uygun bir politika iyileştirmiyor. %68'i hapishaneye geri dönüyor yani 3'e 2 oluyor bu: dönmeyen kısım niye dönmüyor, onları döndürmeyen şey ne oluyor? Hapishanelerin git gide büyüyeceği anlamına geliyor bu ama %32'ye baktığımız zaman bu meselenin aile meselesi olmadığını net göreceğiz, yani bu tamamen bence makro düzey bir mesele” S2

“Sivil toplumun çalışmaları evet çok güzel ama bir eksik olduğunu düşünüyorum. sürdürülebilirliği sağlamadığımız andan itibaren atıyorum şu anda okul var üniversite kulüpleri yapmış olduğu projelerde atıyorum devletin olmadığı yerlere

gidiyorlar ve yaptıkları güzel şeyler aslında ama insanlar oradan gittiğinde bunun sürdürülebilirliğini sağlama noktasında o çocuklar yine unutulduklarını ve diğer insanlar tarafından düşünülmediklerini düşünüyorlar. Çocukların sahip olduğu zamanla aynı nerdeyse hiçbir değişiklik yok. Çocuğun kendisine nasıl baktığı çok önemli. Bu noktada diğer sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli çalışılmalı. Çalışıldığı taktirde çocuklar topluma kazandırılmış olacak. Biraz daha bu sürdürülebilirliği sağladığımız zaman unutmadığımızı bundan sonra da unutmayacağımızı onlara bahsetmemiz çok önemli bir kriter.” S8

“Ben birazcık işte bu perspektifin ailelere ya da işte muhitlere yıkılmasına karşı taraftayım açık söyleyeyim. Ben bunun çok daha geniş bir makas olduğunu düşünüyorum ve işte ister çocuk işçiliği olsun ister mülteci meselesi olsun, çocuk haklarıyla ilgili çocukların iyilik hali perspektifinde olunamadığını biliyoruz” S7

5. Etiketlenme, dışlanma ve önyargı

Görüşmeler esnasında uzmanların sıkça dile getirdiği temalar; etiketlenme, dışlanma ve önyargı olmuştur. Katılımcılar, adli alana giren ya da bu risk altında olan çocukların toplumsal dışlanmaya ve önyargıya maruz kaldıklarını, çocukların etiketlendiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklara yönelik etiketleme ve önyargının, çocuklar için çalışan öğretmen, hekim, hakim ve diğer meslek elemanları tarafından dahi kabul görebildiği belirtilmiştir. Katılımcılar ayrıca önyargıyı besleyen koşulların ceza sisteminin kendisinden kaynaklandığını aktarmışlardır. Önyargılarla mücadele edebilmek için özsayı kavramına değinen uzmanlar da olmuştur.

“hakikaten atomu parçalamaktan daha zor olan bir şeyden bahsediyoruz. çocuk ceza evleriyle ilgili meselelerde bence çocuktaki en önemli husus şu olması lazım, zaten etiketlenecek, bizim bunu engelleme gücümüz çok sınırlı, ama çocuğun kendisini nasıl gördüğü, çocuğun kendisini etiketleyip etiketlemediği önemli. Bazen travma yaşanır. Örneğin 12 yaşında bir travma yaşar ve bu travma hayatını belirler. Biz

de deriz ki bu travma hayatının bir yerini belirledi ama diğer tarafı devam ediyor. Sen cezaevine girdin ama tamamın mı cezaevinde kaldı?” S2

“önyargının devlet boyutu var kurumlar boyutu var işler boyutu var. Ve bunun haricinde hepsi birbirini etkiliyor fakat neyin neden sonuç olduğunu çok fazla kestiremiyoruz. Fakat derine indiğimizde hiçbir yasada yazmıyor ki bir kurum daha önce bir suça bulaşmış bir kişiyi kurumuna almasın. Yani böyle bir kanun yok. Fakat bu ön yargı olarak sürekli işliyor tekrarlanıyor. Gözlemlediğim şey çocuklarla çalışan insanlar bile dönüp bana şey diyorlar ya bunların eli uzundur biraz dikkatli olalım çok fazla telefonlarınızı bir yerde bırakmayın. En sonunda bu durumu kabullenin buna göre davranın. Zaten onlarla çalışan bir kişi veya kurum olarak bunu dememesi gerekir” S11

“çocukların tutuklandığı andan itibaren muayene süreçleri çok travmatik. Yani sadece dışarıya çıkmaları değil başlangıçtan itibaren bir damgalanma, yaftalanma ya da hekime geldiği

zaman hekimin ona davranış biçiminde bile travmatik süreç başlıyor. Bu mağdur da olsa sanık da olsa aynı. Suçun niteliğine göre de devletin bir yaptırımı, bakış açısı var buna göre de kısıtlamaları var. Sanki çocuk bir cezaya mahkum edildiği zaman o ceza aynı zamanda başka cezaları da kışkırtıyor, çocuğu bir çıkmaza sokuyor çünkü, ona başka şans tanımıyor gibi gene şiddete ya da gene belirli suçlara eğilimi yaratıyor çünkü başka çıkar yolu göstermiyor. Güneydoğudaki birtakım, terörist olarak yaftalanan ya da o şekilde sanık olarak getirilen çocuklarda, başka bir kimliklendirme de yapılıyor çocuğa yani bence-hangi suç niteliğinde getirildiği de önemli Kesinlikle bence yasal düzenlemelerin, o sistemin değiştirilmesiyle ilgili yapıcı bir şeyler yapmak lazım ama bu bence bilimsel bir bakış açısıyla, bilimsel bir çalışmayla olabilir sözel öyleydiden böyleydiden ziyade gerçekten bu çocuklar ne oldu, ne oluyorlar.. biz bunları kaçıırıyoruz..” S16

“Tutuklanmış ve sonra beraat etmiş bir müvekkilimde yaşadığım şu oldu. Dokuz ay tutuklu kaldıktan sonra beraat etti. Ama dokuz ay tutukluluk onu tüm dünyadan kopardı,

eğitimine devam etmedi, okula devam etmedi, düzgün bir ailesi ve düzgün bir yaşamı varken sokaklarda yaşamaya başladı. Tamamen güvensizlik ve anlaşılmazlık duygusundan kaynaklı. Yargılama esnasında mütemadiyen duygusal şiddete uğramıştı yani itilip kakılmıştı işte mesela bir duruşmada benim şahit olduğum “lan it herif utanmıyor musun” şeklinde mahkeme başkanının doğrudan bir tavrı oldu. Ben o zaman izleyiciydim o çocuğun avukatı değildim o tavırdan sonra ben gönüllü avukatlığını üstlendim o çocuğun.” A2

“Amerika’da hapse düşmüş insanların yüzde doksanı hayatları boyunca bir gün hapse gireceksin, senden adam olmaz bu lafı çok fazla duydukları söyleniyor. Ben aileleri değiştirmek için çok uğraştım ama değiştirme şansımın olmadığını düşünüyorum artık. Çok azını değiştirebiliriz. Çocukların kapasitesini yani hocamın dediği gibi öz saygısı, benlik algısı gibi kendisinin işe yaramaz olduğunu öğrenmemesi gerekiyor yani. Ben değerliyim, ben varım, daha iyisini yapabilirim gibi farklı şekilde ama bu noktada sanırım öğretmenlerin bakış açısı değişecek yine. Çocukla birebiriz.” P5

“bu yaftalama meselesini çok gördüm, öğretmenin özellikle. Baba hapiste, hala hapiste, anne kaçmış, böyle çok çocuk var ama çocuk bunu paylaşıyor mesela, çok rahat konuşuyor seninle. Bu öğretmenin yaftalamasına sebep olabiliyor. Öğretmen de buna “Bu da potansiyel suçlu. Büyünce bu da böyle olacak.” gözüyle bakıyor. Benim şimdi çalıştığım okul biraz Fatih’in daha iyi bir bölgesi diyebilirim. Fakat okula bağlılık hakkında konuştuğumuz için genelde küçük biraz zorbalık, biraz işte küçük küçük ergenlikle başlayan suça dair büyümeler başladığında hemen okuldan atma oluyor. Mesela müdürlerin yaklaşımı şu: İşte benim okulumun adı çıkmasın, herhangi bir sorun olmasın, eğitimine başka yerde devam etsin. Hatta işte bir ortaokulu meslek liseleri olsun, bunlar öyle şeylerle uğraşsınlar, hatta atılsınlar. Atılmaları da onların umurunda değil. Biz yine geçen yine karşılaştık, bir arkadaş bununla ilgili sunum yapmıştı. Oradan aslında şey yapıyor.”P6

“babası hapiste olan ve şu anda ergenlik çağında olan bir tanıdığım var. Bahsettiğiniz süreçlerden onlar da geçti.

Bu süreçte o da bir sınava girdi lise sınavına. Ve bütün bir başarısını etkiledi aslında çocuğun. Bakıldığında dış çevreden yediği damga onun kendisine olan inancını ya da bir şeyleri başarmaya olan inancını etkilediği için bu sınavdaki başarısını etkiledi. belki başka şartlarda yaşasaydı ya da başka koşullarda olsaydı daha başarılı olacakken şu an daha düşük seviyeli bir yerde okuyor mesela.”P2

“kim o çocuklara ne derse desin çocuğun kendisinin kendine bunu dememesi gerekiyor. Mesela ben size istediğim kadar sen kötü birisin deyim bunun çok fazla bir önemi yok, siz kendinize ben kötüyüm demedikten sonra. Dolayısıyla bence burada yapılacak ilk çalışma çocukların özsaygısını yitirmelerini önlemek veya o tahribatı düzeltmek diye düşünüyorum. Hepimiz sorumluyuz bundan. Öğretmeni de sorumlu, sokakta yürüyen de sorumlu, hâkimi de sorumlu, diğeri de sorumlu, bütün toplum sorunlu aslında yani çocuk istemeden zaten böyle bir şeye ulaşıyor. Hayat devam ediyor. Hepimizin başından aynı şey geçmiş olabilir. Farklı şekillerde tökezlemiş olabiliriz ama hayatının bir devamı olması gerekiyor. Öncelikle yapılması

gerekende çocuk güya bu cezasını çekerken orada bir destek görmesi. O zaten oradaki süre sadece çocukları beslemekten ve çocukları izole etmek anlayışı üzerine kurulu bir sistem. Hiçbir yaş grubunda bu insanı ben topluma yeniden nasıl kazandırabilirim tekrar nasıl toplumla bir arada yaşatabilirim düşüncesi yok zaten.” P1

“çocuklara karşı önyargıları yıkmak bir noktada zor, o çocuklar oradaki yaşam şartları yüzünden bu halde ya da cezaevlerinde öğreniyorlar. Dolayısıyla toplumsal önyargıları yıkabilmek için ceza sisteminin değişmesi gerekiyor. Çocuklar daha çok intikam almaya, hınçlarını çıkartmaya yönlendiriliyor, o çocuklar gerçekten intikam almak istiyor. Belki bu da çok önyargılı bir itham ama çocukların bulundukları ortam nedeniyle intikam alma durumları var. O yüzden ceza çocuğun ömrü boyunca hayatını etkileyecek bir ceza olmamalı. Bu sadece basit bir şekilde çocuğun öğrenme isteğini sağlayacak yaptığı şeyin yanlış olduğunu anlatacak bir şey olmalı. Çocuğun ömrü boyunca hayatını çöpe atacak bir ceza olmamalı yoksa sonra önyargı oluyor.” S12

6. Tahliye

Katılımcılar, çocukların tahliye sonrasında topluma dönüş süreçleri ile ilgili olarak önleyici çalışmaların ve kurum içerisindeki eğitimler ve sosyal faaliyetlerin önemine vurgu yapmışlar, tahliye hazırlık konusundaki eksikliklere değinmişler ve tahliye sonrasında gerekli desteği alamayan çocuğun suç ile yeniden ilişki kurduğunu ifade etmişlerdir.

“Risk faktörlerinin burada çok önemli olduğunu düşünüyorum. Tahliye sonrasına dair yapılacak müdahaleler için çok daha örgütlü psikososyal desteğin olması gerektiğini, bilinçlendirme ve farkındalığın çok kritik olduğunu düşünüyorum. Bahsettiğiniz bütün şeylere katılmakla beraber nasıl bu noktaya gelindiğinin haritasını çıkarmak ve savunuculuk kısmında önce çocuğun sürüklenmesinin önüne geçilmesi için daha kapsamlı bir çalışma daha önemli olduğunu düşünüyorum. Maruz kalınan ayrımcılığın soyoekonomik seviye olarak daha yoksuluk seviyesinde yaşamının, ailenin daha önce suç işleyip işlememesin, kaç kardeş olmasından tutun eğitim

faktörü, bakım verilmesine kadar kocaman bir risk faktörü var. Bunların önüne geçilmeden, bunlar toparlanmadan zaten tahliye sonrasına da önlemek mümkün değil.” S10

“adliyede açık hapisshaneden başka bir duruşma için gelen bir çocukla karşılaştım. Firar edip kapalıya tekrar geri dönen bir döngü içerisinde. Birkaç ay geçtikten sonra güvenlik önlemi olmadığı için hapisshanede ertesi gün kaçıyor. Genelde sık karşılaşılan bir şey bu. Dedim hani “Okula devam edebiliyorsun, biliyorsun değil mi?” İşte ben bunu söyleyince “Okula nasıl kaydoluyoruz ki” filan gibi böyle bir şey yaptı. Aslında kafasına yatan bir şey orada ama içeride gerekli bilgilendirme olmadığı için ya da bir heves yüklenmediği için onlara, okula ara vermiş oluyorlar ve dediğim gibi buradan çıktıktan sonra eğitime devam et demek özellikle de böyle bir ekonomik zorluk içinde yaşayan insanlar için tercih edilen bir seçenek olmuyor. Belki tahliye sonrası eğitimle bir araya getirilmesinde bu noktada içerideki düzenini de gözlemlemek gerekir diye düşünüyorum.” S1

“Örneğin yasa der ki; insanların tahliye sonrası için hazırlık yapması gerekir. Bu yetişkinler için mesela son 6 ay kaldığında iş arama iznine çıkması, ya da işte psikososyal servisin ya da eğitim biriminin çıktığında kişinin neler yapabileceğini nerelere başvurabileceğini anlatmasıyla filan ilgilidir. Yine bir arkadaşımızın yaptığı çalışmada bir kişiye, “Ne dediler sana çıkarken?” diye sormuş, kadın da demiş ki “Ne yapacaksın çıkınca dedi, ben de ne yapacağım çıkınca yine dilencilik yapacağım dedim. Tamam gidebilirsin dediler” demiş. Yani içeride tahliye sonrasına hazırlıkla ilgili bir standart bir uygulama yok yapılandırılmış bir şey yok.” S1

“Çocuk kendini her zaman haksızlığa uğramış hissediyor çünkü yargılandığı süre içerisinde muhatap olduğu sùjeler açısından bunlar çocuğa hiçbir zaman güven ve ben seni anlıyorum duygusunu vermiyor. O yüzden de çocuk o haksızlık duygusu içerisinde zaman içerisinde intikam döngüsü içerisinde çocuğun hayatı zaten kayboluyor. İki içerde var olan iletişim yani çocuğu içerde ne kadar boş bırakırsak eğitim sosyal faaliyetler kültürel faaliyetler ne kadar az olursa çocuğun

diğer çocuklarla olan iletişimi kontrolsüz bir biçimde geliyor ve kendi kafalarında kendi dünyalarında orada başka bir suç dünyası oluşuyor. Dolayısıyla ben içeriye gerçekten masum olduğuna inandığım ama dışarıya tipik bir örgüt lideri olarak çıkan müvekkillerim oldu.” A2

“İçerdeki çocuklar tahliye olurken “Bu yatak benim buraya dokunmayın, ben geri geleceğim.” anlayışıyla da çıktıklarını görüyoruz”S1

Sonuç

Türkiye’de çocuk adalet sisteminin ve ceza infaz kurumlarının çocuk suçluluğunu önlemeye hizmet etmediği, kapatılma deneyimi olan çocuklarda suç işleme davranışının tekrar ettiği görülmektedir. Bu nedenle infaz kurumuna kapatılmış bir çocuğun kurum içerisinde aldığı hizmetlerin niteliği kadar tahliye olduktan sonraki durumu da çocuk suçluluğunun önlenebilmesi için önem taşımaktadır. İnfaz kurumunda, psikolojik yardım alamamış, meslek kazandırma gibi programlardan etkili bir şekilde

faydalanamamış, örgün eğitim hakkından mahrum bırakılmış, ailesi ile görüşmesi sınırlandırılmış, en temel insan haklarına erişimde sorun yaşamış bir çocuğun; tahliye sonrasında da destek hizmetlerinden yararlanamaması, suç ile ilişki kurmasına neden olan ortama geri dönmesine ardından da yeniden adli sisteme girmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, çocukların tahliye sonrasında toplum içine dönüşlerinin kalıcı ve olumlu sonuçlarının olması ve çocuğun topluma en iyi şekilde uyum sağlayabilmesi için çocuğa kurum içinde uygun hizmetler sunulmalı; tahliye sonrasına ilişkin kapsamlı planlamalar yapılmalıdır. Bununla birlikte çocukları suça sürükleyen risklere karşı uygun müdahale yöntemleri geliştirmeli, çocukların ayrımcılığa maruz kalması engellenmeli, çocuğa yönelik bakış açısı hak temelli bir yaklaşımla çerçevelenmelidir. Çocukların yeniden suça sürüklenmesinin önlenmesi ve toplumla yeniden entegrasyonlarının sağlanması için bütüncül bir perspektife ihtiyaç duyulmaktadır.

eğitim sosyal faaliyetler kültürel faaliyetler ne kadar az olursa çocuğun diğer çocuklarla olan iletişimi kontrolsüz bir biçimde geliyor ve kendi kafalarında kendi dünyalarında orada başka

bir suç dünyası oluşuyor. Dolayısıyla ben içeriye gerçekten masum olduğuna inandığım ama dışarıya tipik bir örgüt lideri olarak çıkan müvekkillerim oldu.” A2

“İçerdeki çocuklar tahliye olurken “Bu yatak benim buraya dokunmayın, ben geri geleceğim.” anlayışıyla da çıktıklarını görüyoruz”S1

Çocuklarla Yürütülen Anket Çalışması

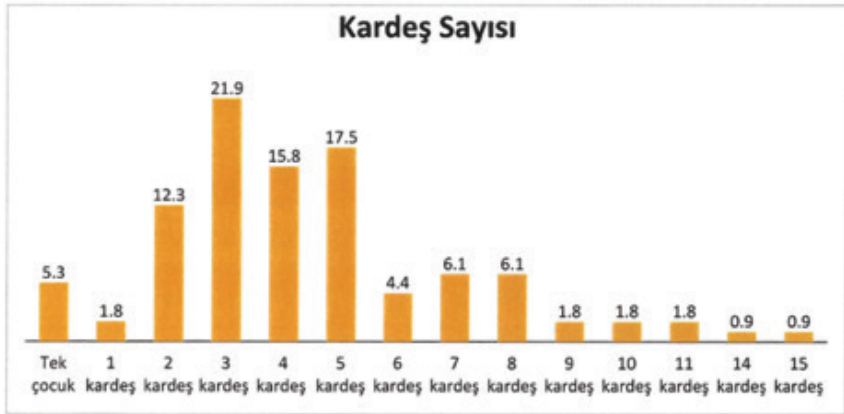
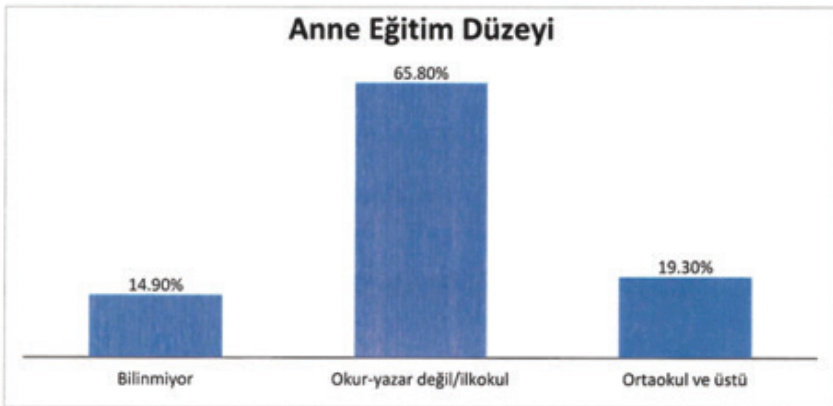
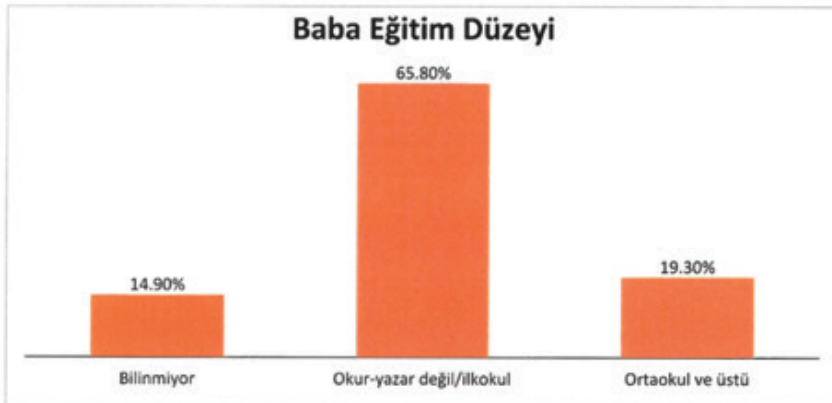
Yöntem

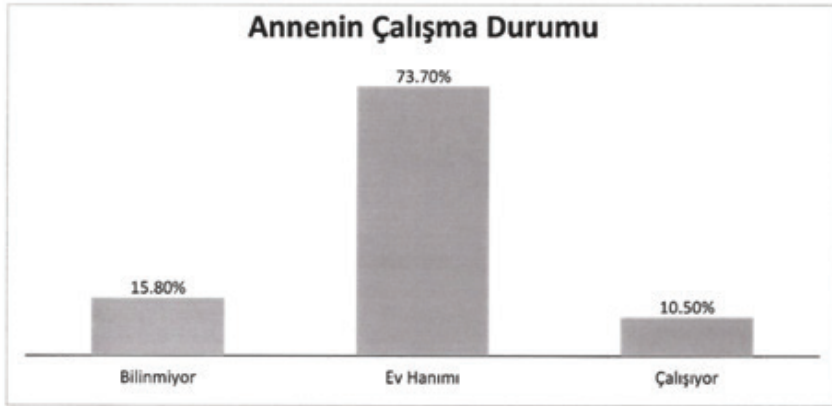
Araştırmanın bu kısmında suça sürüklenen çocukların demografik özellikleri, fiziksel ve psikoloji sağlık geçmişleri, suç ve şiddet öyküsü, kendine zarar verme ve risk alma davranışları, madde kullanım özellikleri, kurum bakımı öyküsü, eğitim hayatı ve iş hayatına ilişkin deneyimleri, adalet sistemine girdikten sonraki tecrübeleri ve geleceğe dair beklentilerine ilişkin bilgilerin toplanması hedeflenmiştir.

Bu amaçla adli sistemde yer alan 114 (103 erkek, 11 kadın) çocuk ile avukatlar aracılığı ile/sosyal çalışmacılar aracılığı ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan çocukların 41'i tutuklu yargılanmaktadır. Suç eyleminin gerçekleştiği zamandaki yai aralığı 12-18, ortalaması 15.5'dir.

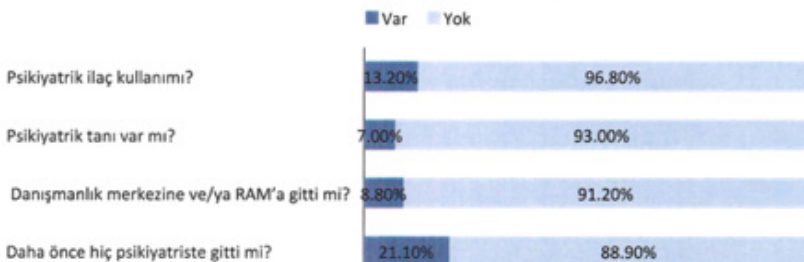
Bulgular:



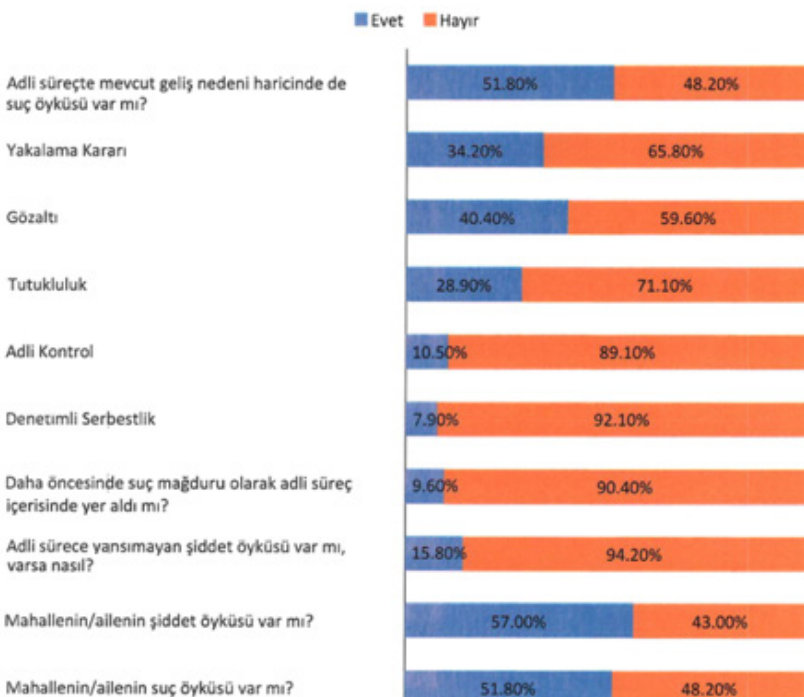


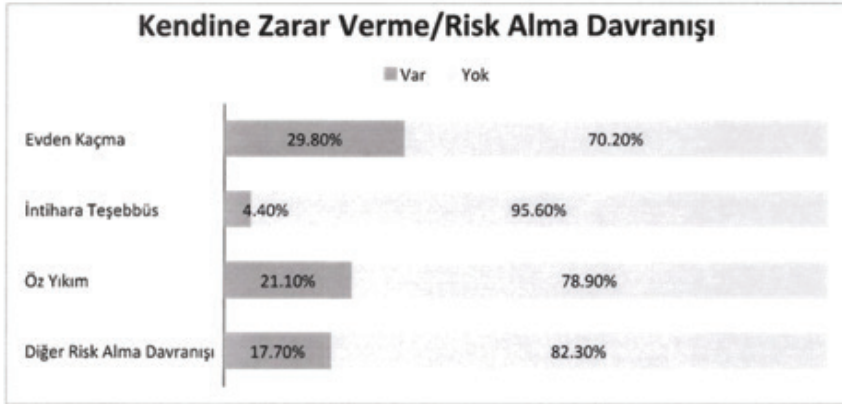
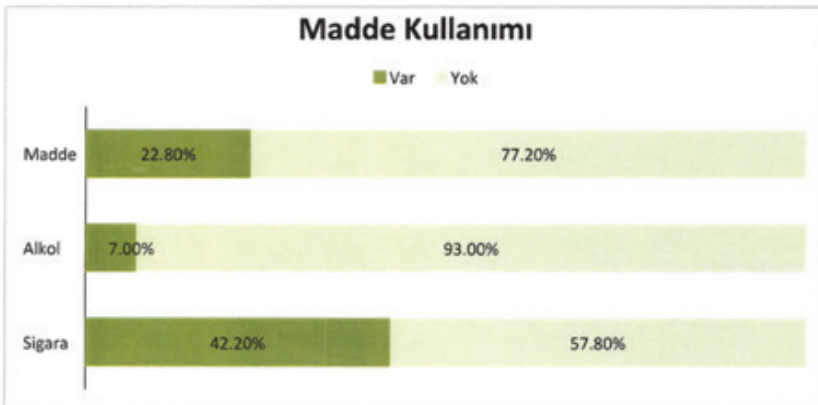


Psikolojik Sağlık Geçmiş



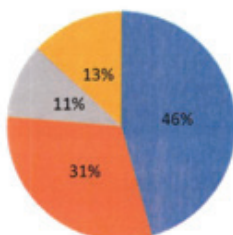
Suç/Şiddet Öyküsü





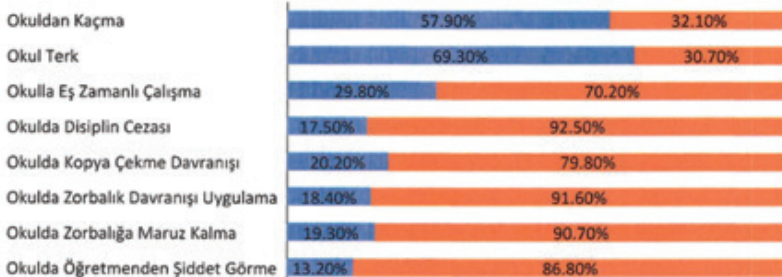
Akademik Başarı Değerlendirmesi

■ Zayıf ■ Orta ■ İyi ■ Değerlendirmede Bulunmayanlar



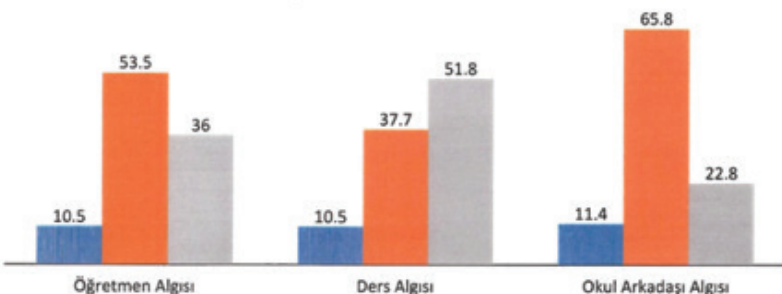
Eğitim Deneyimleri

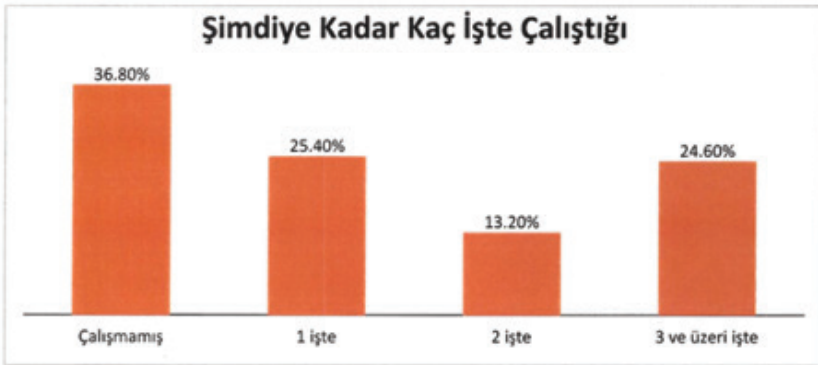
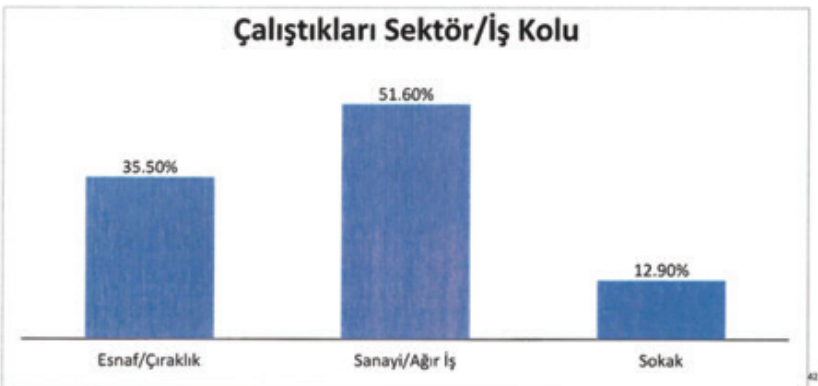
■ Var ■ Yok

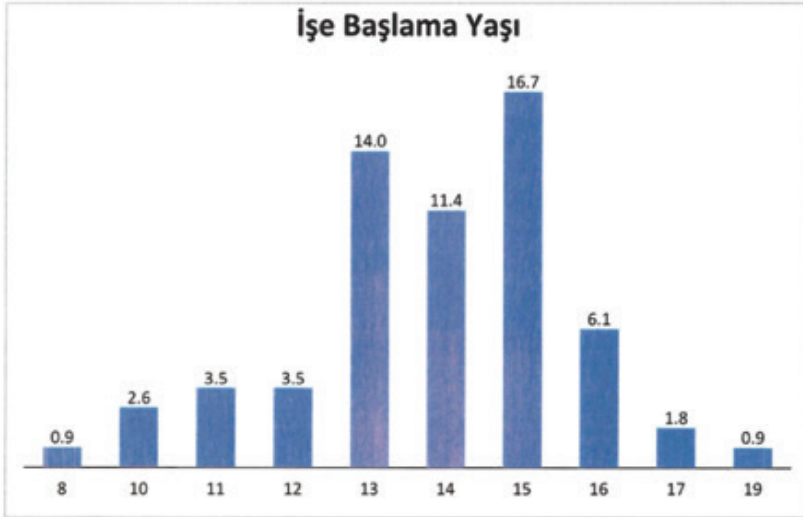
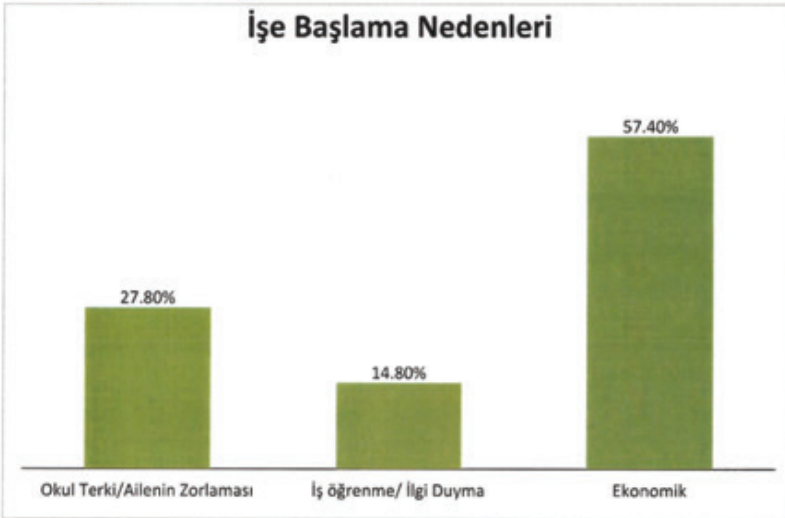


Okul İzlenimleri

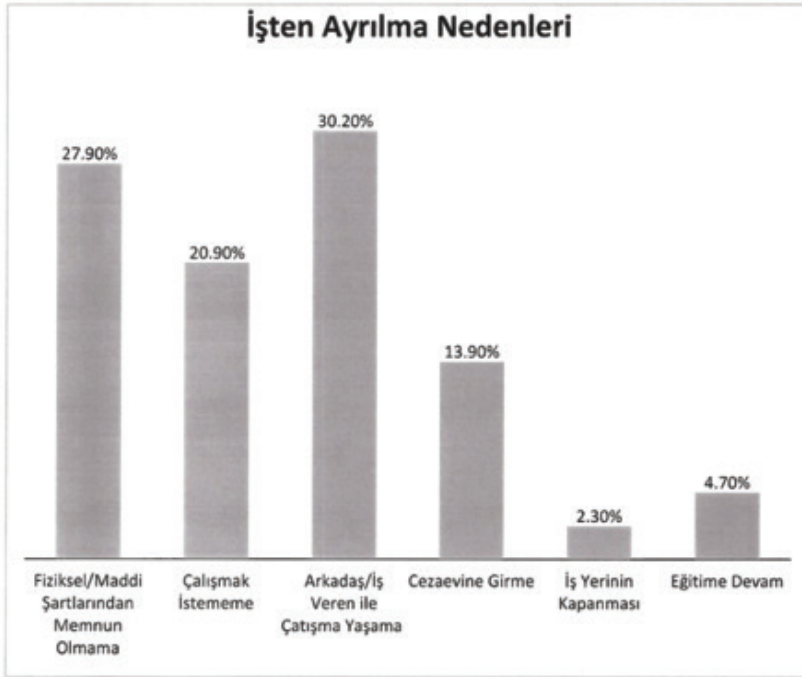
■ Görüş belirtmedi ■ Olumlu ■ Olumsuz

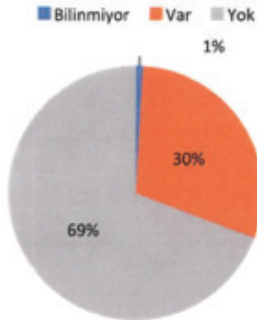
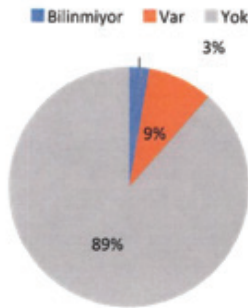
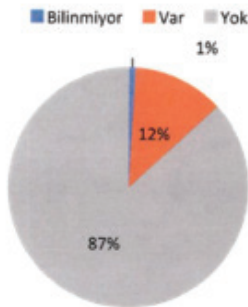


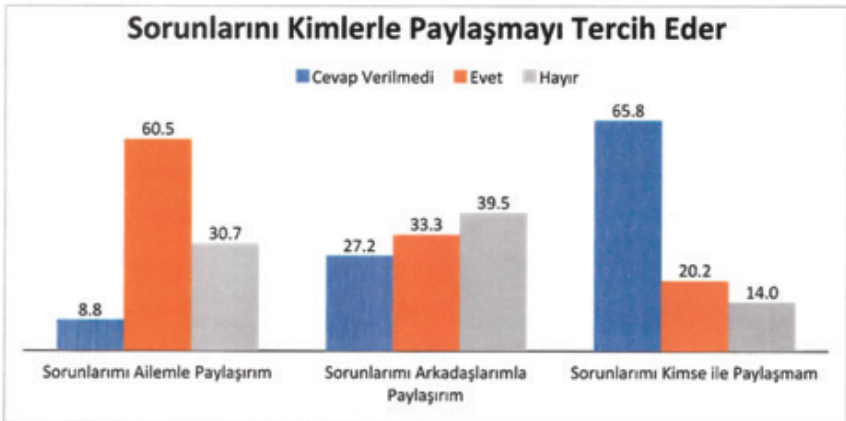


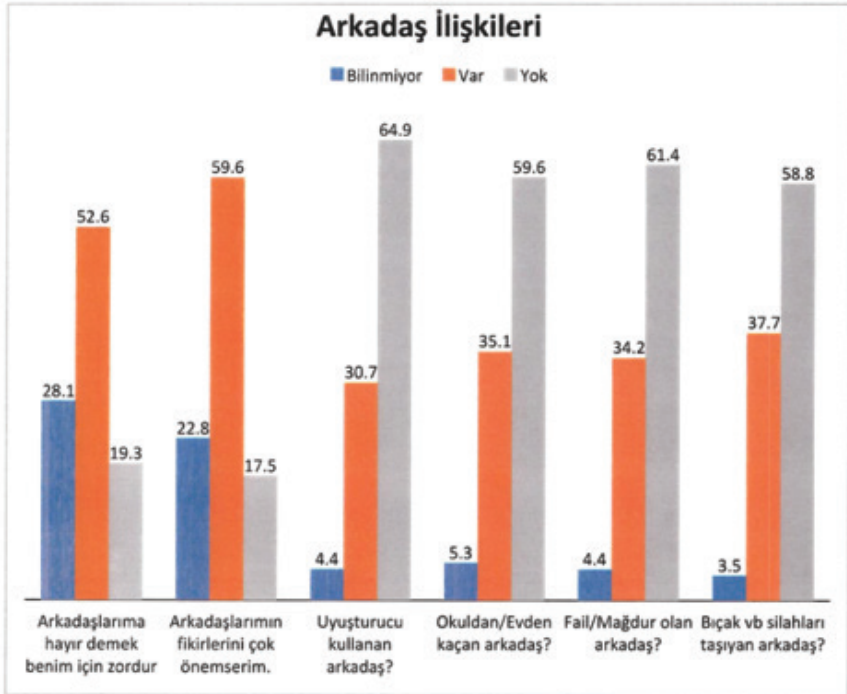


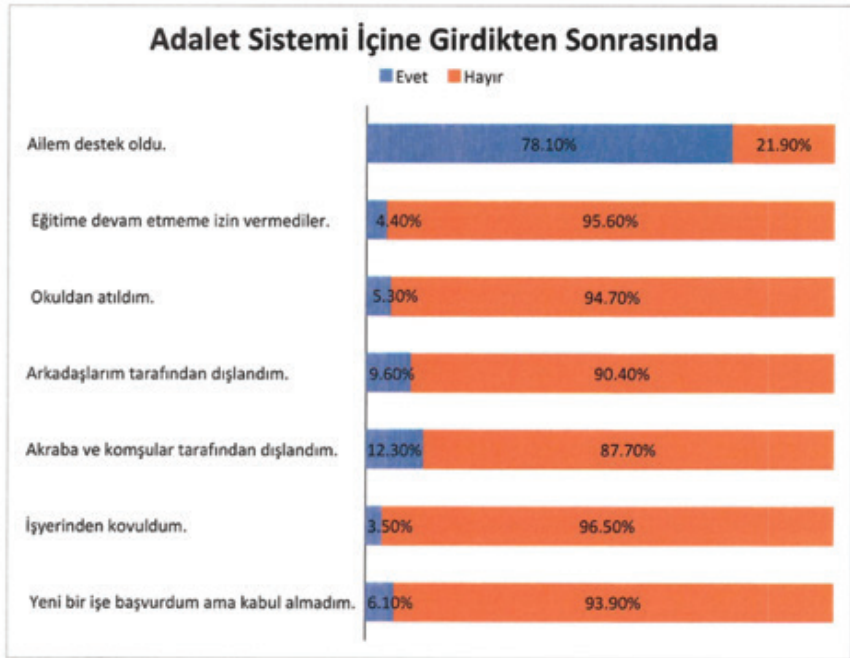
⁴⁴ Esnaf/Çiraklık: Garson, Paket Servis, Terzi, Emlakçı, Kuaför...v.b, Sanayi/Ağır İş: Plastik Sanayi, Tekstil, Tarla, İnşaat, Oto Tamir, Mobilya Tamir.. v.b., Sokak: Çiçekçilik, Su ve Mendil Satma, Hurdacılık

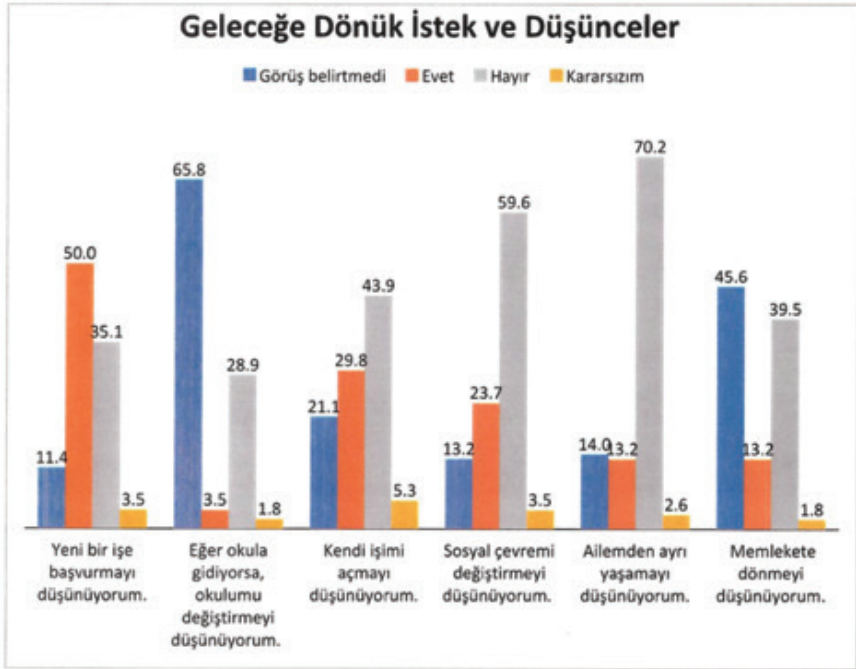
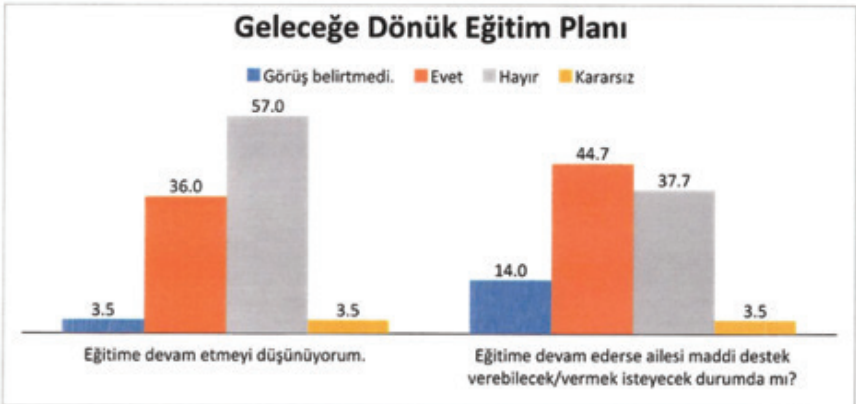


Akrabalarda Suç Öyküsü**Ailede Uyuşturucu Kullanımı****Aile İçi Şiddet Öyküsü**



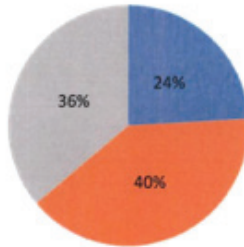




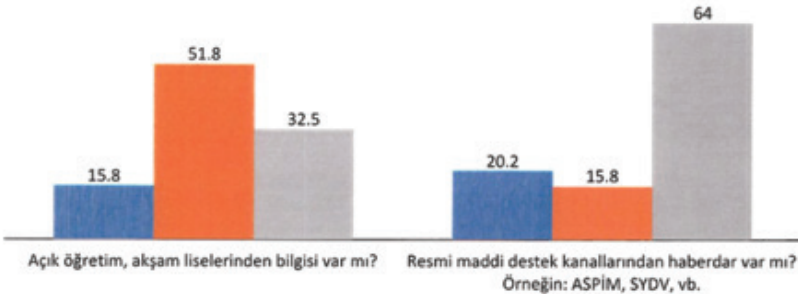


Eğitime devam etmeme nedenleri

■ Aileye ekonomik destek ■ Geç kaldığını/yaşıtlarının gerisinde olduğunu düşünme ■ Okulu sevmeme

**Eğitim Olanakları Farkındalığı**

■ Cevap vermedi ■ Evet ■ Hayır



Tartışma ve Sonuç

Adalet sisteminde yer alan çocuklarla avukatlar/sosyal çalışma uzmanları tarafından yapılan anket ve alanda çalışan profesyonellerle yapılan odak grup çalışmalarının bulguları bir arada değerlendirildiğinde;

- Hem odak grup çalışmaları, hem de çocuklarla yapılan görüşmeler çocukların suça sürüklenmelerine neden olan başlıca risk faktörlerine ilişkin literatür ile uyumlu veriler sunmaktadır. Odak grup çalışmasına katılan uzmanlar başlıca risk faktörlerini çocuğun içinde bulunduğu aile, mahalle, arkadaş çevresi ve ekonomik durum olarak değerlendirmiştir. Ailede suç geçmişinin yaygınlığı ve yaşanan mahallenin sosyokültürel özellikleri, çocuğun suç ile kurduğu ilişkiyi normalleşmesine neden olmakta ve çocuğun gelişim süresince sağlıklı rol modellere erişimini kısıtlamaktadır. Bu dolum çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgularla da desteklemektedir. Görüşmelere katılan çocukların, %52'si adli süreçte mevcut gelişimi haricinde de

geçmiş suç öyküsü olduğunu, %57'si yaşadığı mahallede/ailede şiddet öyküsünün. %52'sü yaşadığı mahallede/ailede suç öyküsünün olduğunu beyan etmiştir.

- Çocukların eğitim kurumları ile olumsuz ilişkileri ve eğitim hayatından kopuk olmaları da hem suça sürüklenmeleri, hem de mükerrerlik oranları açısından bir diğer önemli risk faktörünü oluşturmaktadır. Çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocukların %69'unun okula devam etmediği, %57'sinin okula gittiği süre içerisinde okuldan kaçma davranışı gösterdiği, %46'sı akademik başarısını zayıf olarak değerlendirdiği bulunmuştur. Uzmanlarla yapılan odak grup çalışmasında eğitim kurumlarının çocukları suça sürükleyen faktörlerle mücadele konusunda yetersiz olduğu, bu eylemler karşısında çocuğa olumlu bir müdahalede bulunulmadığını, çocuğun genellikle okuldan nakil edildiğini aktararak bu durumun da çocuğun suç ile daha yoğun bir ilişki kurmasına neden olacağını dile getirmişlerdir. Öğretmenler bu hususta hem kişisel hem de sistemden kaynaklanan nedenlerle kendilerini yetersiz hissettiklerini vurgulamışlardır.

- Erken yaşta eğitim yaşamından kopma ve ekonomik nedenlere bağlı olarak bir işte çalışmaya başlama oldukça sık karşılaşılan bir durumdur. Çocuklarla yapılan görüşmelerde, çocukların %64,ünün bir işte çalıştığı gözlemlenmiş ancak eğitim hayatına yeterince devam edememiş ve nitelikli mesleki donanımları kazanamamış bu çocukların sık sık iş değiştirdiği ve yaşına uygun olmayan sektörlerde, ağır koşullarda çalıştığı tespit edilmiştir.
- Uzmanlarla yapılan odak grup çalışmalarından elde edilen bulgular, çocuk adalet sisteminin çocukları suçtan korumaya yetmediği, önleyici çalışmaların yetersiz kaldığı, genel kanunlardaki düzenlemelerin çocukları da kapsamasının adaletsiz olduğu yönündedir. Çocukların bu kurumlarda suç ile daha yakın bir ilişki kurduğuna ve eğitim hakkından faydalanamadığına ilişkin görüşler yoğunluktadır.
- Görüşmeler anasında uzmanların sıkça dile getirdiği temalar, etiketlenme, dışlanma ve önyargı olmuştur. Katılımcılar, adli alana giren ya da bu risk altında olan çocukları toplumsal

dışlanmaya ve önyargıya maruz kaldıklarını. çocukların etiketlendiklerini ifade etmişlerdir.

- Odak grup çalışmasına katılan uzmanlar, çocukların tahliye sonrasında topluma dönüş süreçleri ile ilgili olarak önleyici çalışmaların ve kurum içerisindeki eğitimler ve sosyal faaliyetlerin önemine vurgu yapmışlar, tahliyeye hazırlık konusundaki eksikliklere değinmişler ve tahliye sonrasında gerekli desteği alamayan çocuğun suç ile yeniden ilişki kurduğunu ifade etmişlerdir. Çocuklarla yapılan yüz yüze görüşmelerde çocukların sabıka kayıtlarına alternatif eğitim olanaklarına ve destek mekanizmalarına ilişkin yeterince sağlıklı bilgiye erişemediği bulunmuştur.

Tüm bu veriler doğrultusunda, adalet sistemi içerisinde yer alan ve veya tahliye olan çocukların doğru bilgiye erişimini kolaylaştıracak, sosyal entegrasyon süreçlerine eşlik ederek, eğitim ve istihdam imkanlarıyla tanışmasına vesile olacak, çocuklarla birebir çalışan ve kolay erişilebilir uzmanların yer aldığı sosyal bir sistemin kurulmasına ilişkin çalışmalar yapılması gerektiği düşünülmektedir.

4. BÖLÜM

POLİTİKA BELGESİ

Giriş

Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, çocuk adalet sisteminin çocuklar yararına iyileştirilmesine ve bu yönde kalıcı politikalar oluşturulmasına katkı sağlamaya yönelik çalışmalar yürütmekte; Türkiye’deki çocuk adalet sisteminin, evrensel insan hakları ve çocuk hakları standartları ile uygun hale gelmesini hedeflemektedir.

Yeniden Projesi kapsamında hazırlanan araştırma raporunda ortaya konduğu üzere gerek çocuk yargılamasında gerekse de infaz sisteminde standardizasyon sağlanamamıştır. Adli sistemin işleyişi “çocukların yüksek yararı” ilkesiyle çelişebilmekte ve çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Tahliye sonrası çocuklar, uygun destek mekanizmalarına erişemedikleri için yeniden suça sürüklenerek adli sisteme ve infaz kurumlarına geri dönmektedir.

Yeniden Projesi ile tutukluluk deneyimi yaşamış olan veya yaşayan çocuklara ve gençlere sosyal ve adli destek verilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda projenin birincil hedefi, gençlerin istihdam edilmelerinin ve tekrar eğitim sistemine katılmalarının sağlanması için psikososyal açıdan rehberlik, sosyal kaynaşma ve dayanışma olarak tanımlanabilir. Projede, çocukların ve gençlerin sosyal uyum sürecine katkı sağlayabilecek her türlü faaliyet organize edilmekte, ihtiyaçlarına yönelik danışmanlık desteği sağlanmaktadır.

Projenin bir diğer amacı da çocuk adalet sistemine dahil olmuş çocukların yüksek yararlarının gözetilmesi konusunda savunuculuk faaliyetlerini yürütmektir. Bu bağlamda, proje kapsamında Çocuk ve Adalet Platformu kurulmuş, alanda çalışan akademisyenlerin, avukatların, psikologların, sivil toplum kuruluşları ve kamu çalışanlarının da katılımıyla çocuk adalet sistemine karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerini konuşmak üzere yuvarlak masa toplantıları gerçekleştirilmiştir. Oluşturulan bu politika belgesi, Çocuk ve Adalet Platformu toplantılarının ve Yeniden Projesi'nin araştırma bulgularının çıktısı niteliğindedir.

1.Çocuk Adalet Sistemi ile İlgili Temel İlkeler

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 yılında kabul edilen, Türkiye'nin de tarafı olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (BMÇHS) 1'inci maddesi; uygulanacak kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç on sekiz yaşın altındaki her insanı çocuk olarak kabul eder. Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi Hakkında Asgari Standart Kuralların (Pekin Kuralları) 2'nci maddesine göre; çocuk, mevcut hukuk sistemi içerisinde işleyebileceği bir suçtan ötürü, kendisine büyük insanlardan farklı davranılması gereken kişidir.

Türkiye'de, iç hukukun çocuk adalet sistemine uygun bir şekilde yapılandırılması çalışmaları uzun yılları almıştır. BMÇHS'de yer alan temel ilkelerin benimsendiği ÇKK, 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6'ncı maddesinin 1'inci fıkrasının (c) bendinde, çocuk, on sekiz yaşını doldurmamış

kişi olarak tanımlanır. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3'üncü maddesinin 1'inci fıkrasının (a) bendinde yer alan çocuk tanımına göre ise evlilikle ya da mahkeme kararıyla daha erken yaşta reşit olsa dahi 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur. TCK ve ÇKK'de yer alan bu tanımlar ile 18 yaşını doldurmamış ancak 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu'na göre evlilik ya da mahkeme kararıyla reşit olan kişinin de çocuk sayıldığı ve her iki kanun hükümlerine tabii olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ÇKK, yukarıda anılan hükümde, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu, korunma ihtiyacı olan çocuk; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu ise suça sürüklenen çocuk olarak tanımlamaktadır.

Yukarıda açıklanan tanım, kanun koyucunun yetişkin fail ile çocuk failin suç işleme iradesi arasında bir fark gördüğünü ve çocuğun içinde bulunduğu koşulların etkisiyle adli sisteme dâhil olduğunu kabul ettiğini göstermektedir. Ancak yasada korunma

ihtiyacı olan çocukların kim olduğu sıralanırken çocuğun suça sürüklenme halinin esas alınmaması, çocuk adalet sisteminin ruhuna aykırıdır.

TCK'nın 31'inci maddesindeki yaş küçüklüğü düzenlenmesine göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu çocuklar hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanların ise işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde ceza sorumluluğu yoktur. Ancak bu çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on iki yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde yedi yıldan dokuz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte ikisi indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası altı yıldan

fazla olamaz. Fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklar hakkında suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on dört yıldan yirmi yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu halde her fiil için verilecek hapis cezası sekiz yıldan fazla olamaz.

ÇKK'nin amacı, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocukların korunması, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınması hakkındaki usul ve esasları düzenlemektir. BMÇHS'de yer alan temel ilkelerin yanı sıra ÇKK'de çocuklar bakımından koruyucu ve destekleyici tedbirlere ilişkin düzenlemelere ve suça sürüklenen çocukların muhakeme usullerine yer verilmiştir.

ÇKK'nin 5'inci maddesi ile çocuklar hakkında alınabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler gösterilmiştir. Danışmanlık tedbiri, çocuğa ve ailesine sorunlarının çözümünde yol göstermeye; eğitim tedbiri, çocuğun bir eğitim kurumuna devam etmesine ya da meslek veya sanat edinmesine; bakım tedbiri, çocuğun

yurt ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılmasına; sağlık tedbiri, çocuğun sağlığının korunmasına, tedavisine ve rehabilitasyonuna; barınma tedbiri, barınma yeri olmayanlara uygun barınma yeri sağlamaya, yönelik tedbirlerdir.

Çocuk savcılığı, çocuk hâkimliği, çocuk mahkemesi, sosyal çalışma görevlileri ve sosyal inceleme raporları gibi çocuğa özgü adaletin temel esaslarının ÇKK ile belirlendiği görülmektedir. Buna göre, Çocuk mahkemeleri ve Cumhuriyet Savcılığı Çocuk Bürosuna, tercihan çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır. Atamalarda istekli olanlarla daha önce bu görevlerde bulunmuş olanlara öncelik tanınır.

Sosyal çalışma görevlisi; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensuplarını, ifade eder. Sosyal çalışma görevlileri, görevlendirildikleri çocuk hakkında derhâl sosyal inceleme

yapmak, hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak, suça sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmak ve ÇKK kapsamında mahkemeler ve çocuk hâkimleri tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek ile görevlidir. Sosyal çalışma görevlilerinin atanmaları ve çalışma esasları, sosyal çalışma görevlisinin çalışma ilkeleri, sosyal çalışma görevlilerinin görevleri, sosyal inceleme talebi, yaptırılması ve değerlendirilmesi, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in dördüncü bölümünde 17-22 maddeleri arasında ayrıntılandırılmıştır.

ÇKK, kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemeler, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılır. Sosyal inceleme raporu, adli süreçteki aktörlerin çocuğu daha iyi tanımaları ve çocuğa yönelik müdahalelerini tespit etmek amacıyla hazırlanmakta ve bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır. 12 - 15 yaş grubu çocuklarda sosyal inceleme raporu, düzenlenmesi zorunludur. Zira bu yaş grubunun ceza

sorumluluğunun hâkim tarafından belirlenmesinde bu rapor göz önünde tutulur. 15 - 18 yaş arasındaki çocuklarda ise sosyal inceleme raporu düzenlenmesi zorunlu değildir. Ancak SİR'in düzenlenmemesi yönünde karar veren hâkimin bu kararının gerekçesini belirtmesi gerekmektedir.

Tüm bunlarla birlikte ÇKK, 2006 yılında yapılan değişiklik sonrası çocuk yargılamasına ilişkin kamu davasının açılmasının ertelenmesi (Madde 19), hükmün açıklanmasının geri bırakılması (Madde 23), uzlaştırma (Madde 24) gibi konularda genel kanunlara yollama yapmaktadır. Yine çocukların yargılanmasına ilişkin pek çok konunun mevzuatta dağınık bir yapıda yer bulduğu görülmektedir. Örneğin TCK, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK), 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazına Dair Kanun hükümlerinde, çocuklara özgü düzenlemeler mevcuttur. Bu dağınık yapılanma, adalet sisteminin özel yapısına uygun düşmemektedir.

BMÇHS, özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğun insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık

ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılması gerektiğini düzenlemiştir. BMÇHS'nin 37/b. maddesi uyarınca, taraf devletler, suça sürüklenen çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı ceza ve tedbirlere en son çare olarak başvurma yükümlülüğü altındadır. Bu uygulamanın olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulması ve eğitim esaslı kurumlarda, yetişkinlerden ayrı bir şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir. Anılan ilkeler, Türkiye'de 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun, 4. Maddesi ile de güvencelenmiştir.

BMÇHS'nin 40'ıncı maddesi uyarınca, taraf devletler, ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun; yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının, toplumda yapıcı rol üstlenmesinin önemini göz önünde bulundurarak, saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul eder. Çocuklara özgü bir ceza adalet sistemini işaret eden bu hak, çocukları ilgilendiren işlem ve kararlarda, çocukların üstün menfaatlerinin ve ayrımcılık yaşağının dikkate alınmasını, yaşama, katılım, gelişim

ve korunma haklarının temin edilmesini, çocuğa hizmet verecek kurum ve kişilerin çocuk alanına özgü ve bu alanda uzmanlaşmış olmasını da zorunlu kılar.

2. Çocuk Adalet Sisteminde Temel Sorun Alanları ve Öneriler

Yeniden Projesi kapsamında, çocuk adalet sisteminin sorun alanları ile ilgili yaptığımız yuvarlak masa toplantıları sonucunda, aşağıda bulunan sorun alanları tespit edilmiş ve öneriler getirilmiştir. Aşağıda 12 başlık altında sunulan, sorunlar ve çözüm önerileri, çocukların suçla ilişkilendirilmesinin önlenmesine, özgürlüğünden yoksun bırakılmaya ve tahliye sonrası alanlarına ilişkindir.

-Suça sürüklenen çocuklar hakkında alınacak tüm kararlarda çocuk odaklı çalışma yürütülmesi gerekmektedir. Bu kararlarda, çocuğun suça sürüklenmesine neden olan sebepler de dikkate alınmalıdır.

Çocuklar bedensel ve psikolojik gelişimleri ile duygusal ve

eğitsel ihtiyaçları açısından yetişkinlerden farklı olmaları, bir suç ile ilişkilendiklerinde yetişkinlere kıyasla daha az kusurlu olmalarını gerektirmektedir. Bu sebeple süreçte çocuk için ceza sorumluluğu tespit edilirken kullanılan yöntemlerin bir standart haline getirilmesi gerekmektedir.

-Okul müfredatında ceza hukuku bilincine yönelik içeriklerin olması ve okuldaki meslek gruplarına, ailelere ceza hukuku hakkında bilgilendirici eğitimlerin verilmesi bu konudaki farkındalığı artıracaktır.

Çocukların bulundukları sosyal çevre içerisindeki ilişkiler doğrultusunda suç teşkil eden eylemler hakkında yeterli bilgiye ve eylemlerin sonuçlarının tüm yönleriyle anlayacak yetkinliğe sahip olmayabildikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğun aile ve okul ekseninde cezai haller hakkında bilinçlenmesinin çocukların suçla ilişkilmesini azaltabileceği düşünülmektedir.

-Çocuk alanında çalışan tüm meslek elemanlarına, çocukla sağlıklı iletişim kurmalarına destek olmak adına bütüncül bir çocuk politikası dâhilinde pedagojik eğitim verilmelidir.

Çocuk adalet sisteminde adli kolluk görevlilerinin suça sürüklenen çocukların ilk temas birimi olduğu göz önüne alındığında, kolluk kuvvetlerinin çocuğun hakları, çocukla iletişim kurarken gözetilmesi gerekenler hakkında bilgili olması büyük önem taşımaktadır. Adli kolluk görevlileri dışında savcılar, hâkimler ve sosyal çalışmacılar suça sürüklenen çocuklarla ile sık sık temas ettiklerinden söz konusu meslek gruplarının da çocuk hakları, çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında özel olarak eğitim almaları ve bu alanda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır.

-Çocukların durumlarının değerlendirmesinin çocuk mahkemelerinde yapıldığı, tutuklamanın son tedbir olarak uygulandığı etkili destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Mekanizmalar dâhilinde ilgili meslek gruplarının ortak çalışmalar yürütmesi ve çocuklar için öncelikle en uygun desteğin sağlanması önemsenmelidir. Bu süreçte çocuğun bulunduğu sosyal çevre detaylı bir şekilde incelenmelidir.

-Çocuklara özgü bir bakanlık kurulmalı ve bu bakanlık tüm çocukların ihtiyaçlarını kapsayıcı bir yapıda olmalıdır.

Söz konusu bakanlık, çocuklar ile ilgili her konuda onların bedensel ve psikolojik ihtiyaçlarının yanı sıra duygusal ve eğitsel gereksinimlerini de değerlendirerek çocuk odaklı çalışmalar yürütmelidir.

- Devlet kurum ve kuruluşlarının sivil toplum örgütleri ile iş birliği içinde ortak çalışmalar yürütmesi çocuğun birden çok paydaş tarafından desteklenmesini sağlayacaktır.

Kamu ve sivil toplum iş birliğiyle yapılacak çalışmalarla çocuk adalet sisteminin daha şeffaf şekilde yürütülmesi mümkün olacak, çalışmalar evrensel ilkelerin etkili şekilde hayata geçirilmesine olanak sağlayacaktır.

-Yerel yönetimlerin, hizmet verdiği bölge özelinde eylem planı oluşturması, bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan durum analizini gerçekleştirmesini ve böylelikle bireyleri ihtiyaçları doğrultusunda desteklemesini mümkün kılacaktır.

Çocukların bulundukları aile yapısı ve sosyal çevre ilişkileri suça sürüklenmesinde risk faktörleri olarak belirtilmektedir. Bu yönüyle çocuk, gençlerin ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve

bu yönde desteklenmeleri suç ile ilişkilennmelerinin önlenmesi açısından önemlidir. Çocukların bulundukları sosyal çevrede suçla ilişkilennmesi önlemek için belediyelerin sanatsal, eğitsel ve sportif faaliyetler düzenlemesi ile çocukların farklı yeteneklerini keşfetme olanağı sunacaktır.

-Çocuk ile ilgili olan devlet kurum ve kuruluşlarında uzmanlaşmış çocuk birimlerinin oluşturulması ve bu birimlerin işlerliklerinin çocuk politikasının ilkelerine uygun olması önem teşkil etmektedir.

Bu birimler çocuk dostu adalet anlayışı benimseyerek çocukların tüm süreçte aktif rol almaları sağlayarak topluma sağlıklı ilişkiler geliştirmelerini destekleyecektir.

- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamındaki koruyucu ve destekleyici tedbirlerin çocuğun kimlik tespiti yapıldığı andan başlayarak ve soruşturma, kovuşturma, infaz aşamalarında gözetilmesi gerekmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinin 1'nci fıkrasında yer alan çocuk hakkında uygulanabilecek tedbirlerin çocuklar üzerindeki etkilerinin değerlendirmesi ve analizi yapılmalıdır.

- Mevcut ceza infaz kurumları, çocukların suç ile tekrar ilişkilennemelerini önlemesi üzerine çalışmalı ve toplumla sağlıklı şekilde dâhil olmalarına olanak sağlayacak programlar yürütmelidir.

Bu kurumların çocukları topluma yeniden dâhil edilmesine, eğitim ve sağlıklı sosyalleşme programlarının sunulmasına yönelik bir tutum benimsemeli ve bu yönde hizmet sunması sağlanmalıdır.

-Çocukların tahliye sonrası suç ile yeniden ilişkilenmesini önlemek amacıyla izleme mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

Çocuklar, söz konusu mekanizmalar aracılığı ile eğitim, sağlık, danışmanlık ve istihdam gibi geleceklerini inşa edecekleri süreçlerde ihtiyaç duymaları halinde destek talebinde bulunabilecekleri mekanizmaların olması ve çocukların bu mekanizmalardan haberdar olmaları ve hizmet almaları, toplumsal uyum sürecine aktif katılımlarını sağlayabilir.

-Tahliye sonrası çocukların adli sicil kaydının gizlenmesine yönelik bir maddenin 6698 sayılı Kişisel Verileri Koruma

Kanunu’nda (KVVK) yer alması önerilmektedir.

Bu çocukların toplum tarafından damgılanması ve ayrımcılığa maruz kalması açısından önleyici bir etkiye sahip olacaktır.

3.Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’deki adalet sistemi suça sürüklenen çocuğu merkeze almak yerine eyleme odaklanan yapısıyla cezalandırıcı bir işlev görmektedir. Çocuğun suçla yeniden ilişkilенmesinin önlenmesinde bu alanda çalışan tüm kurum ve kuruluşların birlikte, multidisipliner bir çalışma prensibiyle çocuğun yüksek yararı ilkesi doğrultusunda iş birliği içinde olması önem teşkil etmektedir.

Çocukları suça sürükleyen nedenlerin çevre koşulları da göz önünde bulundurularak ele alındığı, çocukların kendilerine özgü özelliklere sahip birer birey olarak kabul edildiğı, çocukların yasal anlamda haklarının gözetildiğı, en yüksek seviyede korunduğı ve uygulandığı bir adalet mekanizmasının uygulanması gerekmektedir.

Çocuk ile ilgili olan devlet kurum ve kuruluşlarında uzmanlaşmış çocuk birimlerinin oluşturulması ve bu birimlerin işlerliklerinin çocuk politikasının ilkelerine uygun olması önem teşkil etmektedir.

Bu yapı içerisinde çocukların durumunun bütünsel olarak ele alınabilmesi ve sürekliliğinin sağlanması için devlet kurum ve kuruluşlarında kurulan çocuk birimlerindeki meslek elemanlarının adli kolluk sürecinden itibaren çocuğun takibini sağlayacak bir vaka yöneticisi görevlendirilmelidir. Bu yöneticinin çocuğun ihtiyaçları ve hayalleri doğrultusunda oluşturacağı yol haritası çocuğun suçla yeniden ilişkilenebilmesinde önleyici tedbir olacaktır.

Çocukları özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olarak değerlendirildiği bir düzen olmalıdır. Mevcut ceza infaz kurumlarının yapısı ise eğitim, iş ve mesleğe yönelik faaliyetlerin de olduğu bir eğitim evi modeli olarak oluşturulması gerekmektedir. Ceza infaz kurumdan tahliye olan çocukların toplum tarafından damgalanmaları konusunda çok hassas olmaları sebebiyle, çocukların adli sistemin her aşamasında ön

planda olmasına yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması yanı sıra gizliliğe önem verilmesi gerekmektedir.

Çocuk adalet sisteminin asıl amacının, çocuğu cezalandırmak değil, çocuğun suç ile neden ve nasıl ilişkilendiğini saptayarak, değişen ihtiyaçlarına uygun destek mekanizmalarını çocuğa sunmak, böylelikle suç ile yeniden ilişkilmesini önlemektedir. Söz konusu önlemenin öncelikle çocuk dostu bir adalet anlayışının ön planda olduğu ve çocuk-yetişkin ayrımının her koşulda gözetildiği bir sistem ile gerçekleşmesi mümkündür.

5. BÖLÜM

YENİDEN PROJESİ

ÖLÇME DEĞERLENDİRME RAPORU

1. Hedefler

Proje oluşturulma aşamasındaki tanımlama ile;

“Proje kapsamında, tutukluluk deneyimi yaşamış olan veya yaşayan çocuklara ve gençlere sosyal ve adli destek vermek amaçlanmaktadır. Sosyal destek, bu gençlerin istihdam edilmelerinin ve tekrar eğitim sistemine katılmalarının sağlanmaları için psikososyal açıdan rehberlik ve sosyal kaynaşma ve dayanışma olarak tanımlanabilir. İkinci olarak ise proje, psikososyal açıdan sağlanan eğitmenlik ve rehberliğin yanı sıra adli destek vasıtasıyla gençler arasındaki yeniden suç işleme eğilim oranının azaltılması hedefi taşımaktadır.”

Proje çerçevesinde yukarıdaki hedeflere yönelik faaliyet planı ve takvimi aşağıdaki gibidir;

Literatür/Saha Araştırması	Proje Başlangıç Toplantısı	Mayıs 2019
		Haziran 2019
		Temmuz 2019
	Arama Konferansı	Ağustos 2019
	Bulgaristan Çalışma Ziyareti	Eylül 2019
		Ekim 2019
	Mentor Eğitimi	Kasım 2019
	İtalya Çalışma Ziyareti	Aralık 2019
		Ocak 2020
		Şubat 2020
Mentorluk Uygulamaları	1. Yuvarlak Masa Toplantısı	Mart 2020
		Nisan 2020
	2. Yuvarlak Masa Toplantısı	Mayıs 2020
		Haziran 2020
		Temmuz 2020
		Ağustos 2020
Politika Belgesi Savunuculuk Faaliyetleri Kariyer Günü Zirvesi Final Konferansı		Eylül 2020

Değerlendirme araçları projenin hedef kitle ile yapacağı uygulamalar esnasında kullanılan formlar, anketler ve sözlü görüşmeleri ifade etmektedir.

Değerlendirme araçları, uygulama öncesi mentorluk eğitimi ve mentorluk uygulamaları esnasında tutulan raporlar ve görsel malzemeler üzerine kurgulanmıştır. Hedef kitle ile yapılan görüşmelerde kullanılan değerlendirme formu da hedef kitlenin ifadeleri ile mentorlar tarafından doldurulmuştur. Kullanılan araçlar, kullanılma zeminleri ve değişkenler metodoloji kısmında detaylandırılmıştır.

2. Metodoloji

2.1. Çerçeve

Projenin genel amacı tutukluluk deneyimi yaşamış olan veya yaşayan çocuk ve gençlere sosyal ve adli destek vermektir.

Proje uygulaması farklı uzmanlık alanlarından mentorlar

aracılığı ile hedef kitleyi destekleme üzerine yapılandırılmıştır. Avukat, psikolog ve sosyal çalışmacı uzmanlıklarının bir araya getirildiği gruplarla hedef kitle ile yapılan görüşmelerle destek sağlanmaktadır. Sağlanan destek hedef kitleyi bulunduğu durum ve yaşadığı sürece dair daha fazla bilgi sahibi olmasını sağlamak, doğru yönlendirme almasını sağlamak ve gelecekteki seçeneklerini daha net görebilmesini sağlamak üzerine kuruludur.

Proje amaç ve hedefleri, faaliyet yöntemleri ve işleyişi göz önünde bulundurulduğunda Proje Koordinatörü, Mentorlar ve Hedef Kitle (tutukluluk deneyimi yaşamış olan veya yaşayan çocuk ve gençler) ilk ve direk etkilenen, aynı zamanda proje gidişatını etkileyen aktörlerdir.

Hedef kitle ile gerçekleştirilen her faaliyet, yaklaşımı ve kullanılan yöntemler açısından kritik önem taşımaktadır. Hedef kitlenin kırılganlıkları ve dezavantajları düşünüldüğünde kuruma güven duyması, mentorlarla güven içerisinde paylaşımlarda bulunması, öneriler alması ve mentorların yönlendirmelerine saygı duyması oldukça zordur. Hedef kitle ile yapılan bu çalışmaların

hassasiyeti düşünüldüğünde projenin değerlendirmesi için hedef kitle ile direk temas halinde kurgulanacak her değerlendirme aracı proje gidişat ve sürecini etkileyebileceği ön görüşü ile mentorlar üzerinden yapılandırılmıştır. Hedef kitlenin kendisinin değerlendirildiği veya izlendiği algısına kapılma ihtimali mentorluk uygulamaları esnasındaki güven ortamını zedeleyebileceği için araçlar bu ihtimali en aza indirecek şekilde yapılandırılmıştır.

25 Ocak 2020 tarihinde yapılan proje ekip toplantısına katılan mentorlar da benzer bir hassasiyeti dile getirmiş ve hedef kitle ile direk olarak gerçekleştirilen görüşme formlarının mentorlar aracılığı ile yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Yine aynı toplantıda değerlendirme araçlarının neler olduğu ve nasıl kullanılacağı ile ilgili mentorlar ve proje ekibi bilgilendirilmiştir.

Mentorlar Proje Koordinatörünün koordinasyonunda aldıkları güçlenme ve mentorluk uygulamaları ile hedef kitlede proje doğrultusunda hedeflenen etkiyi sağlama yönünde çalışma göstermişlerdir. Mentor ekipleri Avukat, Psikolog ve Sosyal

Çalışmacı, Kariyer Koçlarının eşit dağılımı göz önünde bulundurularak mentorluk uygulamalarını gerçekleştirdiklerinden dolayı mentorların gözlem ve izlenimleri, iç görüşleri kritik önem taşımaktadır. Bu gözlem ve izlenimlerin değerlendirilebilmesi için deneyim paylaşım formu oluşturulmuş ve bu form görüşmelerden sonra mentorlar tarafından doldurulmuştur. Hedef kitle ile gerçekleştirilen takip dosyalarında da kronolojik olarak gerçekleştirilenler dosyalanmıştır.

Proje süresince kullanılan formlar Ek. 1’de bulunabilir.

2.1.1. Yöntemler ve değişkenler

Projenin hedef kitleyi etkileyen önemli kısımlarına dair değerlendirmeler metodolojide açıklanan çerçevede aşağıdaki formlar ve araçlar kullanılarak izlenmiştir:

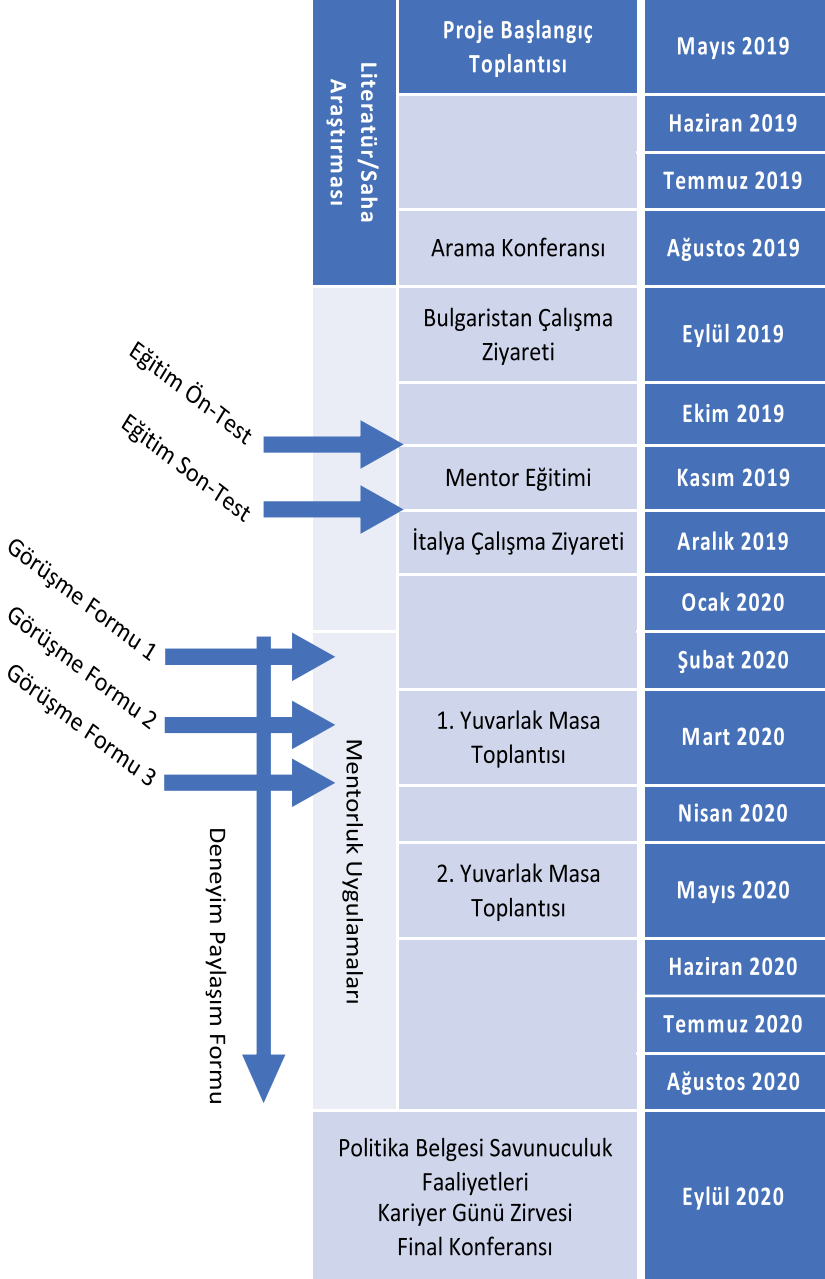
- Eğitim Ön-Form ve Son-Form: Eğitim hedefleri eğitim uzmanları tarafından mentorların mentorluk uygulaması esnasında ihtiyaç duyacakları temel bilgi, beceri ve tutum/kanaat düşünülerek oluşturulmuştur. Ön ve Son Formlar bu hedeflerin eğitim esnasında ne kadar gerçekleştirildiğini

ölçmek için kullanılmıştır. Eğitimin başlangıcında doldurulan ve eğitim içeriğindeki kritik noktalara dair sorulan sorular eğitim sonunda katılımcılara yeniden sorulmuştur.

- Görüşme Formları: Görüşme formları mentorluk uygulamalarındaki görüşme ile ilgili özet bilgilerin ve hedef kitlenin o anki durumunu bir ölçek üzerinden ifade edebileceği yargılardan oluşmaktadır. Form aynı kişilerle yeniden uygulandığı için görüşmeler esnasındaki duygu durumları kıyaslanabilmektedir.

- Deneyim Paylaşım Formu: Mentorluk uygulamalarında yapılan görüşmelerden sonra mentorların doldurdukları formdur. Mentorlar bu form aracılığı ile görüşmede gerçekleşenleri, izlenimlerini, kendi yaşadıkları süreci, eğitim ve çalışma ziyaretlerinin görüşmelere olan uzun dönem etkisi, sonraki görüşmeler için önerileri paylaşmışlardır.

- Birebir görüşmeler: Proje ekibi ve mentorlar ile yapılan birebir sözlü görüşmelerden de yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile paylaşımlar alınmıştır. Proje ekibi ve mentorların sürece dair iç görüleri ve değerlendirmeleri de bu yolla veriye dönüşmüştür.



Proje sürecine yayıldığında değerlendirme araçları yukarıdaki gibi yapılanmıştır. Projenin mentorlar üzerindeki etkisi, mentorların yaptıkları görüşmelerle hedef kitleye olan etkisi farklı aşamalarda değerlendirilmiştir.

Proje uygulaması esnasında kritik bir değişken Covid-19 salgın süreci olmuştur. Mentorluk görüşmelerine etkisinin yanında değerlendirme araçlarının kullanımına da etkisi olmuştur. Yüz yüze yapılan mentorluk görüşmeleri telefon aracılığı ile yapılmıştır ve değerlendirme araçlarını kısıtlı telefon görüşmesi süresinde kullanmak zorlaşmıştır.

3. Mentorluk Eğitimi

Proje kapsamında 2 uzman eğitmenin tasarlayıp uyguladığı mentorluk eğitimine 27 katılımcı katılmıştır. 5 gün süren eğitimde mentorluk, hak temelli yaklaşım, öğrenme, tahliye sonrası gençlerle çalışma konularında oturumlar uygulanmıştır.



Mentorluk eğitimi için 20 sorudan oluşan bir form hazırlandı. Aynı 20 soru eğitim öncesinde ve sonrasında katılımcılara soruldu. Soruların kapsamı mentorluk tanımı ve fonksiyonları, öğrenme, akran eğitimi konularında bilgi ve tutum ölçmeye yöneliktir. Ön test ve son testler arasındaki farklara bakarak aşağıda yer alan saptamaları yapmak mümkündür.

Mentorluk tanımı ve fonksiyonlarına dair katılımcıların bilgi düzeylerinde majör bir değişim gözlenmemiştir. Hali hazırda katılımcılar hem ön testte hem de son testte bilgi sorularının beşte dördüne doğru veya doğruya yakın yanıtlar vermişlerdir. Ön test ve son test arasında bilgi düzeyi konusunda olumlu yönde artış

görülen başlıkların mentorluk fonksiyonları olması önemli bir bulgudur.

Öne çıkan 3 temel bulgu şu şekildedir.

- 1- Mentorların kariyer fonksiyonlarına dair bilgi düzeyini ölçmeye yönelik oluşturduğumuz soru için ön testte sadece 3 katılımcı “Destekleme, Bilgilendirme, Koruma, Becerileri geliştirecek görevler verme, Kendini ifade etme ve görünür kılma” diyerek doğru tarif setini yapmışlardır. Son testte ise 18 katılımcı bu set ile tarif etmiştir.
- 2- Mentorların psikososyal fonksiyonlarına dair bilgi sorusunda ise ön testte hiçbir katılımcı doğru tarif setini oluşturamamış son testte ise 19 katılımcı (%73,1) “Rol model, Kabul ve Benimsenme, Danışmanlık, Arkadaşlık” setini oluşturarak doğru tarifi oluşturmuştur. Katılımcıların eğitimde mentorluk fonksiyonlarına dair güçlendiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz.

- 3- Yaklaşım ölçmeyi amaçladığımız “Yoksul ailelerin çocukları suça daha çok meyillidir.” Önermesine ön testte katılımcıların yüzde 30’u doğru veya kesinlikle doğru yanıtını vermişlerdir. Bu oran eğitim sonrasında yani son testte yüzde 42,3’e çıkmıştır. Bilimsel olarak yoksul ailelerden gelen çocukların suça daha meyilli olduklarına dair bir kanıt yoktur. Buna rağmen eğitimin ardından bu algının artması ancak yoğun eğitim programı ve içeriği yüzünden bu konuya dair hassasiyetin yükselmesiyle açıklanabilir.

Doğru mu yanlış mı?

Önerme / Soru (2'li ölçek)	Ön test	Son test	Yön
Bir mentor, mentörlük yaptığı kişiden daha deneyimli ve daha bilgili olmalıdır.	1,22	1,20	-
Deneyimsel öğrenme süreci bir noktada sonlanır.	1,89	1,92	+
Hak temelli yaklaşım bireyler ve sivil toplum örgütlerinin sorumluluğundadır.	1,44	1,40	+
Hayırseverlik temelli yaklaşımın hedef kitlesi dezavantajlı gruplardır.	1,44	1,38	+
Akran eğitimi “bankacı eğitim modeli” olarak da tanımlanmaktadır.	1,58	1,88	+
İnsanların biyolojik gelişim süreci öldüklerinde tamamlanır.	1,23	1,12	-
Ergenlik dönemi yaklaşık olarak 24 yaşında sonlanır.	1,19	1,23	-
Çocuk Adalet Sistemi 18 yaş altında olan bireylerle ilgilenir.	1,07	1,08	-
18 yaşın altındaki tüm bireyler çocuktur.	1,00	1,00	+
Bir çocuk veya genç bir kez suç işlemişse devlet okulunda eğitim hakkını kaybeder.	1,96	1,96	+
Öğrenme döngüsü aktif uygulama adımından sonra sonlanır.	1,89	1,88	-
Farklı öğrenme stilleri olsa da tüm bireyler yansıtıcı ve dengeleyen öğrenme stiline öğrenebilirler.	1,12	1,42	+

(Bu ölçek türünde 1: Doğru, 2: Yanlış anlamına gelmektedir.

Yön: “-“ ise negatif, “+” ise pozitif yönde değişim olmuştur.)

Doğru mu yanlış mı?

Önerme / Soru (5'li ölçek)	Ön test	Son test	Yön
Yoksul ailelerin çocukları suça daha çok meyillidir.	3,5	3,0	-
Tutukluluk veya hükümlülük deneyimi olan çocuklar sosyal hayata kazandırılmazlar.	4,8	4,9	+

(Bu ölçek türünde 1: Kesinlikle doğru, 2: Doğru, 3: Ne doğru ne yanlış, 4: Yanlış, 5: Kesinlikle yanlış anlamına gelmektedir. Yön: “-“ ise negatif, “+” ise pozitif yönde değişim olmuştur.)

4. Mentorluk Görüşmeleri

Proje içerisinde bir şekilde temas edilen ve görüşme gerçekleştirilen hedef kitle sayısı 24 olmuştur.

Farklı değerlendirme araçları ile toplanan veriler aşağıda bulunabilir:

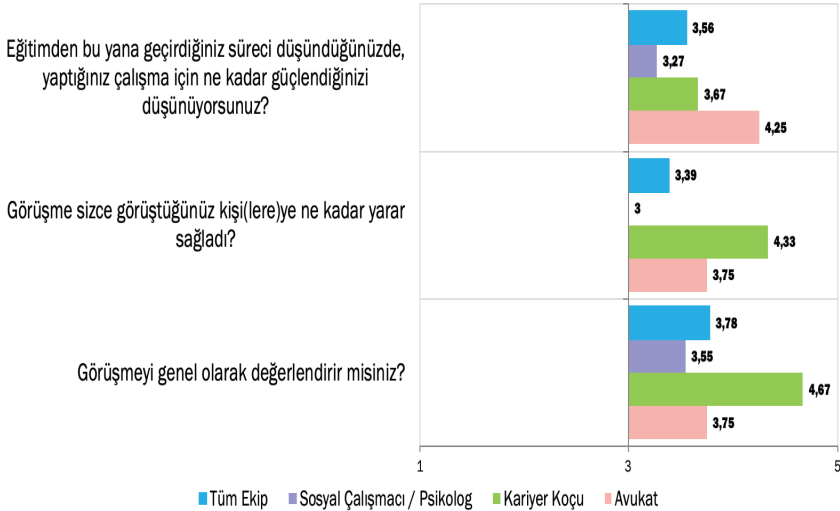
4.1. Deneyim Paylaşım Formu

Deneyim Paylaşım Formu ile mentorlara yaptıkları görüşmenin deneyimi ile ilgili bazı sorular soruldu. Açık uçlu ve ölçekli sorulan sorular aşağıdaki gibidir;

Ölçekli Sorular:

- Görüşmeyi genel olarak değerlendirir misiniz? (1-Çok Verimsiz, 5-Çok Verimli)
- Görüşme sizce görüştüğünüz kişi(lere)ye ne kadar yarar sağladı? (1-Pek Faydalı)
- Eğitimden bu yana geçirdiğiniz süreci düşündüğünüzde, yaptığınız çalışma için ne kadar güçlendiğinizi düşünüyorsunuz? (1-Pek Güçlenmedim, 5-Çok Güçlendim)

Ölçekli Sorulara verilen cevapların dağılımı aşağıdaki gibidir:



Mentorluk uygulamalarındaki farklı sorumluluk alanlarına göre verilen cevaplar incelendiğinde;

- Süreçte güçlendim diyerek öne çıkan ilk grubun avukatlar olduğunu, bu grubu kariyer koçlarının izlediğini görüyoruz. Sosyal çalışmacılar ve psikologlar ise tüm grubun ortalamasının altında kalmışlardır.
- Mentorluk süreci görüştüğünüz kişilere ne kadar yarar sağladı diye sorduğumuzda ise hedef kitleye en çok katkı sağladıklarını düşünenler kariyer koçları olarak öne çıkıyor, ikinci sırada avukatlar yer alırken sosyal çalışmacılar ve psikologlar yine diğer gruplardan farklı görüş belirtmişlerdir.
- Görüşmelerin genel değerlendirmesine baktığımızda 1- Çok verimsiz 5- Çok verimli ölçeğinde tüm ekibin ortalaması 3,78'dir. Kariyer koçları 4,67 ile en yüksek notu verirken, sosyal çalışmacılar ve psikologlar 3,78 avukatlar ise 3,75 not vermişlerdir.

- Bu değerlendirme farklılıkları her bir grubun hedef kitleye sağlayabileceği katkılar göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Kariyer koçları hedef kitlede kısa vadede güçlendirme veya desteklemeye yönelik faaliyetlerde bulunduklarından görüşmeleri daha verimli olarak yorumlayabilirler. Sosyal çalışmacılar ve avukatların hedef kitleye katkıları daha uzun erimli süreçlerde olabileceğinden notlamada daha düşük puan vermiş olabilirler.
-

Açık Uçlu Sorular:

- Gerçekleşenler (Görüşme için öncesinde belirlediğiniz hedefleriniz nelerdi, neler gerçekleşti?)
- Görüşmede gerçekleşenlere dair sizin düşünceleriniz? (Görüşmeye dair sizin değerlendirmeniz nedir? Nelerin iyi gittiğini, nelerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? Görüşmede siz nasıl hissettiniz?)
- Hem kendinizi hem ekibinizi düşününce neler söylemek istersiniz?
- Öneriler... Bundan sonraki görüşmeler için neler önerirsiniz?

Açık uçlu sorulara verilen cevaplarda ön plana çıkan bazı değerlendirmeler:

Açık uçlu sorulara verilen cevaplar, cevapların formda genele bakıldığında bütünsel olarak ifade ettiği anlam ve ifade şekline göre kategorize edilmiştir. Toplam 19 görüşme formu doldurulmuş olup, bu formlardan elde edilen veriler kategorize edilmiştir.

Formlarda gelen cevaplara göre önemli ölçüde ön plana çıkan iki değerlendirme bütün formlarda 8 kez ifade edilen “Hedef kitle ile yapılan sosyal etkinliklerin arttırılması gerekliliği” ve “Hedef kitle ile kurulan iletişimin verimliliği” olmuştur.

Görüşmeleri gerçekleştiren mentorların yoğunlukla ifade ettiği sosyal etkinliklerin arttırılması gerekliliği yine formlarda hedef kitle ile gerçekleştirilen mentorluk çalışmasının yoğun ve adli süreçlere dair ciddi kritik önemli olan durumu yine hedef kitle için biraz daha yumuşatmak gerekçesini taşımaktadır. Hem mentorluk görüşmeleri öncesinde ve esnasında yapılması gerekliliği ifade edilen sosyal etkinlikler aynı zamanda görüşme dışında da

yapılması elzem görülmüştür. Birebir yapılan görüşmelerin çıktıklarına göre ise hedeflenen sosyal etkinlikler salgın sürecinin mentorluk görüşmeleri ensasında başlamış olması dolayısıyla gerçekleştirilemeyen sosyal etkinliklere referans verildiğini göstermektedir.

Hedef kitle ile kurulan iletişimin verimli ve iyi olduğu yönündeki değerlendirmenin yoğunluğu ise yine dikkat çeken başka bir konudur. Mentorların görüşmelerdeki iletişime dair genel olarak böyle bir değerlendirme paylaşması görüşmelerin genel hedefinde mentorların rolünün önemli ölçüde iyi konumlandırıldığını göstermektedir.

Sözel değerlendirmelerden çıkarılan bir başka ifade ise 4 formda ifade edilmiş olan “Mentorluk desteğinin sürdürülebilirliği ile ilgili kaygılıyım” ifadesidir. Görüşmelerin yoğunluğu, hedef kitlenin durumu göz önüne alındığında hedef kitleye olan desteğin proje tamamlandıktan sonrasını da kapsamaması gerektiğine dair bir çıkarım yapılabilir. Yani desteğin daha etkili olması için daha uzun süreli ve sürekli olması önemlidir. Proje tamamlandıktan

sonra da çalışılan hedef kitlenin TCYOV'dan destek alabilecek olmasına dair Vakfın niyet ve hedefleri ise bu yönde önemli bir fırsattır.

Yine açık uçlu sorulara verilen cevaplarda ön plana çıkan başka bir ifade “Proje hakkında hedef kitleye ve ailesine daha detaylı bilgi verilmesi lazım” olmuştur. Birebir görüşmelerde elde edilen verilere göre Vakfın yaptığı işin hedef kitle tarafından anlaşılmasının zorluğu da ifade edilmiş ve vakfın adli system, psiko-sosyal destek ve kariyer koçluğu konularında kendine edindiği rolün hedef kitle ve ailesine, yakınlarına daha net bir şekilde anlatılması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

4.2. Görüşme Formu

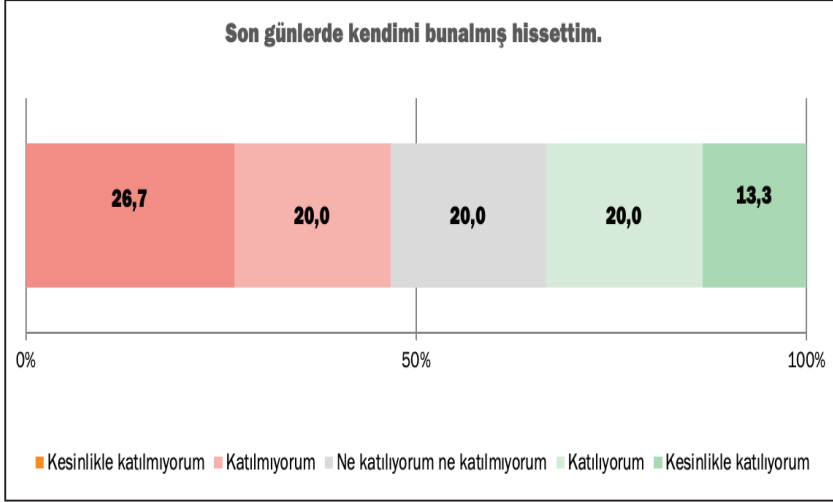
Mentorluk görüşmelerinden sonra hedef kitlenin ifadelerine göre doldurulan görüşme formunda 1 – 5 ölçeği arasında belirtilen yargıların değerlendirilmesi istenmiştir.

Bu ölçekte;

- 1- Kesinlikle katılmıyorum
- 2- Katılmıyorum
- 3- Ne katılıyorum ne katılmıyorum
- 4- Katılıyorum
- 5- Kesinlikle katılıyorum anlamına gelmektedir.

Mentorlük sürecinde hedef kitledeki psikososyal gelişimini takip etmek amacıyla bazı önermelere verdikleri yanıtları değerlendirmek üzerine bir ölçek kurguladık. Bu ölçek European Social Survey’de yer alan depresyon endeksinden alıntılar ve bizim oluşturduğumuz önermelerden oluştu. Ölçekte yer alan önermeler aşağıdaki gibidir;

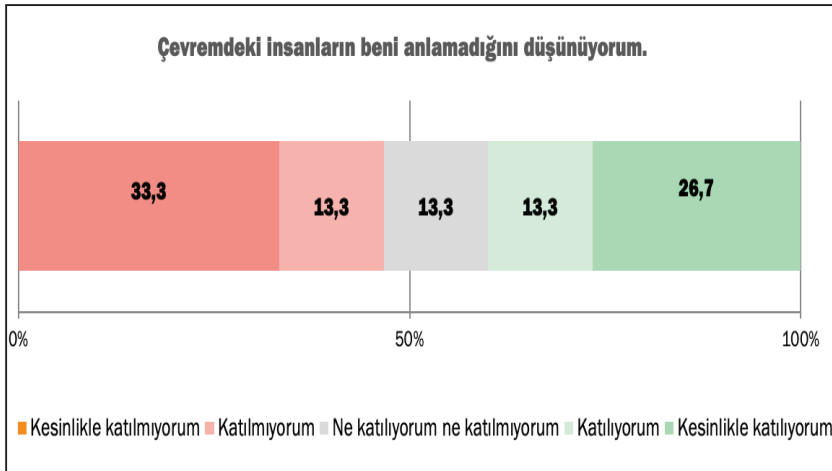
- Son günlerde kendimi bunalmış hissettim.
- Çevremdeki insanların beni anlamadığını düşünüyorum.
- Hayat karşısında çok güçsüz hissediyorum
- Şu anda kendimi mutlu hissediyorum.
- Önümüzdeki aylarda veya yıllarda hayatım daha iyi olacak.



Hedef kitlenin “Son günlerde kendimi bunalmış hissettim.” Önermesine verdiği yanıtların dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Yüzde 13,3’ü bu önermeye kesinlikle katılıyorum derken yüzde 20’si katılıyorum, yüzde 20’si ne katılıyorum ne katılmıyorum, yüzde 20’si katılmıyorum ve yüzde 26,7’si ise kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Ölçeğin 2 ucu dışında kalan grup homojen dağılırken bunalmış hissetmeyen grubun daha büyük olması pozitif bir bulgu olarak öne çıkmaktadır.

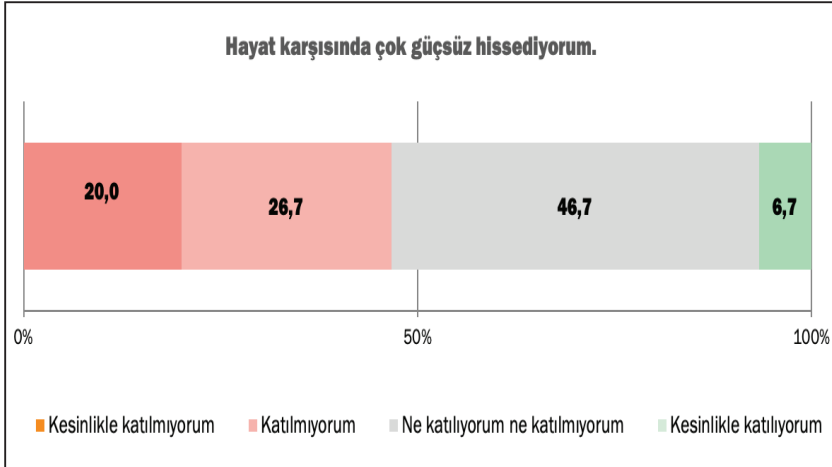
Bu önermeye verilen yanıtların ortalama değerine baktığımızda 3,26 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasını 3 olduğunu göz önünde bulundurursak bu değer ortalamanın üzerinde ve grubun geneli olumsuz bir ruh halinde diyebiliriz.



Hedef kitlenin “Çevremdeki insanların beni anlamadığını düşünüyorum.” önermesine verdiği yanıtların dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Yüzde 26,7’si bu önermeye kesinlikle katılıyorum derken yüzde 13,3’ü katılıyorum, 13,3 ile aynı yüzdelik oranla ne katılıyorum ne katılmıyorum ve katılmıyorum, son olarak yüzde 33,3’ü ise kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Ölçeğin 2 ucu dışında kalan grup homojen dağılırken anlaşılmadığını düşünen grubun daha az olması pozitif bir bulgu olarak öne çıkmaktadır.

Bu önermeye verilen yanıtların ortalama değerine baktığımızda 3,13 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasını 3 olduğunu göz önünde bulundurursak bu değer ortalamanın az da olsa üzerinde ve grubun geneli anlaşıldığını düşünüyor diyebiliriz. Anlaşılmadığını düşünenlerin oranı ise önemli ölçüde göze çarpıyor.

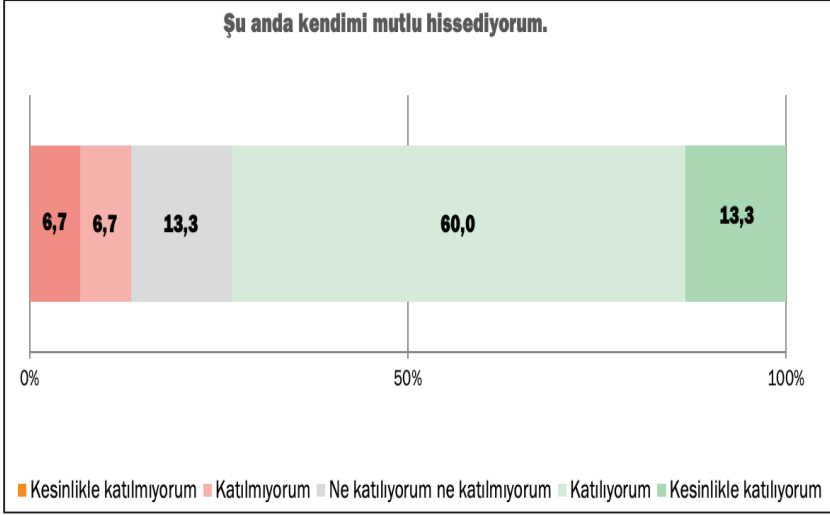


Hedef kitlenin “Hayat karşısında çok güçsüz hissediyorum.” önermesine verdiği yanıtların dağılımı yukarıdaki grafikte

görülmektedir. Yüzde 6,7'si bu önermeye kesinlikle katılıyorum derken, katılıyorum seçeneği kimse tarafından seçilmemiştir, yüzde 46,7'si ne katılıyorum ne katılmıyorum, yüzde 26,7'si katılmıyorum ve yüzde 20'si ise kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Ne katılıyorum ne katılmıyorum cevabındaki yoğunlaşma kararsızlık ifadesi olduğu gibi diğer yoğunluğun kesinlikle katılmıyorum ve katılmıyorum seçeneklerinde yoğunlaşması olumluya yakın olarak yorumlanabilir.

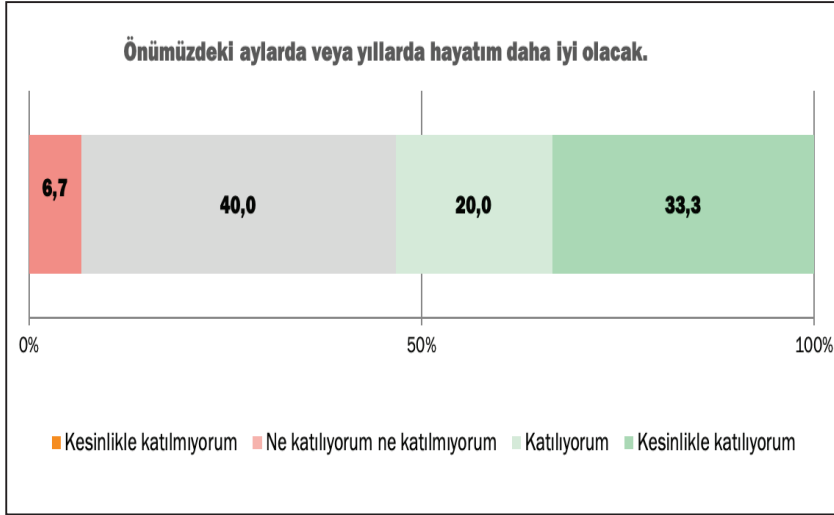
Bu önermeye verilen yanıtların ortalama değerine baktığımızda 3,53 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasını 3 olduğunu göz önünde bulundurursak bu değer ortalamanın üzerinde ve grubun geneli bu konuda kararsız diyebiliriz. Hedef kitle içerisinde dava süreci devam edenlerin, kariyer ve gelişim ile ilgili belirsizliklerin varlığı da düşünülürse ortalamanın görece olumlu olduğu kanısına varılabilir.



Hedefkitlenin “Şu anda kendimi mutlu hissediyorum.” önermesine verdiği yanıtların dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Yüzde 13,3’ü bu önermeye kesinlikle katılıyorum derken yüzde 60’ı katılıyorum, yüzde 13,3’ü ne katılıyorum ne katılmıyorum, yüzde 6,7’si katılmıyorum ve yine aynı yüzde oranı ile 6,7’si ise kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum seçeneklerinde yoğunlaşan oranlar mentor görüşmelerinin önemli ölçüde hedef kitlede mutluluk yarattığını gösteriyor.

Bu önermeye verilen yanıtların ortalama değerine baktığımızda 3,66 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasını 3 olduğu düşünülürse bu değer ortalamanın üzerinde ve grubun geneli yoğunlukla mutlu bir ruh halinde diyebiliriz. Mentorluk görüşmelerinin deneyim raporlarında mentorların da görüşmelere dair iyi hisler paylaşması ile örtüşen bir değerlendirmeyi hedef kitlede de gözlemliyoruz.



Hedef kitlenin “Önümüzdeki aylarda veya yıllarda hayatım daha iyi olacak.” önermesine verdiği yanıtların dağılımı yukarıdaki grafikte görülmektedir. Yüzde 33,3’ü bu önermeye kesinlikle katılıyorum derken yüzde 20’si katılıyorum, yüzde 40’ı ne

katılıyorum ne katılmıyorum ve yüzde 6,7'si ise kesinlikle katılmıyorum demiştir. Katılmıyorum seçeneği hiçbir formda seçilmemiştir.

Ölçeğin bütününe genel olarak bakılırsa yüzde 6,7'lik oranın dışında kalanların kararsız veya olumluya yakın olduğunu görüyoruz. Yüzde 40 gibi önemli bir oran kararsız olsa da genel eğilim olumlu yönündedir.

Bu önermeye verilen yanıtların ortalama değerine baktığımızda 3,73 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasını 3 olduğunu göz önünde bulundurursak bu değer ortalamanın üzerinde ve grubun geneli geleceğe dair umutlu diyebiliriz.

4.2.1. Görüşme formu genel değerlendirme

Bütün önermelere gelen değerlendirmelerin genel ortalamasına baktığımızda oranın 3,46 olduğunu görüyoruz. Ölçek ortalamasının 3 olduğu düşünüldüğünde genel ortalamanın 3,46 olması mentorluk görüşmelerinin hedeflendiği doğrultuda önemli

bir gelişim ve değişim sağladığını söylemek mümkündür.

Ruh hali değerlendirmesi dışında, hedef kitlenin genel olarak

daha mutlu, hayata karşı umutlu olduğunu söylemek mümkündür.

Ölçeklerde önemli oranda görülen kararsızlık halleri ise

hedef kitlenin bulunduğu durum, mücadele ettikleri zorluklar

düşünüldüğünde değerlendirme açısından anlaşılır bir orandır.

5. Analiz ve Yorum

Proje uygulamasının önemli bir aşaması mentorların aldıkları

güçlendirme desteğidir. Hem birebir görüşmelerde hem de

mentorların bir araya geldikleri toplantılarda en çok ifade edilen

ve hassasiyetle üzerinde durulan konu mentorların hedef kitleye

karşı yaklaşımının, davranışlarının, sözel ifadelerinin nasıl

olacağının kritik önem taşıdığıdır. Hedef kitlenin kırılganlıkları

ve hassasiyetleri göz önünde bulundurulduğunda hedef

kitlenin yanlış bir söylem veya yönlendirme ile zarar görmesi

muhtemeldir. Bu yüzden eğitim ve çalışma ziyaretlerinin yanı

sıra mentorların birbirleri ile kurdukları ilişki ve dinamik genel

olarak bu yaklaşımı, dili ortaklaştırmak odağında olmuştur.

Yapılan mentorluk görüşmelerinin herhangi birinde bu yaklaşıma

uymayan ve aykırı bir durumla karşılaşılmamıştır. Bu anlamda proje ekibinin ve mentor grubunun kendi içerisindeki kontrol ve geribildirim mekanizmasının verimli işlediği, proje uygulamasının yaklaşım olarak hedeflenen seyrinde gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür. Yapılan bütün görüşmelerde ve deneyim paylaşım formlarında da özellikle bu konudaki hassasiyetlerin gözetildiği ifade edilmiştir.

Sosyal ve adli desteğe dair eğitim ve çalışma ziyaretlerinin mentorlar üzerindeki etkisi kritik ölçüde önemli olmuştur. Bilgi ve beceri olarak mentorların gelişimine proje içerisinde verilen destek önemli ölçüde mentorları güçlendirmiş süreç içerisinde ise tutum ve yaklaşım gelişimleri gözlenmiştir.

Ortak dil ve yaklaşım gelişimi hedef kitle ile kurulacak güven ortamını önemli ölçüde sağladığı için proje uygulamasının en önemli etkenlerinden de biri haline gelmiştir.

Konuyla ilgili uzmanlık alanlarının bir araya gelmesi hedef kitlenin ihtiyaç duyduğu desteği alabilecek ortam bulabilmesini sağlamıştır. Mentor gruplarının Avukat, Psikolog/Sosyal

Çalışmacı ve Yaşam Koçundan oluşması hedef kitle ile yapılan görüşmelerde doğru yönlendirme yapılmasını beraberinde getirdiği gibi mentorların hedef kitleye dair iç görü ve izlenimlerinin doğruluğunu da arttırmıştır.

Salgın döneminin başlaması ile hedef kitle ile yapılan görüşmeler telefon görüşmelerine çevrilmiş, destek olunacak konular önceliklendirilmiş ve temel konularda destek sağlanmıştır. Bu dönemde hedef kitlenin en çok ihtiyaç duyduğu yönlendirme, salgın döneminde adli süreçlere dair kendilerini neler beklediği konusunda yönlendirme ve bilgilendirme almak olmuştur. Aynı zamanda hedef kitlenin gelişimi ve takibi bu dönemde daha zorlaşmıştır.

Salgın döneminin mentorluk uygulamalarına dair etkisini hafifleten bir sebep ise görüşmelerin salgın dönemi öncesi başlamış ve hedef kitle ile mentorlar arasında ilk görüşmelerin yapılması ile birlikte bir güven ortamı oluşmuş olmasıdır. Şubat ve Mart aylarında yapılan görüşmelerde tanışan mentor grupları salgın süresince hedef kitle ile telefonda görüşerek destek olmaya devam etmişlerdir.

Görüşmeler sonrası doldurulan deneyim paylaşım formlarında mentorların en çok ifade ettiği konulardan biri de sosyal aktivitelerin çocukların gelişimi için kritik olduğu yönünde olmuştur. Görüşmelerin daha verimli hale gelmesi, hedef kitlenin alacağı faydanın artması için sosyal etkinliklerin artırılması gerekliliği belirtilmiştir.

Salgın sürecinden en çok etkilenen konu da hedef kitle ile gerçekleştirilmesi planlanan sosyal aktivitelerdir. Deneyim paylaşım formlarında salgın sürecinden önce de ihtiyacı ifade edilen sosyal aktiviteler salgın sürecinde gerçekleştirilememiştir. Hedef kitlenin projeye devamı ile birlikte toplumsal hayata hazırlanma aşamasında önemli bir etken olan sosyal çalışmalar salgın sürecinde sekteye uğramıştır.

Mentorluk uygulamaları devam ederken aynı zamanda yeni hedef kitlelere ulaşım çalışmaları devam etmiştir. Salgın dönemi projende bu süreçte yeni hedef kitlelere ulaşmasını da sekteye uğratmıştır. Şubat ve Mart aylarında yapılan görüşmelere katılan hedef kitle ile mentorluk uygulamaları devam etmiştir.

6. Sonuç

Bütün değerlendirme araçlarından alınan veriler değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşmak mümkündür:

- Hedef kitleye ulaşım her aşamada projenin ana zorluklarından biri olmuştur. Farklı gerekçelerle ortaya çıkan hedef kitleye ulaşmadaki zorluk salgın sürecinin de başlaması ile proje uygulamasında önemli bir zorluk yaratmıştır.
- Mentorların güçlenmesi için gerçekleştirilen eğitim ve çalışma ziyaretleri farklı adli sistemlerin gözlemlenmesi, adalet algısı ve adalet sistemlerinin farklı yapılandırılma modellerinin tanınması, mentorlar arası bazı kavram ve davranışlarda ortaklık yaratması açılarından verimli olmuştur. Hedef kitlenin durumu ve kısıtlılıkları düşünüldüğünde, iletişim kurması, ulaşması ve destek vermesi hassasiyet isteyen konular bu güçlendirmeler ile hem yaklaşım hem bilgi olarak ortaklık yakalayabilmişlerdir.

- Mentorların güçlenmesi için gerçekleştirilen eğitim içeriğine Türkiye’deki adli sistem ve proje hedef kitlesinin bulunduğu duruma dair içeriklerin arttırılması gerekliliği ön plana çıkmıştır.
- Projenin her aşamasında ifade edilen mentorların ortak dil ve yaklaşıma sahip olması gerekliliği önemli ölçüde gerçekleşmiş, bu anlamda herhangi bir vakaya rastlanmamıştır. Hedef kitleye erişim, hedef kitle profili de düşünüldüğünde mentorların bu anlamdaki katkıları projenin önemli bir başarısıdır.
- Mekan önemli ölçüde projede zorlanılan bir başka konu olmuştur. Hedef kitlenin vakıf merkezine uzak yerlerde yaşaması, merkeze ulaşım için birkaç vesait değiştirilmesi hedef kitleye ulaşımında önemli ölçüde zorluklar yaşatmıştır. Avrupa yakasında yaşayan hedef kitle için ise çoğu zaman ulaşım imkansız hale gelmiş, projeye katılım güçleşmiştir.

- Hedeflenen sosyal aktiviteilerin salgın dolayısıyla gerçekleştirilememesi yine projede ön plana çıkan başka bir durumdur. Hedef kitlede önemli bir psiko-sosyal değişim aracı olarak kurgulanan sosyal aktiviteler bu alanda görülebilecek önemli bir değişimi aksatmıştır.

7. Ek. 1 – Formlar

Yeniden Projesi Mentörlük Eğitimi



Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

Ön Test

Değerli katılımcı,

Bu form, eğitimin değerlendirmesini yapmak; eğitimin hedeflerine ne ölçüde ulaştığını anlamak için hazırlanmıştır. Katkılarınız eğitimin geliştirilmesinde ve etkisinin ölçümünde bize yardımcı olacaktır. Vereceğiniz samimi cevaplar için teşekkür ederiz. İsim yazmanız gerekmemektedir.

Takma isim:	
Meslek / Uzmanlık alanınız nedir?	
() Avukat () Kariyer koçu () Sosyal çalışmacı () Diğer:	
1. Mentörlük sürecinde mentörler mentilerine hangi konularda destek sağlarlar? (Birden fazla seçeneğe işaretleyebilirsiniz)	
() Kişisel/profesyonel gelişim () Kariyer gelişimi () Psikososyal destek	
() Maddi destek () Bilgi aktarımı () Sosyal birikim () Hepsini	
2. Bir mentör, mentörlük yaptığı kişiden daha deneyimli ve daha bilgili olmalıdır.	
() Doğru () Yanlış	
3. Aşağıdakilerden hangisi veya hangileri mentörlük sürecinin aşamalarındandır?	
() Başlangıç () Kaynaşma () Yetiştirme	
() Olgunlaşma () Dönüşüm () Ayrılık	
() Yeniden Tanımlama.	
4. Mentörlerin kariyer fonksiyonlarına aşağıdakilerden hangisi veya hangileri dahildir?	
() Destekleme () Bilgilendirme () Koruma	
() Becerileri geliştirecek görevler verme () Kendini ifade etme ve görünür kılma	
5. Mentörlerin psikososyal fonksiyonlarına aşağıdakilerden hangisi veya hangileri dahildir?	
() Rol model () Kabul ve benimsenme () Danışmanlık () Arkadaşlık	
6. Okullarda sürdürülen eğitim programı hangi eğitim türüne girer?	
() Yaygın eğitim () Örgün eğitim	
() İnfomal eğitim () Kurumsal eğitim	
7. Deneyimsel öğrenme süreci bir noktada sonlanır.	
() Doğru () Yanlış	
8. Hak temelli yaklaşım bireyler ve sivil toplum örgütlerinin sorumluluğundadır.	
() Doğru () Yanlış	



Yeniden Projesi Mentörlük Eğitimi



Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

Ön Test

9.	Hayırseverlik temelli yaklaşımın hedef kitlesi dezavantajlı gruplardır.
() Doğru	() Yanlış
10.	Akran eğitimi “bankacı eğitim modeli” olarak da tanımlanmaktadır.
() Doğru	() Yanlış
11.	İnsanların biyolojik gelişim süreci öldüklerinde tamamlanır.
() Doğru	() Yanlış
12.	Ergenlik dönemi yaklaşık olarak 24 yaşında sonlanır.
() Doğru	() Yanlış
13.	Çocuk Adalet Sistemi 18 yaş altında olan bireylerle ilgilenir.
() Doğru	() Yanlış
14.	18 yaşın altındaki tüm bireyler çocuktur.
() Doğru	() Yanlış
15.	Bir çocuk veya genç bir kez suç işlemişse devlet okulunda eğitim hakkını kaybeder.
() Doğru	() Yanlış
16.	Yoksul ailelerin çocukları suça daha çok meyillidir.
Kesinlikle katılıyorum (5)	(4) (3) (2) (1) Kesinlikle katılmıyorum
17.	Tutukluluk veya hükümlülük deneyimi olan çocuklar sosyal hayata kazandırılmazlar.
Kesinlikle katılıyorum (5)	(4) (3) (2) (1) Kesinlikle katılmıyorum
18.	Öğrenme döngüsü aktif uygulama adımından sonra sonlanır.
() Doğru	() Yanlış
19.	Farklı öğrenme stilleri olsa da tüm bireyler yansıtan ve dengeleyen öğrenme stilinde öğrenebilirler.
() Doğru	() Yanlış
20.	Mentörlüğü 3 kelime ile tarif etseniz hangi kelimeler olurdu?
.....	



Görüşme deneyim paylaşımı formu



Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

Bu formu her görüşmeden sonra doldurunuz. Görüşme akşamında ise size yönlendirilen forma online olarak giriş yapınız.

1. Görüşme Tarihi:/...../2020
2. Mentör Adı Soyadı:
3. Ekipteki rolünüz:
() Avukat () Sosyal Çalışmacı / Psikolog () Kariyer Koçu
4. Görüşülen kişi(ler):
5. Görüşme tarihi:
6. Görüşme yeri:
7. Gerçekleşenler (Görüşme için öncesinde belirlediğiniz hedefleriniz nelerdi, neler gerçekleşti?):
8. Görüşmede gerçekleşenlere dair sizin düşünceleriniz? (Görüşmeye dair sizin değerlendirmeniz nedir? Nelerin iyi gittiğini, nelerin geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorsunuz?):
9. Görüşmeyi genel olarak değerlendirir misiniz? Çok verimli - (1) (2) (3) (4) (5) – Çok verimsiz
10. Görüşme sizce gördüğünüz kişi(lere)ye ne kadar yarar sağladı? Pek faydalı değildi- (1) (2) (3) (4) (5) – Çok faydalıydı
11. Eğitimden bu yana geçirdiğiniz süreci düşündüğünüzde, yaptığınız çalışma için ne kadar güçlendiğinizi düşünüyorsunuz? Pek güçlenmedim- (1) (2) (3) (4) (5) – Çok güçlendim
12. Görüşmede siz nasıl hissettiniz? Hem kendinizi hem ekibinizi düşününce neler söylemek istersiniz?:
13. Öneriler... Bundan sonraki görüşmeler için neler önerirsiniz?:



Çocuk Görüşme Raporu



Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
This project is funded by the European Union.

Bu formu her görüşmeden sonra doldurunuz. Görüşme akşamında ise size yönlendirilen forma online olarak giriş yapınız.

1. Görüşme Tarihi:/...../2020						
2. Mentör Adı Soyadı:						
3. Çocuğun/Gencin adı:						
4. Bu görüşmede neler yapıldı? Etkinlikleri kısaca aktarır mısınız?						
5.	Şimdi okuyacağım cümlelere ne ölçüde katılıp katılmadığınızı söyler misiniz?	1- Kesinlikle Katılmıyorum	2- Katılmıyorum	3- Ne katılıyorum, ne katılmıyorum	4- Katılıyorum	5 - Kesinlikle katılıyorum
5.1.	Şu anda kendimi mutlu hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.2.	Son günlerde kendimi bunalmış hissettim.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.3.	Önümüzdeki aylarda veya yıllarda hayatım daha iyi olacak.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.4.	Hayat karşısında çok güçsüz hissediyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.5.	Çevremdeki insanların beni anlamadığını düşünüyorum.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6. Diğer notlar? (Varsa yazınız.)						



Notlar

[illegible]

ARKA
KAPAK
İÇİ



Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı

Youth Re-autonomy Foundation of Turkey

Rıhtım Cd. Yoğurtçu Şükrü Sk. No:19
Kadıköy/İstanbul



+90 216 449 39 99



+90 216 414 90 78



www.tcyov.org



iletisim@tcyov.org



facebook.com/tcyov.official



twitter.com/tcyov_official



instagram.com/tcyov.official

www.siviltoplumdiyalogu.org